

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Historický ústav Filozofické fakulty

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Paderbornský epos o Karlu Velikém

Vypracovala: Jana Pokorná

Studijní obor: Český jazyk a latina pro učitelství středních škol a gymnázií

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Stanislav Doležal, Ph.D.

České Budějovice 2012

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Stanislavu Doležalovi, Ph.D za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracování práce.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 22. dubna 2012

ANOTACE

Tato diplomová práce, která nese název *Paderbornský epos o Karlu Velikém*, je zaměřena především na překlad samotného eposu, jehož autorem je středověký básník Angilbert (750 - 814). Dílo, které čítá 536 hexametrických veršů, dodnes nebylo přeloženo do češtiny. Práce je rozdělena na dvě hlavní části, historickou a literární. V té první se pozornost obrací k hlavní postavě eposu, Karlu Velikému, k jeho soukromému životu, politické dráze a hlavně k životní roli franského panovníka, doplněné o historický kontext 8. a 9. století. Ve druhém oddílu se pak práce zaměří na zásadní literárně-inspirační materiál, jenž Angilbert ve svém díle využil. Nechybí ani podrobný rozbor metrické výstavby.

ANNOTATION

This thesis which is called „*The Paderborn epic of Charlemagne*“ aims especially at translating the epic poem, whose author is medieval poet Angilbert (750 – 814 AD). The work consist of 536 hexametric verses and has not yet been translated to Czech. The thesis is divided into two main parts – the historical and the literáty one. The first part pays attention to the main character of the epic – Charlemagne – including his private life, political career and in particular his role as a ruler. The second part, apart from translating the work, aims at identifying and analyzing literary sources, which Angilbert used as his inspiration. The peculiarities of Angilbert´s metre are also discussed here.

OBSAH

ÚVOD	8
1. HISTORICKÝ PŘEHLED	9
1.1 Merovejská dynastie	9
1.2 Karel Martel a Pipin Mladší.....	12
1.2.1 Karel Martel	12
1.2.2 Pipin Krátký	13
1.3 Život Karla Velikého	15
1.3.1 Od dětství po korunovací a první válečné konflikty	15
1.3.2 Válka se Sasy a Langobardy	17
1.3.3 Další válečná tažení	18
1.3.4 Karel Veliký císařem	19
1.4 Obecná situace papežství	21
1.4.1 Situace papežství v době po zániku západořímské říše	21
1.4.2 Papež a franská říše.....	25
1.4.2.1 Papež a Karel Veliký	26
1.4.2.2 Historický kontext setkání Karla Velikého a Lva III.....	28
1.5 Karolinská renesance	29
1.5.1 Alcuinus	31
1.5.2 Einhard	32
1.5.3 Angilbert	34
2. LITERÁRNĚ-HISTORICKÝ ROZBOR EPOSU	35
2.1 Tematická návaznost na starověké a středověké literární vzory.....	35
2.1.1 Vergilius, Aeneas	37
2.1.1.1 Aeneas versus Karel Veliký	38
2.1.2 Venantius Fortunatus, Život svatého Martina.....	57
2.1.3 Flavius Cresconius Corippus, Chvalozpěv na Justina	59
2.1.4 Ovidius	61
2.1.5 Lucanus	61
2.2 Otázky spojené s Angilbertovým eposem.....	62
2.3 Metrická výstavba eposu.....	63

2.4 Překlad eposu Karolus Magnus et Leo Papa.....	73
ZÁVĚR	94
SEZNAM PRAMENŮ.....	96
SEZNAM SEKUNDÁRNÍ LITERATURY	98
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	101
PŘÍLOHY	102

ÚVOD

Středověký básník Angilbert, který žil v osmém století na dvoře franského panovníka a pozdějšího císaře Karla Velikého, byl natolik uchváten životopisem zmiňovaného vládce, že nám předložil epos svým obsahem až panegyrický, jenž ve své stěžejní části líčí oficiální setkání prozatímního krále Karla Velikého a papeže Lva III.

Angilbert přináší 536 kvalitně zpracovaných veršů v hexametrické výstavbě a výrazně tak přispívá k revoluční vlně v umění - karolinské renesanci. Ačkoliv je epos údajným zlomkem rozsáhlého čtyřsvazkového díla, svou formou klasické latiny křísí ideály, které více jak před sedmi sty lety nastolilo antické první století před naším letopočtem. I přesto, že měl autor našeho eposu k dispozici středověkou podobu latinského jazyka, dokázal nám, že je nejen obeznámen s takovými antickými autory, jejichž vyjadřovací schopnosti se podílely na existenci zlatého věku, ale sám je také schopen užít tyto prostředky ve svém vlastním díle, kterému tím dodává vytríbený vkus a vznešenost oslavující jednu z nejdůležitějších postav středověkého světa.

Epos v originálním znění *Karolus Magnus et Leo Papa*¹ bude poprvé v této práci uveden v českém překladu. Rozsahem i formou zachová původní podobu; překlad je doprovázen mnohačetnými poznámkami, které odkazují především na Angilbertův inspirační materiál. Samotné dílo je rozčleněno do několika jednotlivých dějových úseků, v nichž budou postupně představeny všechny sféry Karlova života.

Celá práce je rozdělena do dvou hlavních úseků; teoretická část je zastoupena historickým kontextem osmého století a doplněna o kapitoly s duchovní tematikou; druhý oddíl - literární - nám pak představí velké množství autorů a jejich děl, jimiž se Angilbert v celkem velké míře inspiroval. Nechybí mnoho takových příkladů a ukázek nejenom v českém znění, ale hlavně v jejich originálním provedení. Dozvíme se, jakým způsobem a při jakých pasážích autor *Paderbornského eposu* s tímto motivačním materiálem zacházel.

---

¹ Angilbertus: *Karolus Magnus et Leo papa*. Monumenta Germaniae Historica. Antiquitates, Poetae latini aevi Carolini, ed. Ernst Dummler, díl I., Berlin 1881, s. 366 - 379.

1. HISTORICKÝ PŘEHLED

Angilbert, autor eposu *Karolus Magnus et Leo Papa*, zasahuje svými životními mezníky do období, které zachycuje vrcholné období franské říše. Jak se Frankové ocitli v takovém rozkvětu, o co všechno se zasloužili a jaká cesta tomu předcházela, nám odhalí právě tato kapitola rozčleněná do menších jednotlivých úseků, které nás zavedou do různých politických, vojenských či náboženských sfér.

1.1 Merovejská dynastie

Abychom se mohli věnovat merovejské dynastii, měli bychom připomenout prameny, které popisují její historii. Tím nejdůležitějším zdrojem bylo *Francōrum historiārum librī X* (Deset knih dějin) Řehoře z Tours. Řehoř žil mezi léty 540 – 594, pocházel z urozeného rodu, jenž mu zaručil budoucí post biskupa v Tours, kterým se stal v roce 572.² Právě v této době začíná pomýšlet na zpracování jedné velké epochy od stvoření světa až k počátkům existence franské říše. O přítomnosti merovejského rodu a jeho působení na území Galie nás Řehoř věrohodně informuje. Můžeme se spoléhat na pravost událostí popsanych v tomto pramenu, o jehož pravdivém líčení je přesvědčen i Roger Collins.³ Co je ale nezbytně nutné Řehoři vytknout, je nemalá zaujatost vůči jeho nepřátelům a silný subjektivní ráz jeho narativního díla.⁴ I přes značnou autorovu neznalost latinského jazyka je kronika nenahraditelným pramenným zdrojem, který nám poskytuje dostatek informací a faktů především o merovejské dynastii.⁵

Podobně stěžejním zdrojem poznání merovejského rodu se stal Fredegar, o jehož životě máme velmi kusé a nepřesné zprávy. Žil nejspíš v první polovině 7. stol. O jeho díle panuje názor, že se na vzniku kroniky podílelo více autorů, stejně tak jako

---

² Pod heslem „*Gregorius Turonensis*“, in: *Slovník latinských spisovatelů*, Praha, 2004, s. 264 se uvádí tento rok, zatímco Jaromír Kincl ve své předmluvě k českému překladu díla *O boji králů a údělu spravedlivých* od Řehoře z Tours (Praha, s.) datuje tuto událost až o rok později.

³ Collins, R.: *Evropa raného středověku 300 - 1000*. Praha: Vyšehrad, 2005, s. 172.

⁴ S toutéž opatrností musíme nahlížet i na dílo Fredegara *Historia Francōrum*, jenž čerpal z Řehoře.

⁵ Jaromír Kincl, předmluva k dílu *O boji králů a údělu spravedlivých*, s.

pravost autorova jména vyvolává jisté pochyby. Oba prameny nám však umožnily nahlédnout do struktury merovejské vlády na počátku jejího působení a pochopit nevyhnutelný zánik celé merovejské dynastie.

U zrodu této dynastie stál Chlodvík, který dokázal za své vlády sjednotit značnou část území, později nazývaného franskou říší. Po Chlodvíkově smrti se správa říše dostává do rukou jeho čtyřem synům,⁶ přičemž každý z nich má na starosti přidělenou část území. Během společného panování dokázali bratři přičlenit k říši celé územní jednotky, jako bylo Burgundsko a Provence. Vláda v rukou tolika dědiců se ale nemohla obejít bez jakýchkoliv problémů a rozepří, které o sobě již brzy daly vědět v podobě zavraždění obou potomků krále Childeberta I. jeho vlastním bratrem Chlotharem I. Příčinou takového krveprolití mělo být společné spravování Burgundského království, při jehož dobývání padl král Chlodomer.

Theudebert I. (nahradil svého otce Theudericha I.) se za své vlády snažil sjednotit všechny jednotlivé úseky říše v jeden celek. Po jeho smrti v tomto započatém plánu pokračoval ještě poslední z Chlodvíkových synů Chlothar I., ale veškerá snaha přišla nazmar, když v říši roku 561 opět vládly čtyři královské koruny, jež představovaly čtyři Chlotharovy potomky. Za jejich společné vlády byla ke království Franků připojena také říše Durynků. Franská říše tak nabyla pozoruhodných rozměrů, což vyvolalo nemalé problémy se spravováním tak rozsáhlého území umocněné postupnou degenerací merovejských panovníků. K tomuto označení přispěla především trojice vladařů Theudebert II. (596 - 612), Charibert II. (629 - 632) a Chlodvík II. (638 - 657). Jejich údajná neschopnost svědomitě vládnout spočívala v předčasných úmrtích předchozích panovníků a následně v nedospělosti královských potomků, kteří zdělili místo na trůně. Takoví králové jsou dnes označováni jako *les rois fainéants*, neboli zahálčiví králové. Když ale uvážíme, že za dob vladaření právě těchto zahálčivých králů nedocházelo k výraznějším konfliktům, ať už by šlo o výboje zvenčí, nebo o rozepře uvnitř říše, zdá se, že celá tato problematika je poněkud nadhodnocena. Příklání se k tomu i fakt, že oproti předchozím královským generacím mezi panovníky nedocházelo (alespoň ne tak často) k bratrovražedným úskokům.

---

⁶ Chlothar I., Childebert I., Chlodomer a Theuderich I. Všichni právoplatní panovníci se ujali vlády v roce otcovy smrti - 511.

Rychle narůstající problém se ještě snažil zachránit syn jednoho z králů, Chilpericha I., Chlothar II. (584 - 629), a následně jeho syn Dagobert I. (629 - 639) vytvořením jednotného státního celku, ale nedokázali již odvrátit blížící se zánik merovejských vladařů, z nichž už žádný po Dagobertově působení nedokázal využít, nebo alespoň pokusit se v sobě nalézt panovnické schopnosti.

Jejich moc totiž silně ovlivnili vysoce urození dvořané - majordomové. Působení těchto úředníků na královském dvoře dospělo do takové míry, že postupně převzali kontrolu nad samotným panovníkem. Tímto způsobem se koncem 7. stol. dostal k moci rod Pipinovců, jehož původ vzešel ze spojení syna biskupa Arnulfa z Met a dcery majordoma Pipina I. ve svazek manželský. V tomto období prodělala severní část franské říše zásadní politickou změnu. Dělí se totiž na dva dominantní celky, které se liší zejména ve správní sféře. Zatímco v Austrasii se panovník opíral o rady majordomů, v Neustrii se moc už plně soustřeďovala do rukou právě těchto úředníků.⁷

Dočasné řešení přinesl vnuk Arnulfa a Pipina I., austrasijský majordom, Pipin II., když v roce 687 porazil v bitvě u Tertry Berthara, majordoma působícího na území neustrijsko-burgundském. Ale ani po tomto zásahu nebyla Neustrie zcela pod dozorem austrasijských správců a stále podléhala vlivu merovejských vladařů. Jejich dlouhé období kralování ale definitivně končí v roce 751, kdy je poslední merovejský král Childerich III. (743 - 751) sesazen z trůnu, na kterém jej vystřídá Pipin III., syn Karla Martela a otec Karla Velikého.

---

⁷ James Edward: *Frankové*. Praha: LN, 1999, s. 162.

1.2 Karel Martel a Pipin Mladší

1.2.1 Karel Martel

Při líčení politických aktivit předků Karla Velikého sahá Einhard do minulosti ne příliš vzdálené, když zmiňuje pouze Karla Martela (spolu s jeho synem Pipinem Mladším) jakožto toho, kdo převzal v roli majordoma moc nad nečinnými Merovejci a nahradil tak posledního panovníka tohoto rodu - Childericha⁸. Tím se vyhnul zdoluhavému líčení postupného úpadku merovejského rodu a nástup nové dynastie tak o to víc zapůsobil svou čilou progresivitou.

Karel Martel (685 - 741), nemanželský potomek Pipina II., se začíná politicky angažovat v bitvě proti Frísům v roce 715⁹. Po dvou letech byl konflikt obnoven, ale definitivně ukončen vítězstvím Karla Martela v bitvě u Vinchy. Výsledkem války s Frísy bylo zajetí Chilpericha a Raganfreda, sesazení Plectrudis a zvolení nového merovejského krále Austrasie Chlothara IV. V roce 718 tak Martel nadobro znemožnil Frísům vpád do franské říše.

Neustrie ale pokračovala ve svém předchozím snažení dál a tentokrát zaměřila svoji pozornost na jih, k Akvitánii. Spojila síly s baskickými vojenskými jednotkami, které měl k dispozici akvitánský vévoda Eudo. Ten ale nakonec upustil od připravovaného střetu s Karlem Martelem, protože Akvitánii hrozilo nebezpečí z druhé strany v podobě výbojných Arabů. Došlo tedy k dohodě mezi neustrijským králem Chilperichem a Karlem o neprovedení válečného střetu a o jednotném spravování spojeného království, přesto Raganfred stále ovládal západní část Neustrie.

Karlova válečná politika pokračovala v roce 720, kdy se poprvé střetl se Sasy, ale ke stěžejní výpravě došlo o několik let později v roce 738. Mezitím v roce 725 podnikl tažení proti Alamanům, Durynkům a Bavorům, při kterém pouze utvrdil jejich

---

⁸ Einhardus: *Vita Karoli Magni* 2, in: Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi 25, ed. G. H. Pertz et G. Waitz, Hannover und Leipzig 1911.

⁹ Po Pipinově smrti v roce 714 se vlády v Austrasii ujímá jeho vdova Plectrudis, ale ve snaze vládnout i v Neustrii společně se svým vnukem Theudoaldem dojde ke vzpouře, kdy Neustrijci, po zvolení nového majordoma Raganfreda, vpadnou v roce 715 do Austrasie. Za vlády Merovejce Chilpericha II. (následník Dagoberta III.) uzavírá Neustrie společenství s Frísy, s králem Radbodem, a následně zaútočí na Austrasii, dokonce na samotné sídlo Plectrudis Kolín nad Rýnem. Konflikt si vyžádal mnohačetné oběti na obou stranách., přesto nakonec Karel Martel dokázal zastavit postup neustrijských vojsk.

područí vůči franské říši. Ještě striktnějšího podmanění se jim dostane za vlády Karla Velikého.

30. léta 8. století se odehrávají v duchu dobývání Akvitánie. Eudo, čelící nátlaku španělských Arabů, se na krátký čas spiknul s velitelem Berberů, ovšem jeho počin zůstal bez odezvy, protože Arabové tento pokus o vzpouru rychle potlačili, a když v roce 732 (733) porazili Akvitánce na řece Garonne, stali se tak příčinou Eudova zoufalého jednání – obrátil se na svého dosavadního nepřítele Karla Martela s žádostí o pomoc, které Karel vyhověl, a roku 732 (733) v bitvě u Poitiers tak opět potvrdil svoji vojenskou moc. Po Eudově smrti (735) Akvitánie zcela připadla Martelovi.

Po těchto úspěších mu nic nebránilo zaměřit své síly také na Burgundsko, které si plně podrobil roku 736, čímž získal přístup do Provence, kde měl jeho vojenský zásah stejný scénář jako již v dobyté Akvitánii.

Karel Martel za svého života dokázal sjednotit četná území pod svoji nadvládu. Na rozdíl od svého vnuka Karla Velikého postrádal jeho charakter laskavost a štědrost při přijímání žádostí o pomoc od okolních kmenů sužovaných pro ně těžko vyřešitelnými problémy. Naopak oplýval drzou bezohledností především ve styku s klášterními majetky, čímž si vysloužil kritiku samotné církve. Karel Martel zemřel 22. října 741.

1.2.2 Pipin Krátký

Synové Karla Martela, Pipin III. a Karloman, úspěšně pokračovali ve válečných šlépějích svého otce. Prvním problémem, který dal o sobě vědět bezprostředně po smrti Karla Martela, se stala opět Akvitánie, která se přičiněním Eudova syna Hunalda vymanila ze spárů Franků a obnovila svoji nezávislost. Ovšem oba bratři neponechali Akvitáncům příliš času radovat se z nově nabyté svobody a nekompromisně roku 742 vtrhli na území Akvitánie, aby navrátili záležitosti s akvitánskou říší do původního stavu. Hunald se ale nenechal zastrašit a své postavení, stejně jako i existenci akvitánského vévodství uhájil.

Podrobování si dalších kmenů pokračovalo tažením proti Alamanům (definitivním) v letech 744 a 746, i Bavoři nakonec podlehli síle Franků, ačkoliv tento konflikt si vyžádal více pozornosti obou majordomů. Po smrti bavorského vévody Odila (748) byl místo něj dosazen jeho syn Tassilo¹⁰, jehož matkou byla sestra Pipina a Karlomana.

Kolem roku 748 začíná Pipin III. řešit ožehavé téma, a to v podobě otázky svého nástupnictví, zatímco bratr Karloman má díky svému mužskému potomkovi své následnictví zajištěno, dokonce svého syna Droga učinil majordomem v Austrasii. Nakonec se i Pipin dočká svého prvního potomka - syna Karla, budoucího největšího panovníka středověkých dějin.

V roce 755 se Pipin se svými vojenskými oddíly vydává na Apeninský poloostrov na žádost papeže Štěpána II., který osobně navštívil Pipina, aby jej bránil před chtivostí langobardského krále Aistulfa, který se nebezpečně rychle přibližoval k samotnému Římu. Již v roce 753 se Langobardům podařilo získat území ravennského exarchátu¹¹. Celá záležitost s langobardskou rozpínavostí dospěla až do tak kritického bodu, kdy byl papež nucen požádat Pipina o pomoc v této záležitosti. Franský majordom Štěpánově prosbě vyhověl, proti Langobardům podnikl válečnou výpravu a následně papežovi daroval získaná území¹², za což byl Pipin doslova královsky odměněn. Papež Štěpán jej provolal králem, stejně jako jeho dva malé syny. Právě tento okamžik se stal pro budoucího franského císaře Karla Velikého prvním kontaktem s církevním světem.

Aistulf ovšem nedbal příkazů, které mu Pipin uložil po jeho vyhnání z římského území, a opětovně porušoval další body jejich dohody, a tak bylo nezbytně nutné zákrok proti němu v roce 756 zopakovat. Zdálo se, že i podruhé se Aistulf bude snažit vymanit ze závazků vůči papeži, ale nakonec ještě v tom samém roce umírá.

---

¹⁰ Tassila ve funkci bavorského vévody předběhl Grifo, potomek Karla Martela a dcery vévody z Bavor Grimoalda. V mládí byl svými bratry odstraněn a vězněn v klášteře, odkud v roce 747 uprchl, a zmocnil se vévodství v Bavorsku. Jeho působení mělo ale krátké trvání, když opět proti jeho osobě zakročil Pipin III. a z Bavor jej vyhnal. Viz Collins (2005: 268–9).

¹¹ Ravennský exarchát byl sídlem byzantské moci na území Itálie. Ravenna, původní hlavní město Západofrémské říše, byla dobyta v roce 476 ostrogótským králem Theodorichem; krátce na to však již spadala pod vliv východořímské moci. Tento stav však neměl dlouhého trvání, poněvadž v roce 753 se Ravenny zmocnili Langobardi.

¹² Pipinův projev loajality vůči papežovi v podobě darování dobytého území označujeme pojmem **Pipinova donace** (z latinského *dōnāre* - darovat, obdarovat). Jednalo se o Řím, Ravennu a Pentapolis.

Konec jeho kariéry zastihl Pipina při odrážení saských výbojů a dobývání Akvitánie, jež stále nedosáhlo definitivního výsledku. Pipin III. zemřel v Paříži roku 768.

1.3 Život Karla Velikého

1.3.1 Od dětství po korunovaci a první válečné konflikty

Hned samotný počátek Karlova života byl ještě ve 20. století obestřen záhadou v podobě přesné datace jeho narození. V důsledku nedostatku písemných záznamů soudobého dějepiscectví bylo opravdu těžké stanovit přesný rok, kdy Karel spatřil světlo světa. Proto se nám tedy nabízejí hned tři varianty – rok 742¹³, 747¹⁴ a snad definitivně stanovený rok 748.

Už jako šestiletý pronikl Karel do vysokých politických kruhů, když byl svým otcem Pipinem III. vyslán na počátku roku 754 s královskou družinou přivítat papeže Štěpána II. (752-7), který již nedokázal čelit stále rostoucímu nebezpečí ze strany langobardského království¹⁵. Tato událost je jediným odkazem na Karlovo dětství, který se nám dochoval, ale přitom tak bezvýznamným, že ani samotný životopisec Einhard neměl v úmyslu se o něm zmiňovat¹⁶. V 60. letech 8. stol. jsou už spolu se

---

¹³ Einhard uvádí, že Karel Veliký se dožil 72 let, takže jednoduše jeho věk odečetl od roku úmrtí. (...) *decessit anno aetatis suae septuagesimo secundo* (...). Rok 742, tedy rok Karlova narození, se ale stává velmi problémovým údajem, když přihlídneme k tomu, že Karlovi rodiče uzavřeli manželský svazek až v roce 744, což vyvolává nejednu morální otázku. Einhardus: *Vita Karoli Magni*, in: Monumenta Germaniae Historica. Scriptores, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi 25, ed. G. H. Pertz et G. Waitz, Hannover und Leipzig 1911, s. 35. Einhardovu myšlenku podporuje i autor díla *Malé církevní dějiny* August Franzen. Při líčení setkání Karla s papežem Štěpánem II. v roce 754 totiž píše Franzen o mladém králi jako o dvanáctiletém chlapci. Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 111.

¹⁴ K tomuto letopočtu se odkazuje důvěryhodný pramen *Annales Petaviani*, jenž k roku 747 připojuje slova: „*eo ipso anno fuit natus Karolus rex*“. Ale ani tento údaj nezůstane bez pochyb právě pro své ztotožnění s dnem vzkříšení Ježíše Krista. Přesné datum Karlova narození - 2. dubna - v tomto roce totiž připadlo zrovna na Boží hod velikonoční, což vzbuzuje podezření vyvolané umělou shodou těchto dvou událostí. MGH, SS, ed. G. H. Pertz, díl 1., s. 11.

¹⁵ V této době byla Itálie rozdělena na čtyři mocenské celky. Jeden z nich - Řím, sídlo papežů - byl utiskován právě Langobardy, z jejichž moci se papež Štěpán II. snažil vymanit. Poté, co se mu nedostalo pomoci ze strany byzantského jihu, zaměřil své zájmy na Západ, na franskou říši.

¹⁶ *De cuius nativitate, atque infantia vel etiam pueritia (...) scribere ineptum iudicans*. Einhardus: *Vita Karoli Magni*, kap. 6 - 7.

svým bratrem Karlomanem zcela pohlceni politickými i vojenskými povinnostmi - spravují jednotlivé územní celky, účastní se válečných tažení svého otce. Ten, krátce před svou smrtí v roce 768, spravedlivě rozdělil území franské říše mezi oba bratry. Karlovi tak připadla část říše Austrasie, bratr Karloman řídil Burgundsko, Provence, Septimánii, Alsasko a Alamánii. 9. října téhož roku byli také oba prohlášeni za krále, každý ve svém správním území.

Nedlouho po korunovaci se do popředí zájmů obou králů dostal konflikt s Akvitánií. Šlo o pokračování válečných střetů, které započal jejich otec Pipin III. v rámci začleňování jihozápadního teritoria do franského království. Hned při první válce v roli krále musel ale Karel řešit celou situaci sám, bez pomoci svého bratra Karlomana, který se odmítl účastnit tažení. Karel ale vyřešil problém velice brzy s pomocí baskických sil, jež mu vydaly samotného iniciátora akvitánského vzbouření Hunolda.

Jak už zde bylo již zmíněno, další problém, který dal o sobě opět vědět, souvisel s Langobardskou říší. Ale spíš než Karlovi dělal starosti především papeži Hadriánovi I. (772 - 795), který se stejně jako jeho předchůdce Štěpán II. s touto problematikou obrátil na Karla Velikého. Avšak k jeho nemalému a nepříjemnému překvapení se franský král oženil s langobardskou princeznou, čímž tak propojil politické zájmy obou mocností. Záhy byl ale sňatek anulován, spojenectví rozvázáno a obnovena nenávist podvedených Langobardů směrem k franské říši. To už ale Karel, který se mezitím stal po smrti svého bratra Karlomana v roce 771 jediným králem všech Franků, zaměřil svou pozornost více na sever, kde si vytyčil svůj nový cíl - Sasy a jejich podrobení. Mělo následovat několikaleté období urputného boje, které Einhard souhrnně popsal slovy: *Quo nullum neque prolixius neque atrocius Francorumque populo laboriosius susceptum est.*¹⁷

---

¹⁷ Einhardus: *Vita Caroli Magni*, s. 9.

1.3.2 Válka se Sasy a Langobardy

V roce 771 Karel přebírá moc nad veškerým územím patřící pod franskou nadvládu. Franská říše ale nebyla obohacena pouze o nově získaná území, o jejichž dobytí se zasloužili otec a děd Karla Velikého, ale i o spoustu válečných problémů, a to především o nekonečné konflikty se Sasy (oba Karlovi předchůdci zamezovali vpádu Sasů u řeky Lippe).

Neúprosné a trvalé snahy Sasů, germánského národa, proniknout na území Franků vyvrcholily vyhlášením války, která čítala dlouhých 33 let. K opakovaným útokům vleklého konfliktu přispívala vratká povaha germánského národa, jenž neustále na oko sliboval poslušnost vůči franské říši, aby jí vzápětí mohl zcela popřít.

Proti jejich opětovným výbojům poprvé Karel zakročil v roce 772. Tento rok byl synonymem pro dobytí saské pevnosti na řece Lippe a získání četných pokladů. Sasové nenechali dlouho čekat na odvetu a hned dva roky poté zaútočili na pevnost v Eresburgu, která jim byla ukořistěna právě před dvěma lety. Ale ani Karel Veliký se nenechal zahanbit a okamžitě zahájil ofenzívu. Zrovna tehdy zapojili Sasové do hry svou vypočítavost a, předstíraje poddanost, prosili franského krále o příměří. To ale moc dlouho nevydrželo, protože už v roce 776 germánský kmen ostře zaútočil na Eresburg a zničil jej. Následovalo druhé potlačení Sasů na řece Lippe a další jejich horentní slibování poslušnosti vůči Frankům a přijetí křesťanské víry.

Do toho dal o sobě vědět langobardský problém, ale ten byl vyřešen bleskovým zásahem Franků, ač nešlo o výsledek definitivní. Nedlouho poté, jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, Karla Velikého žádá o pomoc papež Hadrián I., který se ocitl v konfrontaci s langobardskou rozpínavostí, a tak Karel v roce 773 vtrhne do Itálie, načež roku 774 již dochází ke kapitulaci krále langobardské říše¹⁸.

I přes značné problémy se Sasy a upevňování moci v langobardském království se Karel rozhodl šířit svoji hegemonii ještě více na jih a roku 778 zaměřil svou

---

¹⁸ Karel se tak stal králem langobardské říše, což mohlo vyvolat rozpaky v soudobém, středověkém postupu při dobývání nových území. Je známo, že panovník, když si podmanil jiné království, snažil se o maximální územní a správní integraci, aby tak zamezil obnově existence původního národa. Ne zcela tomu tak bylo i v tomto případě, protože Karel začlenil svoji franskou vladařskou korunu do dění langobardské říše a přijal tak jejich královskou hodnost. Collins (2005: 278).

pozornost na Španělsko, ale výprava skončila fiaskem pro Franky¹⁹. O konfliktu s Araby se více zmíníme v následující kapitole.

Mezitím o sobě v letech 782 - 785 opakovaně dávali vědět Sasové, aby zase opět byli potlačováni franskou silou. Éra válek se Sasy byla ukončena roku 804 v podobě mírové smlouvy a začlenění Saska do franské říše.

1.3.3 Další válečná tažení

Kromě těchto zdlouhavých a vleklých bitev vedl Karel Veliký i jiná tažení proti menším kmenům a národům, která si nevyžádala takových obětí jako v případě válek se Sasy či Langobardy. Jak už bylo výše zmíněno, během rozšiřování a upevňování své moci se Karel zapojil roku 778 do konfliktu s Araby v islámském Španělsku. Jeho angažovanost na Pyrenejském poloostrově vyvolala strach franského místodržícího v Barceloně z dynastie Umájovců. První válečné tažení, které Frankové vedli přes Pyreneje do Zaragozy, skončilo neúspěchem pro Karlovu výpravu. Při ústupu napadli Baskové zadní voj franské družiny, které velel bretaňský vévoda Hruodland, jehož počínání v této poslední bitvě jeho života dalo námět slavné *Písni o Rolandovi*. V důsledku této porážky Karel nejdříve vybudoval v Akvitánii opevnění, jež sloužilo jako záchytný bod při tažení do Španělska, a v následujících letech a během mnoha válečných podniků rozšiřoval svou moc. Při jednom z nich, v roce 795, dobyl španělskou Marku, která v roce 801 dosahovala svou rozlohou až k řece Ebro. Boje proti Umájovcům přinesly Karlovi spojení s chalífou Hārūn ar-Rāsīdem, který mu svěřil správu nad kostely v Jeruzalémě.²⁰

Karel si dále podrobil území Bretonců ležící západně od Neustrie, čímž tak posunul hranice franské říše více k oceánu. Bleskově proběhl i politický zákrok proti Beneventu, který byl uskutečněn roku 787. Zdejší vládce Aragis se zavázal svou poslušností vůči franskému panovníkovi. Ale po jeho smrti v roce 792, kdy se vlády

---

¹⁹ Rostoucí umájovský nátlak na Pyrenejském poloostrově, vzájemné vraždění Karlových arabských spojenců a podceněná příprava franských vojsk zapříčinila nezdar tažení do Španělska.

²⁰ Fleckenstein, J.: „*Karl (I.) der Große*“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 956 - 957.

ujímá jeho syn Grimoald III., se Benevento stává opět nezávislým a Karel Veliký až do konce svého panování už nedá podnět k opakovaným výbojům proti tomuto městu v Kampánii.²¹

Rok po vojenské operaci v Beneventu obnovuje franský panovník zájmy svého otce Pipina zaměřené na Bavorsko, kde v té chvíli držel moc ve svých rukou Tassilo III. Ačkoliv byl Karel Veliký plně zaměstnán opakovanými konflikty se Sasy, stihl zasahovat právě ještě v Bavorsku a nastolil zde jasné poměry vzhledem k franské říši. Tassilo však odmítal projevovat Karlovi poslušnost, dokonce byl obviněn ze spojenectví s Avary, následně sesazen a odsouzen k doživotnímu vězení. Jeho spravované území tak bylo připojeno ke stále se rozpínající franské říši.²²

Začlenění Bavorska vyvolalo odpor Avarů vůči franské říši a hned nato válku, která probíhala mezi léty 791 - 796. Moc Avarů byla během několika válečných tažení zlomena a jejich dobyté území značně posunulo hranice na východě franské říše. I poslední pokus Avarů vymanit se z franských spárů byl razantně ukončen v roce 811. Válka s Avary byla pro Franky výhodou i vzhledem k bohaté kořisti - vojsko při jedné ze svých výbojných operací objevilo avarský poklad, který ukrýval jejich dosavadní válečnou kořist nashromážděnou během několika let válek s jinými národy.²³

1.3.4 Karel Veliký císařem

Karel Veliký měl veškeré předpoklady pro to stát se císařem a obnovit tak tradici evropského císařství po více než 300 letech. Samotná korunovace franského panovníka se přiblížila Karlovi na dosah ruky. Netrvalo dlouho a krále franské říše kontaktoval další papež, tentokrát Lev III. (795 – 817). O biografii svatého otce pojednám v příštích kapitolách, stejně jako se podrobněji zmíním o příčině jejich

---

²¹ „Charlemagne.“ Dostupné z www: [http://en.wikipedia.org/wiki/Charlemagne] updated 13. 5. 2011, [cit. 2011-05-20].

²² Podle Einhardových slov mohl tento na pohled nepatrný konflikt přerůst ve velkou, dlouhodobou válku, protože Tassilo si na pomoc proti Karlovi povolal Avary, jejichž povaha, zvyky a válečné schopnosti předcházely je samotné. I přes takovou vojenskou podporu Tassilo od svého plánu upustil a Karlovi se podrobil. Einhardus: s. 14; Fleckenstein, J.: „Karl (I.) der Große“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 958.

²³ Einhardus: s. 15 - 16; „Karl (I.) der Große“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 958.

setkání. Nepokoje v Římě vyvrcholily roku 799 atentátem na nově zvoleného papeže Lva III., jenž koncem léta téhož roku vyhledal pomoc právě u Karla, kterého zastihl v Paderbornu. Po jeho odchodu zpátky do Říma se rozběhl proces vyšetřování násilí spáchaného na papeži a především zkoumání příčiny tohoto činu. V listopadu v tom samém roce se sám Karel objevil v Římě, aby patřičně dohlížel na průběh soudního líčení. Papež se nakonec během koncilu 23. prosince 800 ospravedlnil. V důsledku zachování věrnosti a poskytnutí podpory vsadil papež Karlovi během vánoční mše 25. prosince na hlavu zlatou korunu a Římané slavnostním provoláním potvrdili Lvovo rozhodnutí. Karel se dle Einhardových slov zdráhal přijmout titul císaře a údajně by se prý nezúčastnil ani samotné bohoslužby, kdyby завčas prohlédl papežův záměr korunovat jej toho večera na imperátora. Odmítnutí udělení takové pocty (nazývané **refutatio imperii**) byla ovšem jakási středověká konvence - projev pokory, která se očekává od nově zvoleného císaře při jeho nástupu do funkce.

Karel Veliký za svého života vytvořil ohromný fungující celek; dokázal najít kompromis v ošemetné otázce dvojího císařství - západního a východního, byzantského. Oba císařové dospěli v roce 812 k vzájemnému respektu. Franského panovníka čekalo další nelehké rozhodování, a to při řešení otázky nástupnictví a přidělení jednotlivých částí země svým potomkům. Při rozdělování franské říše si počínal takto: svému nejstaršímu synovi Karlovi přidělil hlavní oblasti říše Neustrii a Austrii s dobytým územím na východě impéria; druhému synovi Pippinovi daroval Itálii a Burgundsko se severní oblastí zasahující až k Dunaji; nejmladšímu synovi Ludvíkovi pak jižní oblast s centrální Akvitánií. Problém nástupnictví se také vyřešil bez jakýchkoliv nesrozumitelností, ale ve stínu zármutku Karlovy rodiny. Jelikož synové Karel a Pippin předčasně zemřeli (v letech 810 a 811), veškeré dědictví tak připadlo nejmladšímu Ludvíkovi, kterého ještě Karel nakonec povýšil v roce 813 v Cáchách na spolucísaře.

Karel se v posledních letech svého života postaral ještě o spoustu menších reforem, jako bylo například doplnění legislativních listin o několik nových kapitol nebo dal vzniknout neologismům pro obohacení franské slovní zásoby (pojmenoval měsíce v roce). Na sklonku svého života se odebral do své oblíbené rezidence v Cáchách, aby se ještě stihl věnovat své vášnivě zálibě, lovu. Karel Veliký, franský

král, císař a ideál obrazu panovníka zemřel v lednu roku 814 ve věku sedmdesáti dvou let.²⁴

1.4 Obecná situace papežství

1.4.1 Situace papežství v době po zániku západořímské říše

V této kapitole se zaměřím na to, jak vypadalo papežství po zániku západořímské říše, tedy od konce 5. století po století 9. Došlo k velkému rozdělení mezi Západem a Východem, kde Řím představoval církevní centrum Západu, východní oblast pak spadala pod vliv Konstantinopole. Právě pod dohled nového Říma, jak se Konstantinopol po svém vzniku též nazývala, spadala moc papežského úřadu v západním sektoru až na období ohraničené léty 476 - 536, kdy vládne Odoaker a Ostrogóti.²⁵ To se ale v 8. století změní, protože značná část západní Evropy pod dohledem Karla Velikého usiluje o nezávislost i na poli církevním.

Církevní pravomoc nad ostatními biskupstvími po celém světě byla udělena v 5. století třem patriarchátům, neboli partikulárním církvím založeným apoštolem - Římu, Antiochii a Alexandrii. Nedlouho poté se ale do popředí dostává Konstantinopol jako další patriarchát, který získal monopol na správu církve.²⁶ To se příliš nezamlouvalo alexandrijskému biskupovi; ostatně každý z patriarchátů zastával odlišný koncept vyznání víry v podobě otázky vztahu jednoty a oddělenosti Ježíše Krista (viz níže), třebaže roku 325 získává rozhodující slovo nikajský koncil, jenž byl tím nejvyšším rozhodčím v církevních sporech: *Nikajský koncil neplatil za jeden z koncilů, nýbrž za „superkoncil“: Ostatní koncily nestály na stejné úrovni jako nikajský a poměřovaly*

---

²⁴ Fleckenstein, J.: „Karl (I.) der Große“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 960.

²⁵ Koncem pátého století, po zániku Západořímské říše (476), se východogermánský kmen Gótů (neboli Ostrogótů) přesouvá z Balkánu směrem na západ v důsledku Zenonova (východořímský císař, 474 - 491) úsilí vymýtit gótský vliv ze svého území. Ostrogóti se tak usazují v Itálii, kde se pod nadvládou germánského krále Theodoricha snaží začlenit mezi původní obyvatelstvo. Po králově smrti byla říše Ostrogótů značně oslabena vnitřními faktory - vztahy členů královské rodiny byly nanejvýš rozporuplné, čehož nemohl nevyužít další východořímský císař Justinián I. (527 - 565), a dal pokyn k útoku na Ostrogóty. Roku 536 tak padl Řím do rukou Byzantinců. Postupně upadala do moci Justiniána stále větší a větší část Itálie, až roku 555 existence ostrogótského národa skončila nadobro.

²⁶ Pátým členem patriarchálního společenství se v roce 451 stal Jeruzalém.

se jím jako nepřekonatelnou normou.²⁷ A tak se první polovina 5. století odehrává v duchu získání církevního mocenského vlivu na Východě. Prvního a významného vítězství se dostalo alexandrijské jednotě na koncilu v Efesu v roce 431. Velmi ostře vyhoceným se ale stal koncil na témže místě v roce 449, kdy byl Řím vyhoštěn ze společenství patriarchátů biskupem z Alexandrie z důvodů výše zmiňovaných.²⁸ Rozpadl se tak trojčlenný spolek Řím - Alexandrie - Antiochie, jehož kritická situace byla v roce 451 částečně zažehnána - na koncilu v Chalkédonu opět vystoupil římský zástupce; předchozí vzájemné pozitivní vztahy trojspolku však už nikdy nebyly zcela obnoveny.²⁹

Rok 451 byl startovacím bodem mnoha dalších církevních konfliktů. Hned tím prvním po události v Chalkédonu byl problém označující se jako *akakiánské schizma* trvající mezi lety 484 - 519. Vyznavač monofyzitismu³⁰ Akakios z Konstantinopole se se svou ideologií vyčlenil z tehdejšího tradičního pojetí křesťanství a odklonil se od chalkédonského věroučného programu. Akakios byl zbaven činnosti v patriarchátu, nastalo tak období schizmatu mezi Východem a Západem trvající více jak 30 let. Řím, reprezentovaný papežem Felixem II. (483 - 492), který již nepodléhal císařově autoritě, se odvrátil od Akakiova křesťanského učení. K jednotné činnosti monofyzitů a zastánců dvojí přirozenosti Ježíše tak nikdy nedošlo.³¹

Jak již bylo řečeno v úvodu této kapitoly, Řím se po roce 536 stal poddanou jednotkou Byzantské říše, čímž došlo k naprosto nevídanému aktu, a to podrobení papežů konstantinopolskému císaři. Veškerá činnost související právě s papežským stolcem tak podléhala finálnímu rozhodnutí císaře. Toho využil císař Justinián I. a ve snaze dosáhnout spolupráce mezi monofyzity a zastánci chalkédonského koncilu odsoudil spisy (kapitoly) tří teologů, kteří se klonili na stranu tradičního pojetí křesťanské víry a byli tak největší překážkou na cestě ke smíru mezi oběma církevními koncepty. Rozdmýchal se tak nový proces - *spor o tři kapitoly*.

---

²⁷ Schatz, K.: *Dějiny papežského primátu*. Brno, 2001, s. 49.

²⁸ Řím považoval za jediný správný prostředek k udržení křesťanské víry čtení učitelských dopisů papeže Lva, jež bylo obnoveno na koncilu v Chalkédonu z roku 451. Schatz, K.: *Dějiny papežského primátu*. Brno, 2001, s. 50 - 51.

²⁹ Schatz, K.: *Dějiny papežského primátu*. Brno, 2001, s. 48 - 52.

³⁰ Monofyzitismus označuje christologický názor, že Ježíš Kristus měl pouze jedinou - božskou přirozenost. Z pohledu chalkédonského a druhého konstantinopolského koncilu (konaného v roce 553) se jedná o herezi, poněvadž tradiční chápání christologie spatřuje Ježíšovu podstatu v přirozenosti dvojí - lidské a boží.

³¹ Schatz, K.: *Dějiny papežského primátu*. Brno, 2001, s. 59 - 60.

Císař Justinián (527 - 565) se rozhodl, že sjednotí názor chalkédonského koncilu a monofyzitů ve snaze vytvořit ucelenou církevní jednotu. Proto se snažil odstranit největší překážku v tomto procesu, která bránila vytvoření smíru uvnitř církevní společnosti. Jednalo se o tři vyznavače nestoriánské hereze³², kteří zásadně odmítali učení monofyzitů, a tak Justinián zakázal jejich spisy, respektive kapitoly, aby tak zabránil dalšímu šíření učení antiochijské školy. Císař ale ke svému rozhodnutí potřeboval ještě získat souhlas papeže Vigilia (537 - 555). Ten se postavil na stranu Justiniána a taktéž všechny tři kapitoly v roce 548 odsoudil. Tím se ale dostal do přísné kritiky západních biskupů, kteří papeže nařkli ze zrady vůči Chalkédonu, a tak svou původní výpověď stáhnul. Na to císař zareagoval velmi radikálně - uspořádal v Konstantinopoli roku 553 koncil (druhý konstantinopolský koncil), na němž nejenom odsoudil tři kapitoly, ale především exkomunikoval papeže.³³ Ten nakonec potvrdil své prvotní rozhodnutí, kapitoly odsoudil a kapituloval. Svým nástupcům tak předal nezáviděníhodnou pozici a úkol obnovit váženost římského papežského stolce.³⁴

K dalšímu pokusu o spolupráci s monofyzity přispěl *monotheletismus*.³⁵ Tuto myšlenku vyznával císař Herakleios I. (610 - 641) podporován společnými silami papeže Honoria I. (625 - 638) a konstantinopolského patriarchy Sergia. Zpočátku se jim dařilo prosadit svůj záměr ve sjednocení monofyzitů se zastánci monotheletismu, ale vzápětí proti nim ostře vystoupil nově zvolený papež Martin I. (649 - 653). Třetí konstantinopolský koncil (680/ 681) tak nekompromisně potvrdil již dříve nastolenou christologickou doktrínu - víru ve dvojí vůli (v lidskou a božskou) a dvojí přirozenost Krista.

Dalším církevním konfliktem spadajícím již do 8. století se stal *spor o obrazy*. Ikonoklasmus byl trnem v oku císařům Lvu III. (717 - 741) a Konstantinovi V. (741 - 775). Koncem 20. let 8. století přikázal Lev III. odstranit obraz Ježíše Krista z konstantinopolského paláce; nato v roce 730 vydal edikt, který náboženské obrazy zakazoval. Vzhledem k tomu, že císař nekonzultoval své rozhodnutí s žádnými

---

³² Nestoriánství zastává přesně opačný názor než monofyzitismus, a to dvojí podstatu Ježíše Krista - lidskou a boží. Tato christologická nauka je pojmenována podle konstantinopolského patriarchy Nestoria, představitele antiochijské školy.

³³ Exkomunikace papeže, neboli vyobcování (vyloučení) papeže z církve je jedním z nejtěžších církevních trestů. Oslabuje papežskou autoritu, což se projevuje v zákazu udělování a přijímání svátosti, zastávání bohoslužebných úkolů i jakéhokoli církevního úřadu.

³⁴ Schatz, K.: *Dějiny papežského primátu*. Brno, 2001, s. 60 - 62.

³⁵ Monotheletismus uznává dvojí podstatu Ježíše Krista, ale s jedinou - božskou vůlí.

představiteli církve, byl velmi nemile překvapen, když se setkal s širokým odporem jak na Západě, tak i na Východě; navíc byl ikonoklasmus schválen na koncilu v Hireji u Konstantinopole v roce 754, který svolal Lvův syn Konstantin V., jenž pokračoval po otcově smrti v jeho snažení. Výraznou postavou se v boji proti zavržení svatých obrazů ukázal Jan z Damašku. Ve svých dílech vysvětlil, že věřící se neklaní samotným obrazům, ale výjevům na nich, protože ikony jsou snadnými prostředky k dosažení vizuálního kontaktu s křesťanskou vírou. Ačkoli byl bůh ve Starém zákoně nezachytitelný, v Novém je již v podobě Ježíše Krista lidmi lépe uvěřitelný a o to více jim blízký. Úplného vítězství ikonoklasmus dosáhne v roce 843 za působení císaře Michala III. (840 - 867).

Posledním velkým církevním sporem bylo rivalství dvou velikánů patriarchů - *Fotia*³⁶ (asi 820 - 891) a *Ignatia*³⁷ (797 - 877). Boj o prvenství se táhl celých dvacet let v letech (860 - 880). Předmětem tohoto konfliktu byl zájem o trůn konstantinopolského patriarchy. Oba měli silné zastání - Fotios byl podporován papežem Mikulášem I. Velikým (858 - 867), Ignatios našel zastání u císaře Michala III. Ale po císařově smrti se na jeho místo dostává Basileios I. (867 - 886), který Fotiovi podporu odmítne. Ignatios tak na čtvrtém konstantinopolském koncilu v letech 869 - 870 triumfuje. O deset let později se štěstí obrátilo na Fotia, jenž dosáhl svého uznání na dalším koncilu konaném v Konstantinopoli na přelomu roků 879/ 880.³⁸

---

³⁶ Fotios byl obdivuhodným vzdělavcem, jehož žákem se stal i císař Michal III. Vyučoval gramatiku, rétoriku, filozofii a teologii. Fotios se také angažoval při přípravě plánované mise Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Jako patriarcha působil celkem dvakrát: v letech 858 - 867 a 877 - 886. „*Fozio di Costantinopoli*“. Dostupné z www: [http://it.wikipedia.org/wiki/Fozio_di_Costantinopoli] updated 1. 7. 2011, [cit. 2011-08-08].

³⁷ Ignatios byl synem byzantského císaře Michala I. V roce 813 zasvětil svůj život klášteru. Jeho ambice směřovaly až k byzantskému trůnu, který ale nikdy nezískal, přesto se mu dostalo zadostiučinění, když se v roce 847 stal poprvé patriarchou; v této roli se pak snažil sekundovat byzantskému císaři. Roku 858 mu byla funkce odebrána. To měla na svědomí císařovna Teodora, manželka císaře Theofila (829 - 842) a matka budoucího císaře Michala III. Na jeho místo dosadila Ignatiova budoucího rivala Fotia. Ignatiovi byla funkce patriarchy obnovena v letech 867 - 877. „*Ignazio I*“. Dostupné z www: [http://it.wikipedia.org/wiki/ignazio_I_di_Costantinopoli] updated 19. 7. 2011, [cit. 2011-08-09].

³⁸ Schatz, K.: *Dějiny papežského primátu*. Brno, 2001, s. 65 - 67.

1.4.2 Papež a franská říše

Počátky spojení mezi papežskou a císařskou mocí označuje rok 754, který se zároveň stal letopočtem smrti Winfrieda Bonifáce³⁹, jež měla za následek vznik tohoto důležitého kroku v dějinách církve. Anglosaský misionář Winfried byl tím hlavním, kdo se zasloužil o šíření křesťanského vlivu v evropských národech. A právě jeho smrt byla rozhodujícím momentem v budoucí spolupráci papeže s císařem. Winfried se věnoval propagaci křesťanské víry ve franské říši a snažil se tak navázat spojení mezi franským císařem a Římem, podnikal misijní cesty, přičemž ta poslední se mu stala osudnou. Když se Bonifác roku 754 vydal na cestu do Fríska, byl zavražděn. Tento krutý čin neunikl pozornosti právě franské říši včetně panovníka.

První výraznější pomoci církvi ze strany panovníka se dostalo papeži Řehořovi III. (731 - 741) v konfliktu s Langobardy. Tento západogermánský kmen se v roce 568 usadil na severu Itálie, kde založil hlavní město Lombardie Pavii. Jeho rozpínavost stále rostla, až se rozšířila k hranicím Říma, který se na přelomu let 592/ 593 snažil dobýt. Tehdejší papež Řehoř Veliký (590 - 604) musel situaci řešit sám, bez pomoci byzantského spojence,⁴⁰ učinil proto smírné gesto a Langobardi brány Říma opustili. Přestože se poté obrátili na křesťanskou víru, konflikty s církevním představitelem stále neutichaly. Obrátit se s prosbou o pomoc na Východ bylo zcela nemožné, a tak poprvé v roce 739/ 740 zaměřil Řehoř III. své úsilí směrem ke Karlu Martellovi, franskému majordomovi. Začátek spolupráce mezi Římem a franskou říší nebyl příliš slibný. Karel Martell byl tehdy totiž Langobardům zavázán za jejich vojenskou podporu v bitvě proti Arabům, papeži tak nemohl vyhovět. Nezáviděný postoj Říma vůči langobardské říši zdědil po Řehořovi jeho nástupce Zachariáš (741 - 752), za jehož působení na papežském stolci se situace ještě více přiostrčila. Úspěšným činem se stala až opětovná prosba následujícího papeže Štěpána II. (752 - 757), jež už byla přijata s pozitivním

---

³⁹ Narodil mezi léty 672 - 675, nejdříve působil jako učitel, v Římě roku 718 získává přízvisko Bonifatius, poté započíná svou misionářskou činnost. Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 104.

⁴⁰ Vliv Byzance se v tomto období radikálně omezil pouze na oblast kolem Říma. Území dříve patřící Byzancům nyní spadala v okolí Říma pod dohled Langobardů - ti zde založili dvě vévodství - Spoleto a Benevento, a na jihu pod moc Arabů. Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 108.

výsledkem. Nástupce Martella, jeho syn, majordom Pipin vyšel vstříc papežově žádosti.⁴¹

Po nastolení vlády majordomů nad nečinnými merovejskými králi se veškerá moc soustředila do rukou právě Pipina (741 - 768) poté, co jeho bratr Karlmann (741 - 747) odstoupil od společného vedení franské říše. Pipin chtěl dosáhnout úplného potlačení Merovejců, k čemuž potřeboval vlivnou podporu, kterou našel právě u papeže, v té době Zachariáše. Podporován vážností svatého otce předstoupil v Soissons před říšské shromáždění, kde byl zvolen králem franské říše. Tento politicko-církevní akt tak umožnil představitelům šíření křesťanského učení obrátit svou pozornost i na Západ, jež byl synonymem pro říši Franků. Tehdy nově zvolený papež Štěpán II. využil příznivých poměrů s Pipinem a požádal jej o pomoc proti neustálé rozpínavosti langobardských utiskovatelů. Na to král zareagoval pozváním papeže do říše a uzavřením přátelského svazku roku 754. Ještě téhož a následujícího roku byl langobardský král poražen, ale podle darovací listiny nebyly papeži přislíbené oblasti navraceny všechny. Východní sektor církevní správy - Byzanc - si právem činila nárok na území osvobozená z nadvlády Langobardů, tomu ale zabránila fiktivní listina potvrzující nárok Říma stát se opět pány nově nabytého území.⁴²

Spojení mezi Římem a franskou říší dovedl na jeho maximální úroveň Karel Veliký (768 - 814), o čemž pojednává následující kapitola.

1.4.2.1 Papež a Karel Veliký

Za Karlova života se na římském stolci vystřídal devět papežů, se třemi z nich se franský panovník setkal osobně, přičemž poslednímu papeži, který zasáhl do jeho života, bude věnován prostor v následující kapitole. Karlovo první setkání s papežem proběhlo v roce 754, když se jako velice mladý chlapec účastnil otcových politických záležitostí. Při té příležitosti jej papež Štěpán II. provolal za krále, stejně jako jeho bratra Karlmana. Následovalo Karlovo velmi krátké manželství s langobardskou

---

⁴¹ Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 104 - 108.

⁴² Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 109 - 111.

princeznu Desiderií, jehož nečekaný rozvod rozpoutal nové konflikty s tímto dávným nepřítelem. Král Langobardů hledal pochopení u papeže Hadriána (772 - 795), který mu pomoc odmítl, proto Langobardi, tak jako v minulých stoletích, vytáhli na Řím. Právě tehdy využívá papež spojení s franským impériem, které neváhá poskytnout své silné vojsko, a Langobardy společně porazí. Z této spolupráce vzejde věčná věrnost, kterou si Karel a Hadrián roku 774 společně přísahají.⁴³

Karel se podílel na šíření křesťanství poté, co sám přijal toto náboženské učení. Jeho působení přesáhlo i hranice franské říše a nejnepříjemnějších výsledků dosáhlo překvapivě na území houževnatých a výbojných Sasů, které si počátkem 9. století konečně podrobil. Ti pak společně s Franky vytvořili na Západově křesťanské univerzum, bez nichž by tento proces byl jen těžko proveditelný. Karel se nechával rád oslovovat jako David, jako maják Evropy, ten, kdo chrání křesťanský lid, čehož jsme svědky při četbě Angilbertova eposu *Karolus Magnus et Leo Papa*.

Franský král měl ale ještě větší ambice, a to stát se rovnocenným vládcem východnímu císaři. Odkazoval se na existenci dvojího císařství ve 4. a 5. století, které zaniklo rokem 476, kdy západní sektor toto privilegium ztratil. Obnovit volbu císaře na Západově se ale nezamlouvalo byzantské císařovně, která se ze strachu ze ztráty své moci zbavila dokonce vlastního syna, aby zamezila jeho kontaktu s franským panovníkem. Žena s císařskou korunou na hlavě však byl natolik zvláštní jev, že Řím provedl taková opatření, aby východní císařství mohlo být považováno za neexistující. K tomu přispěl i papež Lev III. (795 - 816), když jméno císařovny nahradil v liturgických textech jménem Karlovým. Tomu se tak cesta k císařské korunovaci měla již brzy stát naplněnou.

V roce 799 zavítal papež Lev ke Karlovi do Paderbornu, spíše řečeno uprchl před římským povstáním vůči němu (viz kapitola 1.4.2.1). Král se postavil na jeho stranu a hodlal incident řádně prošetřit. Výsledkem bylo očištění papežova jména a jeho návrat do papežského úřadu. Lev III. se Karlovi odvděčil přímo majestátně: během vánoční mše roku 800 vložil na hlavu nic netušícímu králi císařskou korunu a provolal jej císařem.⁴⁴

---

⁴³ Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 111 - 112.

⁴⁴ Franzen, A.: *Malé církevní dějiny*. Praha, 1995, s. 119 - 120.

1.4.2.2 Historický kontext setkání Karla Velikého a Lva III.

Na svatého Štěpána v roce 795 byl zvolen novým papežem Lev III. Samotný počátek zastávání papežského úřadu byl doprovázen častými Lvovými excesy, jež nemohly nebýt napomenuty Karlem Velikým.⁴⁵ Alkuin, stojící na straně papežově, údajně podezíral dva vysoce postavené úředníky, přívržence římské nobility, Paschala a Campula, že právě oni jsou iniciátory spiknutí jak sesadit Lva z papežského stolce. Při jedné z jeho cest 25. dubna v roce 799 jej oba aktéři spiknutí strhli z koně a pokusili se jej oslepit a vytrhnout mu jazyk, tak jak se to podařilo jejich předchůdcům při odstranění papeže Konstantina.⁴⁶ Jejich počín byl ale velmi nedůsledný. Nejenže papeže neoslepili, ani jej nezavazovali schopnosti mluvit, Lev se dokonce dokázal vymanit ze spárů svých trýznitelů. Tento fakt přišel ovšem vhod takovým pramenům, jakým je například Paderbornský epos, který papežovu fyzickou bezúhonnost či údajně navrácení smyslových vjemů spatřoval v božím zásahu. Papež se po incidentu uchýlil do Spoleta pod záštitu vévody Winigise.

Mezitím se Karel Veliký dozvěděl o nepokojích v Římě. Jako rádce se při jeho politických aktivitách opět osvědčil Alkuin z Tours, který neváhal Karlovi důsledně připomenout, že by vůbec k tak násilnému ataku na papeže nemuselo dojít, kdyby se král více zabýval poměry v církvi, a nedával tak přednost neustálým výbojům proti germánským Sasům.

Po setkání se svými příznivci ve Spoletu se Lev III. rozhodl vydat se k franskému panovníkovi. Není zcela jasné, zda se ke králi vydal po tomto násilném útoku hledat řešení stávající situace, či byl pozván Karlem již dříve⁴⁷. Ať už příčina jeho příchodu k franskému panovníkovi byla jakákoliv, přijal jej Karel v Paderbornu se všemi náležitými poctami.

Setkání představitelů královské a církevní moci proběhlo na konci léta roku 799. Tímto se Karel Veliký jednoznačně postavil na stranu papeže, ač samozřejmě věděl

---

⁴⁵ Již samotné dosazení do papežského úřadu nenechali bez odezvy jeho odpůrci, kteří tak protestovali proti papežově nevalné pověsti. Karel jej proto v korespondenci nabádal k řádnému plnění svých povinností. Gelmi, J.: *Papežové*. Praha, 1994, s. 68.

⁴⁶ Předchozí úředníci Christophor a Sergius se roku 768 zapříchili o sesazení vzdoropapeže (papež, jenž zastává svůj úřad nelegálně) Konstantina II. (767 - 768) z papežského trůnu. Hägermann Dieter: *Karel Veliký, Vládce Západu*. Praha: Prostor, 2002, s. 325.

⁴⁷ Hägermann Dieter: *Karel Veliký, Vládce Západu*. Praha: Prostor, 2002, s. 326 - 327.

o stinné stránce papežova charakteru, a umožnil tak jeho návrat do papežského úřadu. Z Alkuinovy korespondence⁴⁸ se dovídáme o výsledcích papežovy pouti do Paderbornu a o setkání s franským panovníkem. Po slavnostní události se papež, doprovázen tělesnou stráží, odebral na cestu zpět do Říma, kam dorazil 29. listopadu 799. O rok později je Lev III. poctěn v Římě návštěvou samotného krále Franků, kterého slavnostně korunuje na císaře.

Slavnostní ceremonii ale předcházela zcela jiná událost, a to projednání útoku na papeže a ospravedlnění jeho dosavadních počinů jím samotným. Jestliže v Paderbornu nebylo ještě zcela jasné, zda může papež stanout před soudem v roli obžalovaného, v Římě soudci v čele s franským králem diplomaticky zprostili papeže viny, jenž přísahal ospravedlnit se z falešných nařčení proti své osobě. I atentátníci vyvázli z celého procesu velmi příznivě, jejich trest smrti byl zmírněn na vyhnání z vlasti

O podrobnostech setkání Karla Velikého a papeže Lva III. pojednává paderbornský epos *Karolus Magnus et Leo papa*, jemuž se hodlám věnovat v kapitole 2.4.

1.5 Karolinská renesance

Karel Veliký byl schopným všestranně založeným vládcem, což dokazoval jak na bitevním poli, v diplomatických aktech, tak i ve sféře umělecké. Poté co si za svého dlouhého a úspěšného panování podmanil rozsáhlé území, pocítil zcela správně nutkání zdokonalit říši i po stránce intelektuální. Proto během různých válek a za stálého upevňování své vladařské moci v říši přišlo na řadu vzdělání. Karel měl na paměti svou zodpovědnost za správný chod církve působící na jeho území, stejně jako snahu obnovit její vzdělanost a vytvořit zcela novou inteligenci mezi širokou

---

⁴⁸ Alkuinovy listy směřované biskupovi Arnovi ze Salcburku přináší zprávy o zosnování dalších listů na Lva III., aby tak bylo zamezeno pokračování jeho působení v Římě. Plán ovšem zrealizován nebyl. Papežův případ byl odložen, protože nebylo jasné, jak naložit s jeho prohřešky, či zda může být papež vůbec souzen.

veřejností, proto svou pozornost zaměřil právě tímto směrem.⁴⁹ K tomuto rozhodnutí přispěl i fakt, že úroveň vzdělanosti v říši byla opravdu v kritickém stavu, což dosvědčuje výskyt naprosto zmatené latiny, jež se začala projevovat již na počátku 8. století. Vzdělávací reforma, kterou započal už Karlův otec Pipin Krátký, se tak snažila oživit nejen latinu klasickou, ale především její gramatiku.⁵⁰ Karel Veliký pak rozvedl otcovu myšlenku pozvednout intelekt franské společnosti.

Zrodila se tak karolinská renesance - hnutí kolem Karla Velikého, v jehož názvu se skrývá snaha vzkřísit umění starověkého antického Říma. Jeho centrem se stal královský dvůr v Cáchách, odkud se vzdělání šířilo dál po celé zemi. Protože se 9. století snažilo kulturně navázat právě na literární bohatství Říma, které bylo nejznatelnější na přelomu letopočtu v období tzv. zlatého věku, studovala se díla těch nejuznávanějších - Vergilia, Cicerona, z pozdějších století pak spisy Hieronyma, Augustina, Gregoria Magna (Řehoře Velikého). Centra vzdělanosti, dříve typická pouze pro klášterní prostory, se nyní postupně přesouvala do nově vzniklých institucí - škol.⁵¹

Karlovo samotné prahnutí po vědomostech jej přimělo povolat na královský dvůr velmi uznávané učitele své doby. A tak se Karel setkal s takovými jmény jako Alcuinus, jenž se stane charakteristickou postavou v tomto historicko-literárním období, Petrus Pisanus (z Pisy),⁵² Paulus Diaconus,⁵³ Theodulphus Aurelianensis (z Orleánsu),⁵⁴ Eginhardus⁵⁵ a mnoho dalších. Učence zval na svůj panovnický dvůr,

---

⁴⁹ Collins, R.: *Evropa raného středověku 300 - 1000*. Praha 2005, s. 294.

⁵⁰ Nechutová, J., Hejnic, J.: *Úvod do studia středověké latiny*. Brno 1977, s. 34.

⁵¹ Klášterní školy se již plně věnovaly šíření vzdělání, zatímco samotné kláštery sloužily především k církevním účelům a opisování antických děl. Školy byly zaměřeny na vyučování trivia, což obsahovalo gramatiku, dialektiku a rétoriku. Fungovaly i školy při katedrálách, tedy školy biskupské. Rozvoj škol plně podporoval i samotný panovník Karel, který nařídil zakládat školy při každém biskupství nebo opatství, jednu dokonce založil i na svém dvoře. V nich se poté chlapci učili sedmeru svobodných umění a náboženství; o tři století později na základě úspěchu těchto škol vzniknou univerzity. Nechutová, J., Hejnic, J.: *Úvod do studia středověké latiny*. Brno 1977, s. 35, 38.

⁵² Na dvoře působil jako Karlův učitel latinské gramatiky, dochována je pouze jeho sbírka korespondence s Paulem Diaconem, Angilbertem a králem Karlem. Umírá kolem roku 799.

⁵³ Dříve než se objevil na dvoře Karla Velikého, působil ve stejné sféře v Pavii jako učitel a vychovatel. Po rozpadu langobardské říše odešel do kláštera Monte Cassino, odtud pak zamířil na královský dvůr, kde působil v letech 782 - 786, jeho nejvýznamnějším dílem se stala *Historia Langobardorum* (Dějiny Langobardů).

⁵⁴ Za svého fungování na dvoře Karla získal po Alkuinově smrti vážené postavení - stal se královým hlavním poradcem. Bylo mu přiděleno biskupství v Orleánsu, o které ale přišel v důsledku falešného nařčení ze spiknutí proti synovi Karla - Ludvíku Pobožnému. Jeho hlavní uměleckou náplní byly básně s teologickými a asketicko-morálními tématy.

⁵⁵ Podoba jmen je uváděna na základě *Slovníku latinských spisovatelů*. Praha 2004.

aby mohli šířit své vědomosti a dovednosti, opravovat díla církevních otců, stejně tak i světských autorů a svých znalostí využívat ve svých vlastních spisech, které měly být nápomocné v nové historické epoše a o něž se opírala budoucí evropská inteligence.⁵⁶ Každý z nich přispěl jinými dovednostmi, jejich různorodost obohatila celý proces karolinské renesance. Sám vladař se s horlivostí pustil do studia, především latinské gramatiky, rétoriky a dialektiky. Kulturní obroda Karla Velikého se šířila z jeho dvora v Cáchách, jež se staly mocným centrem intelektuální osvěty (svědectví důležitosti existence Cách najdeme právě v Angilbertově Paderbornském eposu mezi verši 102 – 104).⁵⁷ Franská říše měla tak navázat na antické dědictví a vytvořit vlastní koncepci vzdělání a umění.

Velkým přínosem této reformy bylo zachování antických děl až do dnešní doby, shromažďovaly se literární texty klasických autorů, z nichž byly dokonce odstraněny gramatické chyby. Latina opět nabyla svoji spisovnou podobu. Ústní forma latiny – **sermo vulgaris** (řeč lidu, latina hovorová) poskytla později základy jazykům románským. Při opisování děl z antického období vznikla uhlazenější forma písma – **karolinská minuskule**. Úroveň vzdělání zaznamenala nevídaný vzestup. Ačkoliv ale karolinská renesance byla úspěšná ve všech těchto sférách, její konec na sebe nenechal dlouho čekat. Na přelomu 9. a 10. století je již většina klášterů zpustošena a s nimi i mnoho literárních pokladů. Pohasíná i veškerá soudobá literární činnost, kulturní projev tak upadá na půl století do hluboké krize.

V následujících kapitolách (1.5.1 – 1.5.3) se budeme podrobněji věnovat třem, pro tuto práci stěžejním vzdělavcům Karlovy doby.

1.5.1 Alcuinus

Alcuin, narozen roku 735, proslul coby vůdčí osobnost na dvorské škole Karla Velikého a též jako zakladatel středověkého školství. Své výborné znalosti získal v Yorku, kde se později uplatnil jako učitel a knihovník. V roce 782 přijímá pozvání na

---

⁵⁶ Fleckenstein, J.: „*Karl (I.) der Große*“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 959.

⁵⁷ Fleckenstein, J.: „*Karl (I.) der Große*“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 959; Nechutová, J., Hejnic, J.: *Úvod do studia středověké latiny*. Brno 1977, s. 37 - 38.

dvůr franského panovníka. Od této chvíle se dostává do vůdčí pozice vzdělávacího procesu na území franské říše a působí jako vlivný rádce v Karlových otázkách náboženského charakteru. V následujících letech změnil své působení ještě dvakrát, ke konci 80. let zavítá zpět do své rodné země, anglosaské Northumbrie. V roce 796 po získání funkce opata v klášteře Svatého Martina v Tours se se svou vlastní definitivně rozloučí.⁵⁸

Centrem jeho působení ve franské říši byla tedy dvorská škola, která se stala Karlovým střediskem duchovního rozmachu. Během této činnosti se Alkuin setkal s dalšími předními vzdělanci, jako například s Petrem z Pisy, Theodulfem z Orleánsu a mnoha jinými, které Karel rovněž požádal o spolupráci. Brzy po nástupu do královských služeb fungoval především jako učitel, k jehož vzdělávacímu programu se přihlásil i samotný vladař se svou rodinou, čímž tak rozšířil skupinu jeho posluchačů, ke které v té době patřili i budoucí věhlasní autoři velkých děl - Angilbert a Einhard.⁵⁹

Většina Alkuinových děl vzešla z této prakticko-didaktické činnosti - jeho spis *De orthographia* (O pravopise) například nastiňuje základní postup při tvorbě každé duchovní práce, především pak koncepce sedmi svobodných umění přinesla do silně zanedbaného franského školního vyučování novou, svěží náladu a podpořila růst inteligence v celé zemi; dále posloužil svým dílem *Grammatica*; dalším spisem *Dialogus de Rhetorica et virtutibus* (Rozhovor o rétorice a ctnostech).

1.5.2 Einhard

Einhard, autor díla *Vita Karoli Magni*, se narodil roku 770 do šlechtické rodiny a už od dětství byla jeho kariéra nasměrována literárním směrem. Rodiče jej poslali do kláštera Fulda, kde zastával roli úředníka kontroly listin. Jeho všestranného talentu si povšimnul opat Baugulf, za jehož podpory se Einhard v roce 794 dostal až na dvůr Karla Velikého, aby tak získal ještě širší a hlubší vzdělání. Zde se setkává s jedním z největších učitelů Karlova dvorského kruhu vzdělanců, Alkuinem z Yorku. Po jeho

---

⁵⁸ Folkerts, M.: „Alkuin“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München 2003, s. 417; „Alcuinus“, in *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 2004, s. 80.

⁵⁹ Folkerts, M.: „Alkuin“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München 2003, s. 417.

odchodu do Tours se právě Einhard stává vůdčí osobností ve dvorní škole. Počínal si velmi obratně ve všech svých funkcích, díky čemuž si získal vážené postavení. Jeho nápadná inteligence, dovednosti a taktéž oblíbenost u krále Karla mu zařídily dohled nad realizací vzniku staveb na Karlově dvoře. Stejně tak mu nechyběla ani spolehlivost, kterou u něj brzy rozpoznal sám Karel Veliký, a svěřil mu důležitou politickou misi. Tak se Einhard setkal v Římě v roce 806 s papežem Lvem III. 813 se zúčastnil korunovačního aktu, když se syn Karla Velikého Ludvík stal otcovým spoluvladařem. Nakonec se dostal do takové královy přízně, že byl pravděpodobně přítomen při sjednávání Karlovy závěti. Po jeho smrti zůstává Einhard s malým počtem Karlových příznivců na královském dvoře a začne pracovat na svých dílech. Přestože se podílel na zakládání několika opatství, sám se nikdy opatem nestal.⁶⁰

Své největší a jedno z nejvýznamnějších děl karolinské renesance věnoval nejvýraznější osobě 8. století, Karlu Velikému. Životopis *Vita Karoli Magni* (Život Karla Velikého) vznikl v 30. letech 9. století na popud Karlova syna Ludvíka Pobožného, lehkou inspirací při tvorbě díla mu byly Suetoniovy *Životopisy* antických císařů.⁶¹ Einhard ve spisu oslavuje velikost Karlovy osoby a snaží se zachovat jeho památku pro budoucí pokolení. Vedle chvály krále franské říše vystupuje současně i zřetelná kritika jeho syna a nástupce Ludvíka, který plně nevyužil připravenou, pracně vytvořenou, ale spolehlivou cestu ke spravedlivému kralování. Dílo je členěno do krátkých kapitol postupně zachycujících Karlův život od neustálých válečných konfliktů po jeho soukromý život, doplněno o jeho zvyky, zájmy a samotné úmrtí.

Za zmínku stojí i další Einhardova díla jako *Translatio sanctorum martyrum Marcellini et Petri* (Přenesení svatých mučedníků Marcellina a Petra), teologický spis *De adoranda cruce* (O vzývání kříže) a sbírka asi 60 dopisů.⁶²

Celý svůj život zasvětil spolu se svou manželkou Immou posluhování svatým v kláštorech. Jeho umělecký přínos pro dobu Karla Velikého připomíná náhrobní kámen uložený v klášterní kapli Seligenstadt, kde byl roku 840 pochován.

---

⁶⁰ Fleckenstein, J: „Einhard“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München 2003, s. 1738.

⁶¹ *De vita Caesarum* (Životopisy dvanácti císařů).

⁶² Fleckenstein, J: „Einhard“, s. 1738; „Eginhardus“, in *Slovník latinských spisovatelů*, Praha 2004, s. 225.

1.5.3 Angilbert

Údajný autor eposu *Karolus Magnus et Leo papa* Angilbert se narodil asi v roce 750.⁶³ I jemu se dostalo řádné výchovy na dvoře Karla Velikého, kde byl - pro majestátnost svého epického díla - označován jako Homér. Díky svědomitému vykonávání diplomatických služeb získal opatství Saint Riquier (Centula), podle kterého bývá nazýván též Angilbertus Centulensis.⁶⁴

Angilbert se za svého působení na královském dvoře setkal s představiteli papežského stolce. V roli vyslance Karla Velikého se tak setkal na počátku 90. let 8. stol. s Hadriánem I. a v roce 796 se Lvem III., oba informoval o politických vztazích mezi papežstvím a franskou říší.

Za svou celoživotní kariéru se zasloužil o literární obohacení knihovny v Centule, k němuž sám přispěl sepsáním několika děl - klášteru Saint Riquier věnoval spis *De restauratione monasterii Centulensis* (O přestavbě kláštera Saint Riquier) a *Institutio de diversitate officiorum* (Ustanovení o různosti oficií). Kromě prózy se podepsal i pod několik poetických počinů, šlo většinou o básně, náhrobní nápisy, modlitby nebo dopisy. Epos *Karolus Magnus et Leo papa*, líčící setkání představitelů dvou mocenských zájmů, získal svou důležitost i díky autorově širokému zájmu o královský hon.

Z nelegitimního svazku Angilberta a dcery Karla Velikého Berty vzešli dva potomci, synové Hartnit a Nithard. Ten se pokusil o sepsání historického díla *Historiarum libri quattuor* (Čtyři knihy dějin), které ale zůstalo nedokončené. Nithard padl v boji proti Normanům, když bránil politické zájmy Karla Holého.⁶⁵

---

⁶³ Beumann, H.: „Angilbert“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München 2003, s. 634.

⁶⁴ „Angilbert Centulensis“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 91.

⁶⁵ „Nithardus“, in: *Slovník latinských spisovatelů*, s. 425; Beumann, H.: „Angilbert“, in: *Lexikon des Mittelalters*, s. 634.

2. LITERÁRNĚ-HISTORICKÝ ROZBOR EPOSU

Tato kapitola bude rozčleněna do několika částí, které se budou postupně zabývat jednotlivými aspekty Angilbertova eposu. Jako první podkapitola bude uvedena Tématická návaznost na jiné literární vzory (2. 1), ve které je detailně popsán systém hexametrického verše doplněný o veškeré odlišnosti nacházející se v eposu. Text je opatřen celkovým metrickým rozbohem básně, jenž je uveden na konci této práce v sekci Přílohy. V následujícím oddílu se zmíním o autorově inspiraci, kterou načerpal při studiu starověkých a středověkých látek, jmenovitě Angilbertovi posloužili Vergilius, Ovidius, Lucanus, Venantius a Corippus se svými stěžejními díly. Zmíním se i o problematice částech eposu a kritických poznámkách některých literárně-historických badatelů. Celá třetí kapitola je zakončena překladem eposu *Karolus Magnus et Leo Papa*, doplněným o komentář s dějepisnými poznámkami, vysvětlivkami, citacemi a dalšími postřehy.

2.1 Tématická návaznost na starověké a středověké literární vzory

Je naprosto zřejmé, že Angilbert při sepisování svého životního díla čerpal ze středověké a především starověké tematiky, převážně z konce prvního století př. n. l. Právě z tohoto období mu posloužilo, jako inspirační materiál, Vergiliovo nejrozsáhlejší dílo - epos *Aeneis*.

Angilbert využil jednotlivé Vergiliovy citáty, či dokonce celé pasáže k sepsání svého vlastního díla. Jak bude patrné v podkapitole Aeneas versus Karel Veliký (kap. 2.1.1.1), analogickým líčením se autor *Paderbornského eposu* snažil o stylizaci Karla Velikého do role samotného hlavního hrdiny Aeneidy.

Tak jako k Aeneovi je ale Karel Veliký připodobňován svými činy i k historické postavě zlatého věku antického světa, jenž vybudoval svou ctižádostí obrovské impérium. Angilbertovo důvěrné oslovení franského panovníka jako augusta pramení konkrétně z období mezi roky 27 př. n. l. – 14 n. l., kdy Gaius Octavius (budoucí Gaius

Iulius Divi filius Ceasar – syn božského Ceasara, jenž zároveň od roku 27 př. n. l. mohl užívat senátem udělený titul augustus – vznešený, a tudíž oficiálně přijmout titul za své jméno) v roli prvního císaře římské říše dokázal pozvednout úroveň svého území a proměnit občanskými válkami zpustošenou republiku v prosperující principát. I přesto, že jeho způsob vlády nevykazoval vždy správné a bezúhonné jednání, byly mu tyto prohřešky prominuty a zapomenuty pod dojmem nově vzniklého a především fungujícího řídicího systému. Obzvláště svou moudrostí, rozvážností a smyslem pro spravedlnost připomíná neméně zdatného panovníka Karla Velikého, jenž je v eposu často přirovnáván právě k tomuto velikánovi zlatého věku antického světa.

Angilbert se nebál čerpat z historie ještě starší, když přirovnává Karla Velikého k biblickému Davidovi, izraelskému králi, jenž žil patrně na přelomu 11. a 10. století př. n. l. Davidovi je přičítán aspekt spravedlivého panovníka, udatného válečníka i autora několika žalmů. Právě pro jeho smysl spravedlivě rozhodovat je ztotožňován s franským králem.

I citáty ze samotné bible se podílejí na celkové atmosféře eposu o Karlu Velikém, a to především užití nepatrně obměněných znění z Matoušova evangelia z Nového zákona.

Hlavními středověkými vzory, jež si Angilbert přizval na pomoc k tvorbě vlastního eposu, byli Venantius Fortunatus a Flavius Cresconius Corippus. Jejich hlavní postavy svatý Martin a císař Justin II. obohatily Karlův charakter a vladařský um svými povahovými přednostmi. I o těchto autorech se několikrát zmíní komentáře českého překladu *Paderbornského eposu*.

V následujících podkapitolách (2.1.1 – 2.1.3) se podrobněji představí tři autoři se svými stěžejními díly, jejichž vliv se nejvíce uplatnil při sepisování *Paderbornského eposu*.

V kapitolách 2.1.4 a 2.1.5 zmíním krátce také neméně důležité zdroje, jimiž se Angilbert nechal inspirovat - Ovidiova a Lucanova díla.

2.1.1 Vergilius, Aeneas

Jeden z nejvýznamnějších antických autorů období zlatého věku Publius Vergilius Maro, narozen v roce 70 př. n. l., patřil k opravdu uznávané elitě latinských spisovatelů, když dokázal ještě po téměř celém tisíciletí ovlivnit právě Angilberta při sepisování eposu o Karlu Velikém; právě podobnost osudů hrdinů obou eposů je zde značná.

Vergiliovi se dostalo důkladného vzdělání v Cremoně, v Miláně, a dokonce i v Římě, věnoval se literatuře, konkrétně básnictví, a řečnictví. Jeho život výrazně ovlivnil Gaius Cilnius Maecenas, jenž působil na dvoře prvního římského císaře Augusta. Maecenas seskupil kolem sebe skupinu talentovaných básníků, které finančně podporoval, a tak vznikl Maecenatův kroužek. Vergilius měl tak příležitost seznámit se s opravdu vynikajícími umělci – např. s Horatiem. Pracovně vytížený Vergilius se se svou literární činností uchýlil do ústraní, na venkov na Sicílii či v Kampánii, ačkoliv mu Maecenas věnoval dům přímo v Římě. Básník nevyhledával rušivé městské prostředí, raději se upnul na dokončení svých děl, která s napětím očekávali jeho přátelé, stejně jako veřejnost v čele s Augustem. Jeho poslední a zároveň životní dílo si vyžádaly tu nejvyšší daň – během putování po Řecku a Malé Asii, když si ověřoval geografické a faktografické údaje, které použil ve svém nejrozsáhlejším eposu, jej postihla choroba, na jejíž následky v roce 19 př. n. l. zemřel.

Počátek jeho tvorby patří básnické sbírce *Bucolica* (*Zpěvy pastýřské*), později též nazývána *Eclogae* (*Eklogy*), pro niž byla inspirací Theokritova poezie.⁶⁶ Dalším dílem, zabývajícím se tentokrát tematikou zemědělství, je sbírka *Georgica* (*Zpěvy rolnické*). Právě tady Vergilius vyzdvihuje výhody venkovského způsobu života. Dílo je rozděleno do čtyř knih a je považováno za jedno z nejkrásnějších děl římské literatury.

Nejnámějším Vergiliovým dílem ale zůstává rozsáhlý dvanáctisvazkový historický epos *Aeneis*, který zpočátku autor zamýšlel věnovat císaři Augustovi. Svůj záměr později pozměnil, a dílo tak oslavuje zakladatele Říma, trojského hrdinu Aenea. Celá koncepce díla pak posloužila k ideovému vymezení slavného juliovského rodu

---

⁶⁶ Theokritos (asi 310 – 260) byl řeckým básníkem a zakladatelem bukolické (z řeckého *bukolikos* – pastýř) poezie, což potvrzuje dochovaná sbírka jeho několika básní.

(z něhož svůj původ odvozoval i samotný císař, když se po adopci stal synem Julia Caesara), stejně jako celého římského národa a utvrdila jej tak v pozici nejsilnějšího etnika v celém Středomoří.

Celé dílo je rozděleno do dvanácti knih, přičemž prvních šest knih líčí následky trojské války a Aeneovo bloudění a hledání nové země, druhá polovina eposu se pak věnuje osudům Říma. Velkolepé dílo je často srovnáváno s nejrozsáhlejším eposem všech dob – Homérovou Iliadou a Odysseou, ačkoliv poslání obou hrdinů je naprosto odlišného charakteru.⁶⁷

Stejně jako mytologická postava Aeneas i Karel Veliký měl co dočinění s obrovským impériem, které výrazně ovlivnilo dějiny ať už starověkého, či středověkého světa a udávalo směr ve všech sférách lidského působení. Svými činy je franský král neustále připodobňován k trojskému hrdinovi a jejich životní poutě, ačkoliv je dělí bezmála dva tisíce let, se nápadně prolínají, ať už se jedná o různé svedené bitvy, založení a výstavbu nového města nebo o jednání s poddanými a především v celkovém charakteru obou hlavních postav eposů. V následující podkapitole 2.1.1.1 si názorně ukážeme, jak je jejich osud podobný, ba naopak v čem se oba hrdinové odcizují.

2.1.1.1 Aeneas versus Karel Veliký

Ačkoliv Vergilius není jediným autorem, který poskytl Angilbertovi svým dílem zdroj myšlenek a frází, přesto zůstává stěžejním pramenem, z něž autor našeho eposu načerpal vskutku mnoho nápadů. Tato kapitola bude rozvržena do jednotlivých sekcí, v nichž si předvedeme konkrétní místa *Aeneidy* a *Paderbornského eposu*, abychom si povšimli, kde se básník inspiroval ať už tématicky či vzletností klasické latiny. Pro věrohodnější svědectví Angilbertova čerpání z Vergilia a lepší představivost budeme uvádět verše nejenom v českém znění, ale hlavně v jejich originální podobě.⁶⁸ Zmíním nejprve tématickou souvislost k antickému autorovi, poté přejdu v jednotlivých bodech na návaznost stylistickou.

---

⁶⁷ „Vergilius“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 597.

⁶⁸ V případě výskytu delších ukázek budu uvádět pouhé úryvky dokazující svědectví Angilbertovy inspirace.

- Prvních dvanáct veršů eposu o Karlu Velikém a Lvovi III. můžeme považovat za analogické líčení k Vergiliově Aeneidě, jež znázorňuje mořskou hladinu, cestu, po níž se Aeneas vydává do Latia:

*(...) postquam alta quierunt
aequora, tendit iter velis portumque relinquit.
Aspirant aurae in noctem nec candida cursus
luna negat, splendet tremulo sub lumine pontus.*⁶⁹

*(...) Pak rozepne na cestu plachty,
vypluje na ztichlé moře a opustí břehy a přístav.
Větrík fouká v noc, jest pomocna stříbrná lúna,
lijíc třesavý třpyt, jímž klidné moře se jiskří.*⁷⁰

V našem případě je popisována cesta, která má dovést ze širých moří a neznámých zemí všechny zbloudilé lodě (nevěřící) k bezpečnému majáku - Karlovi:

*Rursus in ambiguos gravis ammonet anchora calles
vela dare, incertis classem concredere ventis;
languida quae geminas superarunt membra procellas,
ad nova bella iubet lassos reparare lacertos,
victricemque manum gravidis consurgere remis,
quo vocat aura levis, placidis superare profundum
flatibus, aequoreas temptando classibus undas,
tendere ad ignotas celerique per aequora terras
cursu et praecipites scopulos pulsare natatu.
Vela movet placidus tremulis cita flatibus Eurus,
Cogens me rapido nunc tendere in ardua gressu,
Europae quo celsa pharus cum luce coruscat.*⁷¹

⁶⁹ Vergilius: *Aeneis*. P. Vergilii Maronis Opera, ed. R. A. B. Mynors. Oxford 1972, kn. 7, verš 6 - 9.

⁷⁰ Vergilius: *Aeneis*. Přeložil Otmar Vaňorský. Praha 1933, kn. 7, verš 6 - 9.

⁷¹ Angilbert: *Karolus Magnus et Leo Papa*. Monumenta Germaniae Historica. Antiquitates, Poetae latini aevi Carolini, ed. Ernst Dümmler, díl I., Berlin 1881, verš 1 - 12.

*Zvednout kotvu! vybídne nejistá cesta
námořníky znavené bouří, co moře krutě trestá,
pouť jim vrtkavý větrík ukáže
a posilní k dalšímu boji zemdlelé jejich paže.
Vítězná posádka odhodí vesla tam,
kde vlny hladil přívětivý van,
svěří loď do rukou širému moři, kde letmý vánek tiše vál,
ať si ji oceán vede kamkoliv dál.
Kamkoliv přes příkrá skaliska k neznámým zemím,
až ke strmému Evropy majáku, na který hledím,
a kam ženu se spěchem,
kam laskavý Eurus rychlé plachty rozvine svým dechem.*

- Verše 101 - 136 nás informují o výstavbě města Cáchy, nového Říma, kde má sídlit *caput orbis*. Opět se můžeme odkázat na Vergiliovu Aeneidu, jakožto Angilbertův inspirační zdroj, ve kterém je Karel přirovnán k hrdinovi Aeneovi, jenž si pro svou stavební činnost zvolil africké Kartágo; stejně jako metaforické přirovnání hemžení dělníků k pracovitým včelám v úlu:

(...)
miratur (...) strepitumque (...)
Tyrii pars ducere muros,
molirique arcem et manibus subvolvere saxa,
pars optare locum tecto et concludere sulco.
Iura magistratusque legunt sanctumque senatum;
hic portus alii effodiunt; hic alta theatris
fundamenta locant alii, immanisque columnas
rupibus excidunt, scaenis decora alta futuris.
Qualis apes aestate nova per florea rura
exercet sub sole labor, cum gentis adultos
educunt fetus, aut cum liquentia mella
stipant et dulci distendunt nectare cellas,

*aut onera accipiunt venientum, aut agmine facto
ignavom fucos pecus a praesepibus arcent:*

(...)

diví se (...) lomozu (...)

z nich někteří stavějí hradby,

jiní budují hrad, kamž valí rukama kvádry,

jiní si volí místo a hledí je obehnat brázdou.

Také si stanoví soudy, a úřady, posvátný senát.

Tady je kopán přístav, a jinde zas k divadlu kladou

hluboké základy jiní, neb ze skal náramné tešou

sloupy, jež pyšnou zdobou pak příštímu jevišti budou.

Nejinak počátkem léta se tuží pracemi včely,

za slunce, na květných nivách, když dospělé potomstvo rodu

kvapí vyvádět z úlu, neb hromadí tekutý nektar

v plástve, a sladký med jim plní dovrchu buňky,

neb když snímají tíž svým družkám, nebo když v šiku

línou čeládku, trubce, se snaží zapudit z úlu.⁷²

Karel tedy zvolil Cáchy za nový Řím, kde mělo vzniknout centrum veškerého vzdělání. V této pasáži (101 - 136) Karel morálně vítězí nad hlavní postavou Vergiliova eposu - Aeneas totiž nepozoruje stavbu Říma, ale Kartága, tudíž „falešného“ Říma, ve kterém zapomněl na svou boží přísahu, když zahořel láskou k Dido. V kontrastu k tomu se Karel jeví jako zachránce papeže a vůdce křesťanské Evropy:

(...)

Ast alii rupes manibus subvolvere certant,

Effodiunt portus, statuuntque profunda theatri

(...)

Hic alii thermas calidas reperire laborant,

Balnea sponte sua ferventia mole recludunt,

---

⁷² Aen. 1, 418 - 440.

(...)

Pars super in summis populi procul arcibus ardens

(...)

Altera stat gradibus portantum sorte receptans

Pars onera, atque avidis manibus praedura ministrat

Saxa

(...)

vastus fragor aethera pulsat;

Fit strepitus, magna consurgit stridor in urbe;

(...)

Fervet opus; velutique solent aestate, futurae,

Pulchra, hiemis non inmemores, alimenta ciborum

Cum facere, ore legunt carpentes floscula apesque

Per latices, per thima volant stridentibus alis;

Floribus insidunt aliae, praedaque redire

Accepta studeant, redolentia castra revisant;

Aut foetus aliae certant educere adultos,

Aut cum nectareas componunt ordine cellas,

Roscida stipantes sinuoso poplite mella:

(...)

(...)

chystají se hradby, co město bezpečně lemují,

vzniká přístav, základy divadla se rýsují,

(...)

ostatní hledají léčivý pramen

(...)

tesání kamenů široko daleko zní,

(...)

zdvíhají těžké balvany, když na žebřících stojí.

Těžké kvádry z ruky do ruky jdou,

(...)

Městem se šíří kovový zvuk,

burácení, lomož, křik, spletitý hluk.

(...)

*Hemžení na stavbě je jako v létě včel roj,
když při pomýšlení na zimu hledají vhodný lahodné potravý zdroj,
tady sají nektar z květů, tu mávajíce křídly bzučí,
poletují mezi mateřídouškami, co voňavě pučí.
Zas a znovu hledají lákavé tyčinky,
malé včeličky do přírody vyvádí starostlivé maminky.
Kladou nektar do plástů umístěných vedle sebe,
jejich křídýlek mihotání dostihne samotné nebe.
Až vytlačí křivýma nožkama orosený med.*

Odkazy na křesťanský charakter Cách jsou další známkou protikladné imitace Aeneidy: protiklad k chrámu pohanské bohyně Juno v Kartágu tvoří nádherná stavba kopule (dómu) pro panovníka (111 - 113), kterou Angilbert oslavuje:⁷³

*Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
condebat, donis opulentum et numine divae,*

*Velký tehďáž chrám tam mocné Júnóně Dídó
stavěla, plný darů a božskou chráněný sochou.⁷⁴*

*Et aetherni hic alii bene regis amoenum
Construere ingenti templum molimine certant.
Scandit ad astra domus muris sacrata politis.*

*ale žádná jiná stavba tak nevyniká
jako velkolepý chrám moudrého panovníka.
Až ke hvězdám posvátná stavba ční,*

---

⁷³ Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 26 - 30.

⁷⁴ Aen. 1, 446 - 447.

- Veršem 153 (v české verzi verš 152) se počíná den lovu, jehož jednotlivé části budou rozebrány v následujících poznámkách. Popis místa (137) je utvářen mnoha citáty z Aeneidy, které vzbuzují pozitivní asociace a charakterizují háj jako *locus amoenus*. Stejná malebná krajina přivítala Trójaný po jejich vylovení v ústí Tiberu:

*hic Aeneas ingentem ex aequora lucum
prospicit. Hunc inter fluvio Tiberinus amoeno
verticibus rapidis et multa flavus arena
in mare prorumpit. Varias circumque supraque
adsuetas ripas volucres et fluminis alveo
aethera mulcebant cantu lucoque volabant.*

*Aj! vtom velký háj již s hladiny Aenéás zhlédl,
z něhož Tiberův proud svým nadmíru líbezným tokem,
žlutavý hojným pískem a s mnohými dravými víry,
vrhá se v mořskou pláň.*

*Jest kolem a nad ním tu hojně
ptákův zvyklých břehům a řečiští tekoucí vody,
kteří lítají hájem a vzduchem lahodně pějí.⁷⁵*

*Non procul excelsa nemus est et amoena virecta
Lucus ab urbe virens et prata recentia rivis
Obtinet in medio, multis circumscita muris.
Hic annem circumvolitat genus omne volucrum;
In ripis resident rimantes pascua rostris;
Nunc procul in medio summergeunt flumine sese,
Nunc quoque praecipiti properant ad litora cursu;*

*Nedaleko města se rozprostírá širý poklidný les,
zelené pastviny, čerstvá lučina, kde potok omílá orosenou mez.
Uprostřed toho žijí němí tvorové,
své listnaté hradby mají již dávno hotové.*

---

⁷⁵ Aen. 7, 29 - 34.

*Opeřenci všeho druhu poletují kolem vody, odpočívají na břehu,
hledají potravu, zobáčky mají stále ve střehu.*

Na tento *locus amoenus*, který se jeví jako slastné, ideální místo, se básník odvolává na konci scény (314 - 316) ve formě kruhové kompozice:
*Inde reflectit iter, campum repetensque priorem,
Frondosum lucum, patulis fontesque recentes
Ramis praetextos et opacam frigoris umbram.*

*Do lesa vydá se zpátky,
kde zůstaly ještě ostatky,
zamíří k chladivému proudu pod mohutné větve do stínu ke kameni*

Tam se Karel vrací po vítězství nad kancem a zároveň se zde koná i závěrečná radostná hostina. Tomuto místu tímto připadá rámcová funkce pro lov kance, protože samotný závěr (skolení divočáka) (276 - 297) se neodehrává v klidném, tichém háji, ale v pustém a šedivém kraji:

*aper fulvus fit valle repertus;
Mox nemus insiliunt equites et voce sequuntur;
Praedam agiles certant fugitivam agitare molosi,
Et sparsi currunt per opaca silentia silvae.
(...)
Arboribusque excussa cadunt folia undique ab altis:
Per loca vasta fugit rapidoque per invia cursu
tendit iter (...)
Mox Karolus pater ipse volat mediumque per agmen
Ocior aligeris avibus forat ense ferinum
Pectus et intinguens gelidum in praecordia ferrum.*

*Tmavý kanec je konečně vystopován v údolí,
jezdci vjedou do křoví, bojový křik údolím hlaholí,
za prchající kořistí utíkají jak o závod psi dychtiví,
běží tichým stinným lesem s vidinou obživy.*

(...)
*pustou krajinou prchá, stromy se chvějí, padá listí,
brzy však v překotném běhu neschůdným terénem zjistí,
(...)
A vtom, ze středu družiny zaútočí samotný král pak,
a kopí do srdce bestie boří,
chladná ocel se hluboko do těla zvířete noří.*

Stejně tak jako u Vergilia byli uloveni kamzíci a jeleni ve skalnatém a pustém terénu:

*postquam altos ventum in montis atque invia lustra,
ecce ferae saxi deiectae vertice caprae
decurrere iugis; alia de parte patentis
transmittunt cursu campos atque agmina cervi
pulverulenta fuga glomerant montisque relinquunt*

*Když pak vysokých hor již dospěli, k bezcestným houštím,
aj, vtom gazely divé se s temen skalisek vrhnou,
skáčí se hřbetu hor, však jeleni se strany druhé
běží širou plání a v divém kvapu se shluknou
ve stádo plné prachu a horských se vzdalují lesů.⁷⁶*

Všeobecné Angilbertovo líčení lovu napodobuje svůj literární vzor v krátce popsaném honu v Aeneidě:

*hic fessas non vincula navis
ulla tenent, unco non alligat ancora morsu.
Huc septem Aeneas collectis navibus omni
ex numero subit;
(...)
Navem in conspectu nullam, tris litore cervos
prospicit errantis; hos tota armenta sequuntur
a tergo, et longum per vallis pascitur agmen.*

---

⁷⁶ Aen. 4, 151 - 155.

(...)

*nec prius absistit, quam septem ingentia victor
corpora fundat humi, et numerum cum navibus aequet.*

(...)

et dictis maerentia pectora mulcet

Tam koráby znavené plavbou

nepoutá žádné lano, ni křivým kotvice zubem.

*Aenéás vplul v ten záliv - však toliko se sedmi lod'mi,
jež měl z celého počtu.*

(...)

*Lodí, pokud zří, tam není - v dáli však zhlédne
na břehu jelenů tré, jak chodí - za nimi celé
stádo, jak v dlouhé řadě se celým údolím pase.*

(...)

*Sířilet nepřestal dřív, až velkých jelenů sedm
povalil, šťastný lovec, vždy jednoho pro každý koráb.*

(...)

Potom promluvil takto a smutné srdce jim těšil⁷⁷

Zde je patrné, že se básník opět snažil vyvolat kontrast mezi Karlem a Aeneem, přičemž franský král má být vyzdvižen nad antické hrdiny. Aeneas je totiž se zbytkem své flotily zahánán na pobřeží Kartága mořskou bouří, kterou vyvolala Juno. Poté, co vystoupí na kopec, aby se podíval po ztracených lodích, uvidí stádo jelenů a několik z nich skolí, aby se postaral o své hladovějící společníky – samotná hostina je zastíněna smutkem a nejistotou nad osudem ostatních ztracených mořeplavců. Úplně jiná je situace v Karlově eposu (319 - 324/ 323) – bohaté pohoštění je prodchnuto veselostí a bujarou náladou všech účastníků:⁷⁸

Laeta parat Karolus sociis convivium laetus;

Convocat huc omnes longaevos ordine patres,

---

⁷⁷ Aen. 1, 168 - 222.

⁷⁸ Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 30 - 31.

*Maturum populum natum melioribus annis,
Inpubem pariter plebem castasque puellas
Conlocat; inde iubet mensis donare Falerna.
Sol fugit interea, lucem nox occupat umbris;*

*Franků král svým společníkům připraví hostinu mezi honosnými stany.
Na ni pozve všechny bez ohledu na hodnost,
nechybí důstojní starci, dospělí, ani povykující dorost,
král podává k hostině zralé falernské.
Slunce už zapadá, noc zahalí tábor do temnoty přátelské.*

- Povšimneme si opětne souvislosti mezi Angilbertovým eposem a jeho inspirační látkou - Aeneidou, tentokrát však půjde o srovnání ženského elementu: verše 182 - 191 popisují zevnějšek královy manželky Liutgardy:

*Hinc thalamo cunctata diu regina superbo
Procedit, multa circum comitante caterva,
Liutgardis Karoli pulcherrima nomine coniux.
Fulgida colla nitent roseo simulanta colore;
Cedit opimum etenim redimitis crinibus ostrum;
Candida purpureis cinguntur tempora vittis;
Aurea fila ligant clamidem, capitique byrillus
Inseritur, radians claro diadema metallo
Enitet, et vestis biscocco purpura bysto;
Ornantur varii radiantia colla lapillis.*

*V překotném shonu se již žene k břehu řeky výprava
i královnu Liutgardu, královu překrásnou choť, přiláká tradiční oslava.
Již vychází ze své komnaty malebné,
doprovází ji její věrné služebné.
Šperkem ozdobený krk, ohnivý purpur prosvítá pletencem vlasů,
kolem bledých spánků se vine nachová stuha až do jejího pasu,
plášť protkaný zlatými pentlemi, zářící drahokam na hlavě,
královský diadém třpytí se do všech stran zlatavě.*

Šaty utkané z dvojitého jemného plátna a útlý krk jak z barevných kamínků.

Verše jasně odpovídají Vergiliovým slovům, která uvádí Dídó na scénu:

reginam thalamo cunctantem ad limina primi

Poenorum exspectant,

(...)

tandem progreditur magna stipante caterva

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo;

cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,

aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Čeká púnská šlechta své paní na prahu síně

(...)

Konečně vyšla i Dídó, a s ní šel veliký zástup

oděna v nachový plášť, jež vyšitý lemoval okraj.

Zlatý nese si toul, vlas zlatou sevřen je sítkou,

vespod pak nachový šat jí zlaté spinadlo spíná.⁷⁹

Stejně jako Liutgarda jsou ozdobeny také její dcery, drahokamy pak symbolizují křesťanské ctnosti.⁸⁰

- Přítomnost antického eposu je zřejmá v úvodních verších v části o lovu nápadným sloučením citátů z Aeneidy – Angilbertův epický východ slunce (153 - 154, v českém překladu 152 - 154) :

Exoritur radiis cum primum Phoebus honestis,

Et iubar ignicomo perlustrat lumine montes

Jakmile se Phoebus se svými paprsky objeví za zátokou

a jeho záře s ohnivým odleskem putuje přes hory,

světlo klouže po skalách a lesem proniká jeho temnotě navzdory

---

⁷⁹ Aen 4, 133 - 134, 136 - 139.

⁸⁰ Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 34 - 37.

připomíná Vergiliův popis přivítání nového dne:

*Oceanum interea surgens aurora reliquit
it portis iubare exorto delecta iuventus*

*Vtom již Zora⁸¹ se zdvihne a opustí Ókean proudný:
hned jak zazáří světlo, jde ze bran vybrané mužstvo⁸²*

Tento východ slunce předchází následnému Karlovu výstupu před čekající davy lidí ve verších 168 – 172 (v českém překladu 167 - 172):

*Egreditur tandem; circum stipante caterva,
Europae veneranda pharus se prodit ad auram.
Enitet eximio vultu fatieque coruscat;
Nobile namque caput pretioso amplectitur auro
Rex Karolus; cunctos humeris supereminet altis.*

*Z komnaty konečně vychází nejvyšší,
jeho družina tvoří věrné zátiší.
Spokojeně vyhlíží urozená jeho tvář,
okolí pohltí z královy čelenky zář.
Nad všemi ční,
o úspěchu honitby sní.*

To odpovídá okamžiku, kdy Dido vyjde ze svého paláce:

tandem progreditur magna stipante caterva

konečně vyšla i Dídó, a s ní šel veliký zástup⁸³

Stejně jako situaci při setkání Aenea s bohem slunce Apollónem:⁸⁴

Aeneas, tantum egregio decus enitet ore

---

⁸¹ Bohyně úsvitu a ranních a večerních červánků.

⁸² Aen. 4, 129 - 130.

⁸³ Aen. 4, 136.

⁸⁴ Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 34.

*Aenéás, taký půvab mu zářil s velebné tváře*⁸⁵

- Hned při snové scéně, kdy se Karlovi zjeví zmrzačený papež Lev III. (326 - 331):

*Portentum rex triste vidit monstrumque nefandum
In somnis, summum Romanae adstare Leonem
Urbis pontificem mestosque effundere fletus,
Squalentes oculos, maculatum sanguine vultum,
Truncatam linguam horrendaque multa gerentem
Vulnera.*

*Tehdy se králi ve spánku podivné, zlověstné znamení zjevilo:
papeže od smrti jen málo dělilo,
vidí, jak papeži, stoje před ním, trpké slzy kanou,
oči a tváře zbrocené krví tou hanou planou.
Jazyku zbavený, tělo pokryté strašnými ranami zas,
panovníka o pomoc prosí úpěnlivý hlas.*

spatříme v Aeneově snu stejné zjevení v podobě zohaveného Hektora, jenž padl v souboji s Achillem za Trojské války:

*in somnis, ecce, ante oculos maestissimus Hector
visus adesse mihi largosque effundere fletus,
raptatus bigis ut quondam, aterque cruento
pulvere perque pedes traiectus lora tumentis.*

*Tu se mi ve snách zdá, jak Hektór, nanejvýš smutný,
před mýma očima stojí a hořké prolévá slzy,
jak když vláčen byl koňmi a prachem krvavým zhyžděn
v tváři, a zpuchlé nohy mu veskrz pronikal řemen.*⁸⁶

---

⁸⁵ Aen. 4, 150.

⁸⁶ Aen 2, 268 - 297.

Paralela mezi hrdiny obou eposů se ještě více prohlubuje; zatímco Hektor v podobě snu prosí Aenea, aby se postaral o zachování svatyně před Trójou a zajistil klid penátům, aby se později mohli zasloužit o ochranu pohanského Říma, v našem eposu je tím zachráncem jak papeže, tak křesťanského Říma sám panovník franské říše. Tímto počinem se Karel opět staví do role pohanského Aenea, ale posvěcuje ji křesťanským obsahem.

- Vergilius poskytuje četné slovní obraty, které Angilbert mnohdy převezme téměř v jejich doslovné podobě:

stejnou frázi *ventis dare vela* (rozepnout plachty, plachty jim⁸⁷ svěřit)⁸⁸ pak najdeme hned ve verši 2:

vela dare, incertis classem concredere ventis (pouť jim vrtkavý větrík ukáže)

- *Discite iustitiam moniti* (učte se žít po právu)⁸⁹ ve verši 38 (v českém překladu verš 37):

discere iustitiam divinis ammonet actis (zbožnými činy je spravedlnosti učí)

- *Si mens non laeva fuisset* (nebýt nejapné mysli)⁹⁰ ve verši 41:

quod mens laeva vetat suadendo animusque sinister (pošetilé smysly a zkažená srdce se prudce brání)

- Podobnost citátu *iura magistratusque legunt sanctumque senatum* (také si stanoví soudy, a úřady, posvátný senát)⁹¹ pak můžeme spatřit ve verši 99:

hic iubet esse forum, sanctum quoque iure senatum (tady vzejde fórum, ctíhodný senát)

- *Pars ducere muros molirique arcem et manibus subvolvere saxa* (z nich někteří stavějí hradby, jiní budují hrad, kamž valí rukama kvádry)⁹² ve verši 103:

---

⁸⁷ Jim (*ventis*) - větru.

⁸⁸ Aen. 4, 546; 8, 708.

⁸⁹ Aen. 6, 620

⁹⁰ Aen. 2, 54.

⁹¹ Aen. 1, 426.

⁹² Aen. 1, 423 - 424.

ast alii rupes manibus subvolvere certant (chystají se hradby, co město bezpečně lemují)

- *Hic portus alii effodiunt; hic alta theatris fundamenta locant* (tady je kopán přístav, a jinde zas k divadlu kladou hluboké základy)⁹³ zase ve verši 104 - 105 (v českém překladu verš 104):

effodiunt portus, statuuntque profunda theatri fundamenta (vzniká přístav, základy divadla se rýsují)

- *Aut onera accipiunt venientum* (neb když snímají tíž svým družkám)⁹⁴ ve verši 117:

receptans (...) pars onera (těžké kvádry z ruky do ruky jdou)

- *Fit strepitus tectis* (ozve se komnatou šum)⁹⁵ se promítne ve verši 122:

fit strepitus (šíří se spletitý hluk)

- Stejně jako *itque reditque viam* (pořád tam chodě i nazpět)⁹⁶ ve verši 123:

itque reditque operosa cohors, diffusa per urbem (nadšenci zase shánějí)

- *Fervet opus* (Hemží se včelami úl)⁹⁷ najdeme ve verši 127:

Fervet opus (Hemžení na stavbě je jako v létě včel roj)

- Verš *redolentque thymo* (jest cítit thymián z medu)⁹⁸ můžeme spatřit zase ve verši 130:

per thima (co voňavě pučí)

- Stejně znění *stridentibus alis* (Jako se vrátili ptáci)⁹⁹ se promítne ve verši 130:

stridentibus alis (poletují mezi mateřídouškami)

---

⁹³ Aen. 1, 427 - 428.

⁹⁴ Aen. 1, 434.

⁹⁵ Aen. 1, 725.

⁹⁶ Aen. 6, 122.

⁹⁷ Aen. 1, 436.

⁹⁸ Aen. 1, 436.

⁹⁹ Aen. 1, 397.

- Verš 708 v 6. knize Aeneidy *Floribus insidunt varii (na různé sedají květy)*¹⁰⁰ vidíme ve verši 131:

Floribus insidunt aliae (Zas a znovu hledají lákavé tyčinky)

- Verše *gentis adultos educunt fetus (když dospělé potomstvo rodu kvapí vyvádět z úlu)*¹⁰¹ spatříme ve verši 133 (v českém překladu 132):

Aut foetus aliae certant educere adultos (malé včeličky do přírody vyvádí starostlivé maminky)

- Pasáž, která popisuje oboru v Cáchách, je uvedena počátečními verši 137 - 138:

Non procul excelsa nemus est et amoena virecta

lucus ab urbe virens et prata recentia rivis

*Nedaleko města se rozprostírá širý poklidný les,
zelené pastviny, čerstvá lučina, kde potok omílá orosenou mez.*

jež jsou vědomou imitací Vergiliovy Aeneidy:

*amoena virecta (k zeleni lahody plné)*¹⁰²

*Lucus in urbe fuit media (Vprostřed města byl háj)*¹⁰³

*et prata recentia rivis (vláhou živená louka)*¹⁰⁴

- Vergiliův verš *summa cacumina linquunt (Pak sestoupili s temene dolů)*¹⁰⁵ vidíme v angilbertově verši 155:

summa cacumina tangens (připraví se vybraná družina k odchodu)

- *Delecta iuventus (vybrané mužstvo)* ve verši 156 (v českém překladu 155):

delecta iuventus (vybraná družina)

---

¹⁰⁰ Aen. 6, 708.

¹⁰¹ Aen. 1, 431 - 432.

¹⁰² Aen. 6, 638.

¹⁰³ Aen. 1, 441.

¹⁰⁴ Aen. 6, 674.

¹⁰⁵ Aen. 6, 678.

- Slova *cunctantem ad limina primi Poenorum exspectant* (Čeká púnská šlechta své paní na prahu síně)¹⁰⁶ spatříme i ve verši 158:
expectans in limine primo (jež čekají na krále)
- Podobně *tandem progreditur magna stipante caterva* (Konečně vyšla i Dídó, a s ní šel veliký zástup)¹⁰⁷ nebo *incessit magna iuvenum stipante caterva* (okolo ní jest velký šlechticův zástup)¹⁰⁸ ve verši 168:
Egreditur tandem; circum stipante caterva (Z komnaty konečně vychází nejvyšší)
- Další verš *fert umero, gradiensque deas supereminet omnis* (toulec na plecích nese a kráčejič přečnívá všecky)¹⁰⁹ se promítne ve verši 172 (v českém překladu 171):
cunctos humeris supereminet altis (Nad všemi ční)
- Karlovo vystupování je vždy doprovázeno silným hlaholem trumpet a rohů, prodchnutým hlasitým potleskem - *fragor ingens atria complet* (180) (*Lovecké rohy hlasitě znějí a nezkušené lovci odhodlaně písňe pějí*) (181 - 182), který zde plní funkci důležitého oslavného prvku. I zde se Angilbert kombinuje s Vergiliem:
ingens fragor aethera complet
*jich třeskot nebesa plní*¹¹⁰

kde hluk způsobují rány štítů Aenea a jeho soupeře Turna.

- Verš *aurea purpuream subnectit fibula uvestem* (vespod pak nachový šat jí zlaté spinadlo spíná)¹¹¹ se promítne do verše 217 - 218 (v českém překladu 216 - 217):

---

¹⁰⁶ Aen. 4, 133.

¹⁰⁷ Aen. 4, 136.

¹⁰⁸ Aen. 1, 497.

¹⁰⁹ Aen. 1, 501.

¹¹⁰ Aen. 12, 724.

(...) *aurea gemmis*

Implicat et pulchrum subnectit fibula amictum

Na barevné látce skví se drahokamy zářící,

zlatý diadém vrhá záři na líci,

- Doslovný citát z Vergilia *In nemus ire parant (chystají do lesa jít)*¹¹² vidíme i ve verši 262:

In nemus ire parat

také ona chystá se na lesní podívanou

- Další podobný případ doslovného převzetí z Aeneidy dokazuje tento verš *tumulo speculatur ab alto (se svysoka od rovu dívá)*¹¹³ v řádce 299:

speculatur ab alto

*královi synové jsou otci nablízku*¹¹⁴

- *Tu potes unanimes armare in proelia fratres (Ty totiž svorné bratry bys dovedla pobouřit k bitvě)*¹¹⁵ - tuto řeč najdeme opět i u Angilberta v podobě (347):

Qui solet unanimes bello committere fratres

Zkázonosný a krutý dav, dřív svorní bratři i v boji

- Vergiliův verš *multis cum milibus heros (Tam s mnohými tisíci lidu)*¹¹⁶ se odrazí i v Angilbertově provedení ve verši 431 (v českém překladu 429):

multis stipatus milibus, heros

skupina vévodů, hrabat, vojáků a lovců

---

¹¹¹ Aen. 4, 139.

¹¹² Aen. 4, 118.

¹¹³ Aen. 11, 853.

¹¹⁴ V zachování významu a verše byla slova v českém překladu upravena.

¹¹⁵ Aen. 7, 335.

¹¹⁶ Aen. 5, 289.

2.1.2 Venantius Fortunatus, Život svatého Martina

Celým jménem Venantius Honorius Clementianus Fortunatus byl středověkým básníkem, který žil mezi léty 530 – 600 (610).¹¹⁷ Absolvoval klasické vzdělání v Ravenně, poté se věnoval své literární činnosti, při které uplatnil znalost děl antických velikánů Vergilia, Horatia nebo Martiala. V posledním roce vlády císaře Justiniána I. (527 - 565) se odebral ze své rodné země Itálie na pouť do Tours v Gallii k hrobu svatého Martina na počest uzdravení se z oční nemoci.¹¹⁸ Během té dlouhé cesty měl několikrát příležitost k sepsání několika básní; ve městě Mety například složil svatební báseň věnovanou merovejskému králi Sigibertovi I. (561 - 575) a jeho nastávající, princezně Brunhildě. Svoji poetickou tvorbou se brzy dostal do podvědomí vyšší franské společnosti. Vytvořil několik básní složených v elegickém distichu, které se týkaly jeho přátel, mezi něž patřil i Řehoř z Tours, kterého básník potkal při jedné ze svých cest. Ke konci života se Venantius stává biskupem v Poitiers; po své smrti je prohlášen za svatého.

Venantius Fortunatus se pokoušel i o díla prozaická, ale svůj talent uplatnil až při tvorbě těch poetických. Známa jsou *Carmina miscellanea* o jedenácti knihách, liturgické hymny, elegie, epitafy. Angilbert se však při spisování vlastního eposu opíral o jiné Venantiovo dílo, a to o veršovaný epos *De virtutibus Martini Turonensis* (*O ctnostech Martina z Tours*) sepsaný do čtyř knih, který pojednává o svatém Martinovi z Tours; sám Venantius čerpal z životopisu *Vita sancti Martini* (*Život svatého Martina*), který sepsal Sulpicius Severus.¹¹⁹

Martin z Tours se narodil v Panonii do rodiny římského tribuna v roce 316 (317). V dětství, které trávil ve vlasti svého otce v Pavii, se poprvé setkal s křesťanským náboženstvím. V deseti letech byl přijat do společenství katechumenů. Křestu se ale prozatím nedomáhal, protože byl proti své vůli a na přání svého otce, vojenského tribuna, naverbován do armády. Svě nové role se ale zhostil velmi

---

¹¹⁷ „Venantius (Honorius Clementianus) Fortunatus“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 592; „Venantius Fortunatus“. Dostupné z [www: \[http://en.wikipedia.org/wiki/Venantius_Fortunatus\]](http://en.wikipedia.org/wiki/Venantius_Fortunatus) updated 20. 7. 2011, [cit. 2011-09-16].

¹¹⁸ „Venantius (Honorius Clementianus) Fortunatus“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 592 - 593.

¹¹⁹ Sulpicius Severus (asi 360 - asi 420), akvitánský historik, autor spisu *Chronica* (*Kronika*), jenž se nechal inspirovat významným dějepiscem Tacitem. „Sulpicius Severus“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 553.

svědomitě. Kolem dvacátého roku svého života zastával dokonce funkci elitního jezdce doprovázejícího císaře Constantia II. (337 - 361). Ale ani během své vojenské kariéry nezapomínal na svou víru a stále prohluboval a upevňoval své vyznání. Postupem času se Martin začíná považovat více za „vojáka“ Ježíšova, než vojáka císaře, a proto požádá o propuštění z vojenské služby. Toto přání mu bylo odpíráno dlouhých 25 let, a tak se do civilního života vrací až kolem svých 40 let.

Po ukončení vojenské kariéry se konečně mohl naplno věnovat duchovní činnosti. Navázal tak na období svých 18 let, kdy byl již konečně pokřtěn. Martin začal vyznávat poustevnický způsob života, čímž zapříčinil velký nárůst svých přívrženců. Uchýlil se na malý ostrov blízko ligurského pobřeží, ale také často zavítal do Panonie, kde navštěvoval svou matku a kterou, stejně jako nespočet svých stoupenců, přivedl ke křesťanské víře. Martin se vyznamenal zakládáním mnoha klášterů po celé Evropě. Netrvalo dlouho a Martin z Tours se díky své neobyčejné ochotě pomáhat lidem stal velmi známým po celém kraji. Ačkoliv byl roku 372 vysvěcen na biskupa Tours, dále vyznával skromný životní styl; žil v dřevěné chatrči za hradbami města, ve kterém byl už za jeho života postaven klášter Svatého Martina.

8. listopadu roku 397 ve věku 81 let Martin z Tours zemřel. O tři dny později byl za hojně účasti obyvatel v Tours pohřben. Martin z Tours po sobě zanechal několik stovek klášterů, díky jeho misijním cestám vznikaly první venkovské farnosti, pod jeho jménem můžeme nalézt spoustu dobročinných skutků, stejně tak i zázraků.

Autor *Paderbornského eposu* využívá oslavných formulí na krále Karla, jež původně patřily buď Venantiovi králi Chilperichovi nebo Sigibertovi. Zvolení Karla za nástupce Ježíše Krista na zemi zase připodobňuje franského panovníka ke stejnému vyobrazení svatého Martina z Tours. Motiv lovu divokého kance u Angilberta vytváří paralelu k Martinovu pronásledování zajíce; skolení divočáka upevňuje Karlovu nadvládu. Veškeré adorační projevy vůči Karlovi a později i k papeži Lvovi III. přejal Angilbert zrovna od Venantia.

2.1.3 Flavius Cresconius Corippus, Chvalozpěv na Justina

Život autora dvou dochovaných rozsáhlých děl Flavia Cresconia Corippa můžeme zanezt do 6.století. Corippovi se dostalo výborného rétorického a literárního vzdělání, které získal v severní Africe. Nejdříve působil jako učitel, později jako spisovatel u dvora byzantského císaře. První epos, který čítá osm knih, *Iohannis seu De bellis Lybicus* (*Johannes či Lybijská válka*) věnoval východořímskému císaři Justinianovi I. (527 - 565). Následovaly okolnosti nám blíže neznámé, které jej uvrhly do chudoby, z níž se snažil vymanit sepsáním rozsáhlé epické skladby o čtyřech knihách - *In laudem Iustini Augusti Minoris* (*Chvalozpěv na Justina*), ve které oslavuje císaře Justina II. (565 - 578), Justinianova synovce a následníka. V jeho dílech je patrný Vergiliův i Homérův vliv. Prostřednictvím svých rozsáhlých prací Corippus přiblížil čtenářům svět východořímské říše s její tradicí a kulturou.¹²⁰

Justinovou matkou byla sestra císaře Justiniana, tudíž už odmala měl Justin výhodné postavení u dvora, a k tomu navíc díky pomoci své ženy Sofie přišel na jasný a bezproblémový způsob jak získat titul císaře, ačkoliv nepadla sebemenší zmínka o možném budoucím nástupci a sám Justinian se na toto téma nevyslovil. Byl to právě Justin, kdo byl v paláci jako první „po ruce“, když byla oznámena smrt císaře Justiniana. Nebyl čas hledat jiného kandidáta na panovníka, a tak se Justin nechal tři dny po císařově smrti provolat novým vladařem. Tím předešel jakékoliv rivalitě ze stran potencionálních uchazečů o trůn. Role císařova následníka se totiž mohl zhostit například stejnojmenný Justin, který byl rovněž synovcem zesnulého Justiniana, ale krátce po zvolení nového vladaře byl tento, v pořadí druhý Justin, odstraněn.

První dny Justinovy vlády vypadaly slibně. Císař splácel dluhy předchozího panovníka, příkladně se zajímal o soudní případy a vybízel k náboženské toleranci; vůči cizím vyslancům vystupoval demonstrativně blahosklonně snad i proto, že se prostřednictvím úspěchů v zahraniční politice snažil vyvážit nejisté okolnosti při svém zvolení do funkce císaře.¹²¹

Postupnými reformami ale Justin začíná narušovat dřívější, Justinianem nastolené vztahy (jejichž realizace si vyžádala opravdu velkého panovníkova úsilí a

¹²⁰ „Corippus“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 193 - 194.

¹²¹ Zástěrová, B. a kol.: *Dějiny Byzance*. Praha 1992, s. 76.

houževnatosti), a to nejen s perskou říší, ale především s barbarským kmenem Avarů. Justin se snažil upravovat vnitřní záležitosti ve své byzantské říši hlavně kvůli tomu, aby v plné síle mohl konkurovat a následně přemoci sílu neméně zdatného impéria – Persie. Rozvázal s ní tedy dohodu o pravidelném odvádění tributu a co hůř, zrušil mírovou smlouvu. Válka na sebe nenechala dlouho čekat, a tak se strhl dvacetiletý konflikt, v němž štěstí stálo chvíli na jedné, poté zase na druhé válečné straně. Justina už konec války s Persií nezastihl.

Za Justinianova života panovaly mezi Byzantinci a Avary vcelku klidné vztahy. Byzanc si Avary předcházela odváděním finančních dávek, Avaři tuto dotaci zase spláceli zajištěním bezpečnosti byzantských hranic se sousedními národy. Justin ale do této věci zasáhl opět radikálním způsobem a spolupráci ukončil. Do války s Peršany se tak vmísily spletité mnohonárodnostní boje, z nichž ty proti Avarům a Slovanům působily Byzanci největší problémy. Konflikty se vlekly po celá devadesátá léta 6. století, tedy i dlouho po smrti císaře Justina II., jenž ukončil svou životní pouť roku 578.

Justin měl předpoklady stát se dobrým panovníkem. Jeho řešení finančních otázek v zahraniční politice však způsobila neúspěch v jeho vladařských letech. Stal se výbušným a nediplomaticky jednajícím panovníkem. Svému následovníkovi Tiberiovi I. (578 – 562) zanechal tak byzantskou říši v nezáviděníhodné situaci.¹²²

Angilbert se Justinem nechal inspirovat velmi okrajově, a to ještě jenom jednotlivými Corippovými citáty, které lemují Justinovu politickou dráhu. Tématem se nezabýval, pouze vytvořil podobně znějící formulace, jenž by oslavovaly Karla Velikého stejně tak dobře jako byzantského císaře. Inspirace byla tedy výhradně stylizačního charakteru. Nebylo by ani na místě přirovnávat franského krále a pozdějšího císaře k takovému vladaři, jenž si nepočínal v politických záležitostech zrovna ukázkovým způsobem.

---

¹²² Zástěrová, B. a kol.: *Dějiny Byzance*. Praha 1992, s. 75 – 81.

2.1.4 Ovidius

Není divu, že se Angilbert při sepisování svého eposu opřel i o díla antického básníka Publia Ovidia Nasona (43 př. n. l. - 18 (17) n. l.). Ovidius se zařazuje mezi největší pisatele římského starověkého světa. Velice nadaný syn římského jezdce se navzdory svému otci vydal na dráhu básníka. Začíná publikovat výrazná díla, která ovlivní autory ještě o několik století později. Vydává pětidílnou knihu *Amores (Lásky)*, dvousvazkovou knihu elegií *Ars amatoria (Umění milovat)*. Básník je na vrcholu své básnické kariéry, když jej na rozkaz císaře bez jakéhokoliv udání důvodu vyhostí ze země do dalekého vyhnanství u Černého moře. Odsud každoročně posílá do Říma svá díla s prosbou o ukončení jeho útrpného života mimo svůj domov; vzniká tak sbírka tří knih *Epistulae ex Ponto (Listy z Pontu)*.

Ovidius se ale na své stěžejní životní dílo teprve chystá. Na základě dokonalých znalostí římské i řecké literatury a přemírou jeho fantazijních nápadů vzniká dílo plné mytologických příběhů *Metamorphoses (Proměny)*, sepsané v hexametrickém metru. Proměny líčí známé příběhy mytologických postav, jako jsou např. Orpheus a Eurydica, Philemon a Baucis nebo Pyramus a Thisbe, a jejich proměny v květinu či zvíře po nezdařilém pokusu při plnění jejich životních údělů.

Ovidius odkázal budoucímu světu umění nemalou památku. Dodnes je vyhledávaným a oblíbeným autorem a též slouží jako nevyčerpatelný inspirační zdroj pro pozdější autory.¹²³

2.1.5 Lucanus

Posledním zmiňovaným autorem, jenž taktéž poskytnul Angilbertovi svůj pisatelský um, byl římský básník Marcus Annaeus Lucanus (39 - 65). Své spisovatelské nadání možná zdědil po svém dědu a strýci, jimiž nebyl nikdo jiný než Seneca Starší a Seneca Mladší. Lucanus již od mládí ovládal řečnické umění. Ve svém oboru vynikal natolik, že když složil panegyrikus na císaře Nerona *Laudes in Neronem (Chvála*

---

¹²³ „Ovidius“ in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 434 - 437.

Nerona), u něhož na dvoře působil, a když tím získal nesmírný obdiv u lidu, císař k němu pocítil takovou nenávist, že jej donutil spáchat sebevraždu.

Ačkoliv Lucanus zemřel ve svých 26 letech, přesto dokázal sepsat rozsáhlé, deseti-svazkové dílo *De bello civili* (*Občanská válka*), neboli *Pharsalia* (*Farsálská bitva*). Epos líčí události, které zblízka zachycují posledních padesát let před naším letopočtem. Jeho vypravěčský styl přináší do literatury nové prvky, obraty, popisy, kompozičně se výrazně liší např. od stylu vergiliovského. Klade do popředí pesimistické líčení, které mnohdy přerůstá až do drastické podoby. I tak se *Pharsalia* stala čteným a velmi oblíbeným dílem, které však zůstalo v důsledku Lucanovy předčasné smrti nedokončeným.¹²⁴

2.2 Otázky spojené s Angilbertovým eposem

Již za doby Karla Velikého vznikaly rozporuplné kritiky vydání Angilbertova eposu *Karolus Magnus et Leo Papa*, stejně jako samotných Karlových počinů, o jejichž průbězích nás informuje obsah básně. Autorem jedné takové kritiky byl například vzdělanec Alkuin, jenž působil na dvoře panovníka. Epos podává svědectví o postupu panovníka při řešení válečných situací, z nichž jedna je zachycena ve verších 337 - 338. Alkuinovi z Yorku (jak už bylo řečeno v kap. 1.4.2.2) byla stále trnem oku Karlova válečná angažovanost vůči saskému národu i ve chvíli, kdy měl více dbát na řešení narůstajících nepokojů v Římě mezi papežem Lvem III. a jeho odpůrci. Proto se jednoznačně přikláněl k myšlence, aby se Karel po svržení papeže z římského stolce a po ztrátě kontroly byzantské císařovny nad východním sektorem chopil obou nabízených příležitostí jak uplatnit svou moc a plně se věnoval pouze těmto nově nabytým úkolům.

Hlavními tématy literárních a historických studií se ale staly otázky skutečného rozsahu díla, jeho datace a určení místa vzniku.

Líčení samotného aktu atentátu na papeže, jeho útěku do Spoleta a následné výpravy do Paderbornu rozvířilo právě diskuze o skutečném počtu veršů celého eposu. Tato zmiňovaná pasáž zaujímá poslední třetinu básně, jenž byla vydána pod titulem

---

¹²⁴ „Lucanus“ in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 377 - 378.

Karolus Magnus et Leo Papa či *Paderbornský epos*, stejně tak, podle literárně-historického badatele Schallera, mohla být báseň nazvána *Cášský Karlův epos*. Schaller byl zároveň přesvědčen, že epos o 536 verších je pouhým fragmentem, neboli třetí knihou z domnělého celkového díla o čtyřech knihách, které vzniklo v prvních letech po korunovaci císaře v Cáchách. Tímto tvrzením se ale staví proti tezí jiných odborníků, kteří považují Karlův epos za úplnou báseň, která líčí svědectví o císařství koncipovaném v Cáchách sepsané očitými svědky paderbornské události.¹²⁵

Jinou debatu, neméně problematickou, zase vyvolala otázka přesného časového vymezení vzniku *Paderbornského eposu*. Nabízí se dvě možné varianty; báseň byla sepsána buď ještě před příchodem Lva do Paderbornu, čili v období konce léta roku 799, kdy již Karel věděl, že jej papež hodlá ze strachu o svůj život a o další působení v církvi navštívit. Druhým možným řešením je údobí ohraničené setkáním Karla Velikého a papeže Lva III. v Paderbornu a tažením franského panovníka do Říma kvůli vyřešení papežovy situace v roce 800.

Alespoň v otázce umístění sepsání eposu se vědci jednoznačně shodli na centru vzdělanosti, Cáchách, protože jenom na tomto místě byla k dispozici bohatá knihovna. Jelikož se Angilbert ve své práci odkazuje na hojný počet děl svých předchůdců, je zřejmé, že všechny tyto spisy mu byly velice dobře známé.

2.3 Metrická výstavba eposu

Epos *Karolus Magnus et Leo Papa* je složen z 536 hexametrických veršů, bez výjimky. Hexametr je klasickou formou latinského antického verše, jenž je příhodný právě pro epické básně. Název značí rozdělení verše do šesti (řecky hexa) stop (latinsky metrum), z nichž každá stopa je charakteristická počtem dlouhých a krátkých slabik a místem přízvuku.

Podstata dlouhých a krátkých slabik spočívá v základních tvarech jednotlivých latinských slov. Abychom správně určili typ slabiky, je nutná výborná znalost každého latinského slova v textu. Tento proces ztěžuje fakt, že latinské texty byly psány bez znázornění délky samohlásek, a výjimkou není ani v této práci rozebíraný Angilbertův

---

¹²⁵ Ratkowsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 9 – 10.

epos.¹²⁶ Ke správnému vymezení jednotlivých hexametrických stop je tedy zapotřebí nejenom znalost správné podoby jednotlivých latinských slov, ale i latinské gramatiky, včetně syntaxe. Slabika může být tedy dlouhá, či krátká; vznik dlouhé slabiky ovlivňuje buď **přirozená délka** samohlásky (vokálu) (např.: *ambiguōs* (1), *nimbōsō* (18)) nebo výskyt dvojhlásky (*Eurus*, 10), anebo seskupení souhlásek (konsonantů) následující předchozí samohlásku, takový jev se pak nazývá **délka polohou**. Následují-li za přirozeně krátkou slabikou dvě a více souhlásek, stává se tato slabika dlouhou (např.: *languida* (3) - první slabika *la(n)*- je přirozeně krátkou slabikou, po samohlásce však následuje skupina souhlásek *-ng-*, tudíž se slabika stává dlouhou díky své poloze).¹²⁷ Existují hlásky, které dokážou svou přítomností ve slově přizpůsobit délky slabik tak, aby odpovídaly metrické výstavbě. Jde především o hlásky *l* a *r* (např.: v 11. verši eposu - *Cōgēns mē rapidō nunc tendere in ardua gressū* - se tento případ vyskytuje hned dvakrát, pokaždé s jinou funkcí - všimneme si výrazů *ardua gressū* - slabika *ar-* je slabikou krátkou, jde-li o její přirozenost, po samohlásce *a-* však následuje skupina souhlásek *-rd-*, která tak prodlužuje délku této slabiky, souhláska *r* je zde naprosto platná; přesně naopak je tomu v případě slova *gressū* - skupina hlásek *gr-* stojí za krátkou slabikou *-a*, a tudíž by ji toto hláskové uskupení mělo prodloužit, metricky ale slovo *ardua* musí být daktylem, proto se ve shluku hlásek *gr-* písmeno *r* jakoby redukuje a po slabice *-a* tak následuje pouze jedna platná hláska, délka slabiky se tak nezmění). Úplně stejně se chová hláska *l*, někdy tuto odlišnost zapřičiňují i hlásky *m* a *n*. Konsonant *x* je považován za shluk hlásek z důvodu jeho fonetické podoby [*ks*] nebo [*gz*] (v 33. verši ve slově *exemplum* hláska *x* díky své vyslovované podobě dluží předchozí krátkou slabiku, proto dostaneme spondej z prvních dvou slabik slova). Naopak hláska *q* je i navzdory své výslovnosti považována za jednoduchou (ač ve spojení *languida quae* se vyslovuje [*kve:*], nemění hláska *q* délku předchozí slabiky, slovu *languida* tak metricky odpovídá daktyl, slovo *quae* tvoří první slabiku stopy následující).¹²⁸

V hexametru můžeme najít tři základní typy stop - **daktyl** - obsahuje tři slabiky, z nichž první slabika je dlouhá a zbylé dvě krátké, graficky se pak taková stopa dá

¹²⁶ Pro jasnou představu ve své práci uvádím Angilbertův epos opatřený jak grafickým znázorněním dlouhých samohlásek, tak i metrické výstavby, která se stejně jako délka v žádných latinských textech neznázorňovala.

¹²⁷ Nezáleží na tom, zda jsou následující konsonanty součástí další slabiky (*ten-de-re*, 11), nebo dokonce nového slova (*movet placidus*, 10). Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 20.

¹²⁸ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 21.

zobrazit tímto schématem — ◡ ◡ (pomlčka značí stopu dlouhou, oblouček krátkou); další typickou stopou, jež najdeme v hexametru, je **spondej** - stopa, která čítá dvě dlouhé slabiky a v grafické podobě vypadá takto — — . Třetím typem stopy, který se může objevit v šestistopém verši, je nepřilíš častý **trochej**, jenž se vyznačuje dvěma slabikami, z nichž ta první je dlouhá, druhá krátká, a v grafickém vymezení hexametru jej pak najdeme pod tímto schématem — ◡.¹²⁹ Objeví-li se trochej v hexametru, pak stojí vždy na úplném konci verše v pozici šesté stopy, velice ojediněle se může vyskytnout na jakémkoliv místě ve verši v rámci zachování hexametrického rozvržení. K takovému řešení (= užití trocheje) přistupuje náš autor pouze v těch případech, kdy nemá k dispozici takový výraz, který by metricky odpovídal daktylu či spondeji (viz příklady na konci kapitoly). Ve všech stopách se přízvuk nachází na první slabice, tudíž vždy na té dlouhé; pro názornost bude každá první slabika ve stopě tučně zvýrazněna (viz níže, příklad daktylského hexametru). Pro přehlednost jsou jednotlivé hranice stop graficky znázorněny svislou čarou (— ◡ ◡ | — —), v každém verši tak najdeme pět svislých čar, první a poslední stopu není třeba oddělovat z obou stran.

Hexametrický verš může nabýt několika grafických podob. Neměnnými stopami jsou pouze pátá a šestá stopa, respektive pátou stopou je vždy daktyl, v šesté stopě je vždy určující počet slabik - vyskytují se v ní jen dvě a nezáleží na tom, jedná-li o spondej či trochej. V prvních čtyřech stopách se různě střídají daktyly se spondeji; můžeme tak získat několik různých variant hexametru, vždy ale s daktylem v páté stopě, např.:

Vēla movet placidus tremulīs cita flātibus Eurūs (10)

— ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — — / — ◡

Vē la mo | **vet** pla ci | **du**s tre mu | **līs** ci ta | **flā** ti bus | **Eu** rus

Příklad daktylského hexametru (všechny stopy v hexametru kromě šesté jsou daktylské).

Cōgēns mē rapidō nunc tendere in ardua gressū (11)

— — | — ◡ ◡ | — — | — ◡ ◡ | — ◡ ◡ | — —

Cō gēns | mē ra pi | dō nunc | ten de rin | ar du a | gre ssū

Příklad hexametru se střídavými daktylskými a spondejskými stopami s elizí ve čtvrté stopě.

¹²⁹ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 8.

Další zvláštností, která se často objevuje v metrickém schématu, je **elize**. K nejčastějšímu typu elize dojde v případě, že se dvě samohlásky objeví na hranici dvou slov v bezprostřední blízkosti¹³⁰, přičemž jedna samohlásky (zpravidla ta první v pořadí) zaniká a zbytek redukovaného slova se ve výslovnosti připojí k předchozímu výrazu (např. ve spojení *tendere ad ignōtās* (8) se do kontaktu dostávají samohlásky *e* a *a*, samohlásky *e* - první v pořadí - zaniká, tudíž na místo daktylu *tendere*, vznikne daktyl [*tenderat*]; k elizím tak dochází v důsledku zachování metrické pravidelnosti). Dostane-li se ale do blízkosti slova končícího na samohlásku sloveso *esse* v postpozici (např. ve tvaru třetí osoby singuláru přezenta - *est*), zanikající samohláskou se tak stane počáteční samohlásky (v tomto případě ta druhá v pořadí) právě slovesa *esse* (např.: *haec cāra est populīs* (56) - samohlásky *e* ve slově *est* zanikne v důsledku výskytu sousední samohlásky *a* ve slově *cāra*, při přednesu v hexametru se pak vysloví slovo [*ka: rast*] a vznikne verš s počátečními hexametrickými stopami spondej (*haec cā*) a daktyl (*rast popu*)). Elizi mohou zapříčinit i souhlásky *h* a *m*. Hlávka *h* se tvoří v hlasivkové štěrbině (glottis) při výdechu vzduchu z plic, proto je nazývána glotálou, neboli hlasivkovou souhláskou. Vzhledem k tomu, že při artikulaci této hlávky zůstávají hlasivky i ostatní artikulační orgány v naprostém klidu, je písmeno *h* ve své fonetické podobě velice nevýrazné a slabé, a proto v některých případech zaniká. Takovým případem je výskyt slova s hláskou *h* na začátku, které následuje slovo zakončené samohláskou (např.: *vultū hilarī* (24) - hlávka *h* stojící za samohláskou *ū* zanikne, přičemž se vedle sebe vyskytnou dvě samohlásky, proto následuje další elize, kde funguje pravidlo o redukci jedné ze dvou samohlásek popsané výše, foneticky tak dostaneme výraz [*vultilari:*], který obsahuje daktylskou stopu (*vultila*) a první slabiku další stopy (*rī*)).

Podobný případ nastane, objeví-li se souhlávka *m* na konci slova, za níž následuje výraz se samohláskou na začátku. Názorně nám tuto situaci představí spojení ve verši 37 *atque iugum inpōnit*. Koncové *m* ve slově *iugum* zaniká, tím se nám opět vedle sebe na rozhraní dvou slov objeví dvě samohlásky. Jak z předchozích odstavců víme, je takové postavení samohlásek v latinské versologii nežádoucím prvkem. Proto zaniká i jedna ze dvou samohlásek, ve většině případů ta první. Na místo [*jugum*

¹³⁰ Toto pravidlo se netýká samohlásky *i*, když se vyslovuje jako [*j*] - *bella iubet* (4) - samohlásky *i* se zde chová jako souhlávka vzhledem k výslovnosti - [*bela jubet*] - k užití elize tak není důvod.

inpo:nit] tak získáme [*juginpo:nit*]. Takové elize se podílejí na dodržování pravidel užití typických hexametrických stop a správného počtu přízvuků ve verši.

Angilbert ve svých 536 verších několikrát porušil zásady hexametrického rozvržení. Následující výčet veršů dokazuje autorovy prohřešky proti klasickému vymezení šestistopého verše, v některých případech se jedná o specifické výjimky doplněné komentářem (podrobnou poznámkou bude vždy opatřen první verš v každé sekci, ostatní ukázky veršů názorně potvrdí přítomnost daného jevu ve zbývajícím textu; z grafického hlediska bude zobrazována pouze délka a svislé čáry oddělující jednotlivé stopy; tučně pak budou zvýrazněné ty stopy, které se vymykají klasickým hexametrickým pravidlům; pro lepší orientaci ve verších bude odstraněna interpunkce, v celkové podobě eposu však zůstane zachována; kompletní metrická výstavba eposu je uvedena na konci celé práce v sekci Přílohy, taktéž je graficky opatřena délkami a vymezením jednotlivých stop):

- *Intrat a|postoli|cus Karo|lō do|cente be|ātō (519)*

Užití trocheje ve čtvrté stopě namísto klasického spondeje. Trochej není stopou charakteristickou pro realizaci hexametru, rytmus verše ale nenarušuje.

- *Nosse de|ō seri|em revē|lante ab o|rīgine | rērum (81)*

Lītore|ī iux|ta ōra sō|lī Plēbs | inclita | tendit (267)

Saevī|re et famu|lōs domi|num truci|dāre po|tentem (350)

Plēbs dē|mēns popu|lusque vē|cors male | sāna iu|ventūs (358)

Inde iter | incipi|unt lae|tī rapi|dīsque mē|tīrī (405)

V tučně zvýrazněných stopách narušuje daktyl sled dlouhých a krátkých slabik, třetí slabika by v těchto případech měla odpovídat krátkému provedení. Stopy nám ale nabízejí schéma dlouhé - krátké - dlouhé slabiky a takové provedení se v hexametru obtížně uplatní. Je velice netypické a nazývá se **krétik**.¹³¹ Při přednesu pak tato stopa narušuje celkový eufonický projev verše.

- *Temptat i|ter faci|le cūnc|tī quō | iūre se|quantur (35)*

Ergō agi|te et, ves|tra sī | nunc mihi | grātia | certa est (392)

---

¹³¹ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 9.

Třetí stopa v tomto případě graficky odpovídá jambu (◡ —), ten ale není typický pro hexametr. V případě verše 35 mohl Angilbert považovat *e* ve slově *facile* za dlouhé; v latinské gramatice se příslovce tvořila z přídavných jmen první a druhé deklinace odtržením původní a přidáním nové koncovky *ē* (např. přídavné jméno *pulcher* → příslovce *pulchrē*), z přídavných jmen třetí deklinace přidáním koncovky *ter* nebo *iter* ke kmeni. Ačkoliv příslovce *facile* vzniklo nepravidelně - od tvaru přídavného jména třetí deklinace s pomocí koncovky *e*, autor eposu nejspíš postupoval dle tradičního tvoření a vznikl tak tvar [*facile*:].

- *Et docet | **altithro**|nī prae|cepta im|plēre to|nantis* (40)
Na první pohled by měla skupina hlásek *thr* prodlužovat předchozí slabiku, jak ale uvádí Miloslav Okál ve svém díle *Antická metrika a prekladanie*, aspirát *th*¹³² s likvidou *r* může, ale nemusí prodlužovat slabiku, která této skupině hlásek předchází,¹³³ tudíž pravidelnost hexametrického schématu je zachována.

- *Exer|**cēre** stu|dent avi|dē īnstimu|lante ti|mōre* (44)
*Dīver|sōs scele|ris popu|lī impia | **facta** stu|pēscit* (507)
Stejný případ nastává i v tomto verši, kde by seskupení hlásek *st* ve slově *student* mělo prodloužit předchozí slabiku *re*, k takovému jevu však nedojde, protože se tato skupina hlásek řadí k těm, které nevytváří pozici pro prodloužení předcházející slabiky (*sc*, *squ*, *sp*), ale pouze v těch případech, kdy se tyto kombinace vyskytují na začátku slova, jako v těchto dvou případech.¹³⁴

- *Saxa lo|cat soli|**dō conijungēns** | marmora | nexū* (115)
Z metrického hlediska zajímavým veršem je verš 115. Zde se nám nabízí dvojí verze zobrazení metrické výstavby. Zaměříme se na třetí a čtvrtou stopu. Při vyslovování samohlásky *i* ve slově *conijungēns* můžeme použít buď variantu [*konijunge:ns*] s tím, že dostaneme čtyři slabiky, takže vznikne daktyl [*do:koni*] a spondej [*juŋge:ns*], nebo přečteme *i* jako *j*, a dostaneme tak trojslabičné

¹³² Hlásky *h*, jak již bylo řečeno, je natolik slabou hláskou, že ve spojení *ch*, *ph*, *th* se nepodílí na vytvoření skupiny hlásek. Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 21.

¹³³ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 21.

¹³⁴ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 21.

[*konjunge:ns*]. Z daktylu [*do:koni*] by tak vznikl spondej [*do:kon*] a celý verš by vypadal takto:

Saxa lo/cat soli/dō con/iungēns | marmora | nexū

- *Eurō/pae vene/randa pha/rus sē | prōdit ad | auram* (169)

Zde je uveden příklad skupiny hlásek *ph* ve slově *pharus*, jejíž problematika je vysvětlena v poznámce 131. Seskupení hlásek tak neovlivní předchozí samohlásku.

- *Movēre al/tē ur/bis pan/duntur | classica | portae* (179)

Sloveso *movēre* již na první pohled nedokáže dodržet zásadu metriky na počátku hexametrického verše. Stopa obsahující slabiku krátkou - dlouhou - krátkou (popřípadě dlouhou, vezmeme-li v potaz shluk hlásek *lt* ve slově *altē*) v tomto pořadí sice existuje, ale je velice vzácná a v praxi se neužívá.¹³⁵ Je možné, že Angilbert první slabiku slovesa *moveō* považoval za dlouhou.

- *Hinc Pip/pīnus a/vī sequi/tur dē | nōmine | dictus* (200)

Hinc iubet | extimp/lō Pip/pīnum oc/currere | magnō (445)

Pippī/nus cen/tum lae/tus cum | mīlibus | īvīt (448)

Pippī/num gemi/nās ex/tendit ad | aethera | palmās (453)

Mox Leō | pāpa sō/lō Pip/pīnum | mōre be/nignō (457)

Pippī/nus vari/ās mis/cent ser/mōne lo/quēllās (461)

Pippī/num it sum/mum pās/tōrem | tendere | contrā (488)

Není jasné, jak se správně vyslovovalo jméno *Pippinus*. Ačkoliv nám latinský slovník nabízí slovo s jedinou grafickou variantou *Pippinus*, metrická výstavba veršů se přiklání k možnosti jiné, a to, že druhé *i* ve slově se vyslovuje dlouze [*pipi:nus*]. Tuto pravděpodobnost dosvědčuje nenarušená pravidelnost hexametrického systému ve výše zmíněných verších, proto budeme psát slovo s touto grafickou podobou *Pippīnus*.

- *Bellipo/tēns ani/mōsus hē/rōs for/tissimus | armīs* (202)

¹³⁵ Stopa graficky znázorněná se nazývá **amfibrachys**, stopa pak **bakchej**. Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 9.

Vix haec / dīxīt hē|rōs subī|tō fremit / agmen ab / altō (306)

Vix haec / dīxīt hē|rōs fremit / undique / turba tu|multū (469)

O zvláštnostech hlásky *h* bylo řečeno již výše. Verš 202 uvede další výjimku týkající se hlasivkové souhlásky. Ačkoliv hlásce *h* ve slově *hērōs* nepředchází samohláska, nýbrž hláska *s*, přesto ztrácí svoji pozici a zaniká, tak jako ve verši 306 a 469.

- *Inde pu|ellā|rum sequi|tur mox |ordō co| ruscus (212)*
- Laeta su|per rapi|dum cōn|scendit / virgō ca|ballum (237)*
- Virgō pu|dīca pi|ī sequi|tur ves|tīgia / rēgis (242)*
- Pulchra ve|hētur e|quō Rhod|haidis / virgō su|perbō (249)*
- Clāra So|phoclē|ōque or|nātur / virgō co|turnō (257)*
- Et sedet / in nive|ō pul|cherrima / virgō ca|ballō (260)*
- Iste ta|cendō vo|lat cele|rem post / rīte ra|pīnam (280)*
- Ergo fa|vēte om|nēs is|tum exer|cendō la|bōrem (304)*
- Vōs ego / per cā|ram Karo|lī con|iūrō sa|lūtem (383)*
- Et capi|te in vete|rī vī|sus cer|nendō no|vellōs (412)*

Podobně jako ve verši 179 i v těchto případech se objevuje stopa, jež nemá nic společného s hexametrickými stopami; je jí tzv. **palimbakchej** (slabika dlouhá - dlouhá - krátká) a nahrazuje klasický daktyl v první (242), druhé (280) či páté stopě (212, 237, 249, 257, 260, 304, 383, 412).¹³⁶

- *Vōce vi|rīlī ani|mō habi|tū vul|tūque co|ruscō (221)*
- Aurea / hic ter|rīs pas|sim ten|tōria / fīxa (317)*
- Stant pom|pōsa du|cum hinc / inde et / castra ni|tēscunt (318)*
- Explō|rāre gre|gis; quid / trīstia / somnia / signent (334)*
- Pontifi|cī cele|rī cur|sū occu|rēmus o|pīmō (468)*
- Praecipit / atque aci|em hinc / dīvidit / orbis ad / īnstar (490)*

Přesto, že latinský jazyk sám o sobě obsahuje spoustu výjimek, stává se, že se někdy vědomě vyhneme uplatnění jedné z nich. Takovým případem je verš 221. Zatímco elize ve druhé stopě proběhla bez naprostých problémů, následující zřejmě elize ve třetí stopě již není možná. Jednak by se zredukoval počet slabik

¹³⁶ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 9.

potřebný k dokončení hexametrického verše a zároveň by výraz [*mabitu:*] nebyl ideálním pro vytvoření odpovídající hexametrické stopy.

Stejnými případy jsou i verše 317, 318, 334, 468 a 490, kde se vědomě vyhneme elidování hlásky *h* i *m* nebo samohlásek.

- *Lactea | quippe fe|runt preti|ōsam | colla mū|rīnam* (225)
Výskyt tzv. **amfibrachys** můžeme upozorovat i ve verši 225 v páté stopě. Počtem slabik sice odpovídá daktylské stopě, ale střídáním jejich krátkých a dlouhých forem již klasickou hexametrickou stopu nenaznačuje.

- *Intere|ā ēgredi|tur vul|tū Theo|drada co|ruscō* (251)
Sed manus | alma pat|ris ocu|līs medi|cāmina a|dēmtīs (368)
Podoba jména *Theodrada* udává všechny samohlásky krátké. Nebylo tedy možné vytvořit očekávaný daktyl v páté stopě, ačkoliv počtem slabik by mohl být realizován. Namísto něj tak vzniknul tzv. **tribrachys** - stopa o třech krátkých slabikách,¹³⁷ stejně jako ve verši 368.

- *Pallia | permix|tīs lū|cent ia|chyntina | talpīs* (256)
Dalším příkladem, kde se neuplatní jedna ze zvyšle zmiňovaných výjimek, je verš 256. Jak bylo řečeno v poznámce 65, hláska *h* je velmi slabá. V tomto případě je ale plně využita pro vznik shluku hlásek (*ch*), který tak polohou dluží jinak krátkou předcházející slabiku *ia*, a nechá tak vzniknout spondej ve čtvrté stopě.

- *Illī | sorte da|tur dehinc | ultimus | ordō se|nātus* (264)
Zde máme ukázkou toho, jak i hláska *n* ve slově *dehinc* může ovlivnit délku samohlásky, která jí předchází. Souhláska *n*, stejně jako ostatní likvidy *l*, *r* a *m*, ve spojení s jinou souhláskou dokáže svou polohou předchodící slabiku buď prodloužit, či její délku zkrátit. V tomto případě slabika *hinc* zůstane krátkou.

- *Et lūs|trant avi|dī con|dēnsa fru|tecta mo|losī* (272)
Praedam agi|lēs cer|tant fugi|tīvam agi|tāre mo|losī (278)

---

¹³⁷ Okál, M.: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava 1990, s. 8.

Et tuba / magnani/mōs in/cendit ad / ācra mo/losōs (286)

Sternit et/ horren/dō rabi/dōs rotat / ōre mo/losōs (293)

Ve všech těchto případech půjde o slovo *molosī* (*molosōs*). Ačkoliv autor eposu Angilbert udává výraz v této podobě, slovník Latinsko-český¹³⁸ uvádí toto heslo s pravopisem *Molossus*, tedy s dvěma *s* uprostřed. V obou verších by tak dvě *s* za sebou prodloužila předcházející slabiku a dostali bychom klasický spondej v poslední stopě.

- *Dum soli/tum tran/sisset i/ter Leō / pāpa be/nignus* (356)

Haec Leō / pāpa Co/hors Fran/cōrum / mixta La/tīnīs (396)

Mox Leō / pāpa sō/lō Pip/pīnum / mōre be/nignō (457)

Iam Leō / pāpa su/bit que ex/ternō / sē agmine / miscet (494)

Rēx, pater / Eurō/pae, et sum/mus Leō / pāstor in / orbe (504)

Rēx Karo/lus simul / et sum/mus Leō / praesul in / orbe (529)

Cum tā/lī ā Karo/lō Leō / fit sus/ceptus ho/nōre (535)

Opačným případem, než bylo jméno Pippinus, je podoba jména Leo. Ačkoliv psaná podoba jména Leo nám poskytuje z grafického hlediska tvar *Leō*, bereme v potaz jeho vyslovovanou podobu, která tak mohla znít krátce. K této domněnce přispívá i fakt, že jméno Leo užitě v těchto verších zapadá bez výjimky do schématu hexametrického systému.

- *Audit / Itali/am mis/sōs vē/nisse fi/dēlēs* (376)

Italia obsahuje pouze krátké samohlásky, tudíž se v tomto verši nevyhneme metrickému problému. Z rytmického hlediska však ze slova *audit* vytvoříme první stopu (trochej), následující první tři slabiky ve slově *Italiam* budeme považovat za nedokonalý daktyl.

---

¹³⁸ PRAŽÁK, Josef; SEDLÁČEK, Josef; NOVOTNÝ, František: *Latinsko-český slovník L - Z*. Praha: SPN, 1980.

2.4 Překlad eposu Karolus Magnus et Leo Papa

Karel Veliký a papež Lev III.

Zvednout kotvu! vybídne nejistá cesta

námořníky znavené bouří, co moře krutě trestá,

pouť jim vrtkavý větřík ukáže¹³⁹

a posilní k dalšímu boji zemdlelé jejich paže.

Vítězná posádka odhodí vesla tam,

5

kde vlny hladil přívětivý van,¹⁴⁰

svěří loď do rukou širému moři, kde letmý vánek tiše vál,

ať si ji oceán vede kamkoliv dál.

Kamkoliv přes příkrá skaliska k neznámým zemím,

až ke strmému Evropy majáku,¹⁴¹ na který hledím,

10

a kam ženu se spěchem,¹⁴²

kam laskavý Eurus¹⁴³ rychlé plachty rozvine svým dechem.

Stejně jak slunce září paprsky svými,

králové oplývají jmény bohatými.

Karel šíří až ke hvězdám to své,¹⁴⁴

15

---

¹³⁹ V této pasáži se Angilbert inspiroval nejenom Vergiliovými slovy, ale také těmi z Ovidiových *Metamorfóz*. Citát *rursus vela dare iubemur* (Met. 14, 437) tak najdeme i ve zkráceném Angilbertově *vela dare ventis*.

¹⁴⁰ Téměř doslovný verš *quo vocat aura levis* můžeme spatřit u Venantia *levis aura vocat* (Mart. 2, 5).

¹⁴¹ Příhodně metaforicky je Karel nazýván majákem Evropy, v čemž se skví vladařovy činy (maják jako jediný světlý bod v temném moři), zároveň toto označení připravuje čtenáře na přirovnání ještě více majestátního rázu - Karel Veliký jako slunce ve verších 13 - 28.

Nazvat Karla majákem mohlo Angilberta napadnout na základě znalosti Venantiova díla, kde je použito stejné přirovnání *luce coruscans (...) celsa pharus* (Mart. 1, 48 - 49).

¹⁴² Venantius zde opět posloužil svým *tendere (...) cogor ad ardua gressum* (Mart. Prol. 29) verši 11 *cogens (...) tendere in ardua gressu*.

¹⁴³ Volba právě tohoto boha větru (bůh východního či jihovýchodního větru) spočívá ve významu ukrytém v politických okolnostech - ve smyslu **translatio imperii** přechází moc z východu, z Byzance, na západ; stejným směrem vane právě Eurus. Druhým možným výkladem o užití právě tohoto boha větru je souvislost mezi vršky stromů, které se mírně pohybují vlivem východního vánku, a radostí občanů Byzance, před kterými císař Iustinus vystupoval: *placidis bene flantibus Euris* (laud Iust. 2, 321). Ve verši 29 použil autor sice opačný směr - *od západu na východ*, ale významem zachoval myšlenku šíření Karlovy moci, tudíž přenesení rozhodujícího vlivu v politické a náboženské sféře z východu na západ. Ratkowitzsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 18.

stejně jak David osvítí země svým leskem povahy spravedlivé.
 Stejně odliší věc nemalá však,
 když slunce zakryje deštěm obtěžkaný mrak.
 Jen Karla nikdy nezastrašil bouřky hřmot.
 a tak jejich životní pouť udává rozdílný chod. 20
 Hélios vládne jen polovičku celého dne.
 Karlova záře dosahujíc svitu hvězd však nikdy nezapadne.
 Král uchránil před temnotou své světlo,
 a jeho jasné jméno jenom kvetlo.
 Radostný pohled se míhá jeho tváří, 25
 od západu na východ sláva jména jeho září,¹⁴⁵
 vždy přátelsky vyhlíží jeho oči
 a kol věčného lesku jeho moci se slunce poddaně točí.
 S triumfy, laskavý, k vévodům štědrý, však mocný se zbraní,
 spravedlivě všechny své počestné poddané chrání. 30
 Přátelství, dobrota, ochota, pravda i ukázka vzoru,
 lepšího vládce není široko daleko na obzoru.
 Král v čele kráčí; kam jde, ostatní následují jej tam,
 cestu razí, po níž už nikdy nepůjde sám.
 A jak se na panovníka sluší, rouhavé ostře potlačí, 35
 navléknout tíživé jho na zpupné šíje bohatě však postačí.
 Zbožnými činy je spravedlnosti učí,

¹⁴⁴ Přirovnání Karla Velikého ke slunci ještě předchází formulace *spargit ad astra suum Karolus rex nomen opimum* (13), kterou se autor odvolává na oslavné Venantiovy pasáže patřící králi Chilperichovi - *te nascente patri, lux altera nascitur orbi, nominis et radios spargis ubique novos* (carm. 9, 1, 13 - 14).

¹⁴⁵ Ve verších 13 - 28 je Karel připodobňován ke slunci, ba dokonce svými činy a vlastnostmi kosmické těleso předčí. Symbol vycházejícího slunce značí příchod Krista. Přirovnání panovníka ke slunci není v panegyriku ničím výjimečným, ale v našem eposu došel Angilbert mnohem dál, za hranice kosmického pořádku - Karla, jako střed sluneční soustavy, nechává, jak už bylo řečeno v poznámce výše, svítit od západu na východ. Navíc autor si v těchto verších hraje s etymologií jména Karel, která se úplně uskuteční ve verších 55 - 56 - *nōmen et hoc merito Karolus sortitur in orbe. Haec cara est populis lux et sapientia terris* - spojení *cara lux* (jasné světlo) je metonymií k postavě Karla a odvození jména Karolus je zde patrné. Tituly jsou zde na Karla přeneseny z Ježíše - *et vita erat lux hominum - a ten život byl světlem lidí* (Joh. 1, 4); *Ego sum lux mundi - já jsem světlo světa* (Joh. 8, 12); *qui factus est sapientia nobis a Deo et iustitia - který se stal naší moudrostí od Boha, naší spravedlností* (1 Cor. 1, 30), a tak se franský panovník osvědčí jako řádný zástupce boha na zemi. K velice podobnému případu dochází i v díle Flavia Cresconia Corippa *In laudem Iustini Augusti minoris*. Ve frázi *mens iusti plus sole nitet* (laud. Iust. 2, 156) naráží na jméno Iustinus a jeho hlavní vladařskou ctnost *iustitia*. Přirovnání panovníka ke slunci je přítomné i u básníka Modoina v díle *Ecloga ad Karolum (Liber posterior, 69 - 74)*. Stejně tak září i východořímský císař v Corippově díle (laud. Iust. 2, 148 - 158). Kořeny těchto panegyrických frází najdeme ve Starém zákoně ve spojení *sol iustitiae - slunce spravedlnosti* (Mal. 3, 20).

hrdla zločinců drsnými řetězy mučí.
Vyznávejte desatero, přikázání boží!
 Vyzve lid ten, jemuž nebesa slouží. 40
 Pošetilé smysly a zkažená srdce se prudce brání,
 ale strach z trestu je k nápravě vhání.
 Zkažení rebelanti hrůznosti provedli kdysi,
 teď nad nimi odplata neúprosně visí.
 Bezbožní, kteří se dlouho zarputile vzpouzeli, 45
 měli snad i svá studená srdce z oceli.
 Ale spravedlivý král ty ctnostné pozvedne,
 uplatní své metody důsledné,
 napravuje pokořené, předvádí jim lepší činy,
 vírou čistí v myslích jejich temné stíny. 50
 A takový nešťastník najde spásu vděčnou,
 projeví králi poslušnost věčnou.¹⁴⁶

Panovník, střídmý a moudrý, však bohatý na duchu
 má vzdělání a výbornou předtuchu.
 Karel zahrnul slávou celou zemi, 55
 je jasným světlem, vzýván všemi,
 oplývá důvtipem, který podpírá myšlení lidí,
 je nadějí národům, jejichž budoucnost jasně vidí.
 Už jeho jméno předvíдалo nevídanou osobu,
 intelekt jej povznesl až na franskou ozdobu. 60

¹⁴⁶ Od verše 31 dochází ještě k silnějšímu momentu, kde po přirovnání ke slunci přichází na řadu výčet nejzásadnějších Karlových vlastností - po úvodních *pietas* (zbožnost) a *bonitas* (dobrota, laskavost) (31) se autor nejvíce věnuje hlavnímu aspektu Karlovy osoby - *iustitia* (spravedlnost). V odstavci o spravedlnosti (37 - 52) se poprvé propojí přítomnost vlivu autorů, jejichž díly se Angilbert nechal inspirovat - Vergilius, Venantius a Corippus. Autor eposu tak vytvořil souvislost mezi vládcem pohansko-římským, křesťansko-východořímským a křesťansko-franským. Tak, jak je Karel v eposu nazván *iustitiae cultor* (32), je pojmenován i král Sigibert v básni Venantia Fortunata *De Sigibertho rege et Brunichilde - iustitiae cultor pietatis amore coruscas* (carm. 6, 1^a, 21). Stejně jako ve verši 39 - *impia colla premit rigidis constricta catenis* hrozí zpuštěným nevěřícím těžké okovy, tak se i Augustus v Aeneidě snaží překonat zosobněný vztek, rouhače, lid spravedlivě trestá či odměňuje jako křesťanský bůh - *parcere subiectis et debellare superbos* - laskav k poddaným být, však vzpurné rozdrtit válkou (Aen. 6, 853). Poslední výše jmenovaný literární vzor poskytuje Angilbertovi svůj verš jako vybídnutí lidu k poslušnosti - *discere iustitiam divinis ammonet actis* (38), (laud. Iust. 2, 344). Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 21.

Činy mluví jeho ústy, snoubí sílu, chytrost, rozum, střídmost,
víru, lásku, čestnost, hrdinství a spravedlnost.

Úctyhodný šlechtic, velkorysý panovník,
znamenitý soudce, mocný bojovník,
ochránce chudých, mírný a štědré povahy, 65
veselé mysli, sličný a nezměrné odvahy.

Ovládá zákony gramatiky,
nejsou mu cizí ani ty z rétoriky,
je výtečným čtenářem, knihy vyhledá rád,
učitelem řečnictví mohl by se stát. 70

Vyniká moudrostí, mezi králi je jako ikona,
jeho výroky předčí i slova znamenitého Catona,¹⁴⁷
eufonickým projevům se sám Cicero¹⁴⁸ nevyrovná,
ani Homérovi¹⁴⁹ nestačí jeho vytříbenost usilovná.

Král jako největší mistr působí ve vzdělání, 75
znalost čtyř umění poctivě dohání
a toto poznání jej o podstatě světa poučí
a vědy na Karla čekají s otevřenou náručí.

Sám dospěl k výrazné úrovni znalostí,
tajemství života ze skryší vyproští. 80

To boží víra mu odhalila příčinu bytí
a cesty vzdělanosti teď jasně svítí,
panovník odhalil tajemné významy frází,

¹⁴⁷ Marcus Porcius Cato Censorius (234 - 149 př. n. l.) byl kromě vojenských schopností i výtečným řečníkem a spisovatelem. Jeho morální dvojverší *Disticha Catonis* posloužila ve středověkých školách jako příručka užívaná k četbě i k výkladu základů latinské gramatiky; tato školní pomůcka byla velice oblíbenou, proto v období karolinské reformy byla doplněna a rozdělena na čtyři knihy. Ke znalcům jeho děl patřil například i Cicero. Mezi další velice známá díla se řadí latinský prozaický spis *De agricultura* (*O zemědělství*) a hlavní Catonovo dílo *Origines* (*Počátky*). „Cato Censorius“, in: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 166 - 167.

¹⁴⁸ Marcus Tullius Cicero (106 - 43 př. n. l.), spisovatel, politik a největší římský řečník své doby, se snažil oprostit politickou scénu od vlivů nežádoucích (např. zastavil Verronovo pustošení sicilského majetku a obohacování se na úkor tamních obyvatel) a hlavně těch s potencionálně hrozivým dopadem (např. odhalil a odvrátil Catilinův záměr nastolit v Římě diktaturu a tím vystavit demokracii vážnému nebezpečí). Působil i jako filozof; sepsal mnoho spisů různého charakteru. Z jeho děl zmíníme známé *Řeči* směřované různým adresátům, kteří byli zrovna v zájmu Ciceronova soudního jednání (např. řeči *Proti Verrovi*, čtyři řeči *Proti Catilinovi*). „Cicero“, in *Slovník latinských spisovatelů*. Praha 2004, s. 172 - 178.

¹⁴⁹ Řecký spisovatel Homér, údajný autor nejrozsáhlejších eposů *Ílias* a *Odyseia*, nastolil svým dílem literární vzor pro řadu svých následovníků.

Karlovi ani talent neschází.

Je jím zastíněn každý učitel svobodného umění, 85
Karel díky své vládě v krále králů se promění.
Svémi vědomostmi předčí všechny ostatní: ¹⁵⁰
Který jiný král své znalosti takto uplatní?
Pochybuje snad někdo o činech zvládnutých tak hladce,
že nepochází jen od jednoho vládce? 90
Také já se těmi skutky přemožen cítím,
Karel svou činnost ozdobil pestrým kvítím.
Ozdoba lidu, úctyhodný vrchol, Evropy král,
laskavý otec, hrdina, šlechtic, u zrodu druhého Říma stál.
Je pánem s vysokými kopulemi velikého města, 95
až ke hvězdám vede jeho cesta.
Vznešený pán stojí ve svém paláci,
svůj vznik mu hradby ochranou oplácí,
tady vzejde fórum, ctihodný senát,
jenž má desatero božích příkázání v zákon zaznamenat. 100

Již horlivě se chystají nedočkaví dělníci,
z mramoru vysoké sloupy tesají zruční zedníci,
chystají se hradby, co město bezpečně lemují,
vzniká přístav, základy divadla se rýsují,

---

¹⁵⁰ Verše 52 - 100 pokračují ve výčtu Karlových ctností, konkrétně v líčení další hodnotné panovníkovy vlastnosti - *sapientia* (moudrost). Karel ovládá veškeré vědění pohanské antiky, které je reprezentováno třemi vědními obory - **trivium**:

- gramatika - znalost gramatiky uvádí verš 67
- dialektika
- rétorika - té se věnují verše 68 - 74; Karel byl dokonce tak skvělým řečníkem a v mluvě obratný, že předčil i takové velikány, jakými byli antičtí spisovatelé - Cato, Cicero a Homér.

Karel Veliký dokonce vynikal i ve vědách **kvadrivia** (aritmetika, geometrie, hudba, astronomie), jejichž popisu se ale epos podrobněji (76) nevěnuje. Namísto toho přichází do hry křesťanské prvky, především ve verších 77 - 82, s tím, že Karel jako jediný vypátral veškerá tajemství světa, protože sám bůh mu toto odhalil. S tímto provedením koresponduje odkaz v Bibli, který pronáší Ježíš směrem ke svým učedníkům - *Quia vobis datum est (a deo) nosse mysteria regni caelorum, illis autem non est datum. - Vám je dáno znát tajemství nebeského království, ale jim to dáno není.* (Mt. 13, 11). Vztah Ježíš - apoštol odpovídá spojitosti mezi bohem a Karlem. Verše 84 - 85 - *omnia solus enim meruit pius ille talenta suscipere* - jsou následkem spojení *solus meruit* (79) a Karla stává do pozice jedinečnosti adjektivem *pius* - o to se Karel zasloužil na základě své *pietas*; sám tedy dostal talent od boha (84). Tato část eposu nás opět odkazuje k Bibli - *qui quinque talenta acceperat - ten, který dostal pět hřiven* (Mt. 25, 16 a 20). Hřivna byla velkou starověkou váhovou a peněžní jednotkou. K tomuto majetku přirovnal Ježíš nadání, které obdrží každý člověk. Toto označení se později uplatnilo při získání opravdu mimořádných schopností.

seshora shlíží vysoká kopule, 105
 ostatní hledají léčivý pramen, jenž teče pod městem plynule,
 a zachytí ze země vyvěrající lázeňskou vodu,
 příjemné sezení vznikne z mramorových schodů.
 Neustále z horkého pramene vyvěrá vroucí tok,
 potok se rozlévá po celém městě do všech stok, 110
 ale žádná jiná stavba tak nevyniká
 jako velkolepý chrám moudrého panovníka.
 Až ke hvězdám posvátná stavba ční,
 tesání kamenů široko daleko zní,
 mramor do pevného celku spojí, 115
 zdvíhají těžké balvany, když na žebřících stojí.
 Těžké kvádry z ruky do ruky jdou,
 stavaři poctivě plní práci svou.
 Sundají ze sehnutých zad těžká břemena,¹⁵¹
 vozíky skřípají, z nebes jsou vidět sedřená ramena. 120
 Městem se šíří kovový zvuk,
 burácení, lomoz, křik, spletitý hluk.
 Nadšenci zase shánějí suroviny, přispějí vším,
 jen aby vystavěli skvostný veliký Řím.
 Na řadu přichází další náradí, 125
 co mramor a kameny do tvaru vyhladí.
 Hemžení na stavbě je jako v létě včel roj,
 když při pomyslení na zimu hledají vhodný lahodné potravý zdroj,
 tady sají nektar z květů, tu mávajíce křídly bzučí,
 poletují mezi mateřídouškami, co voňavě pučí. 130
 Zas a znovu hledají lákavé tyčinky,
 malé včeličky do přírody vyvádí starostlivé maminky.
 Kladou nektar do plástů umístěných vedle sebe,
 jejich křídýlek mihotání dostihne samotné nebe.
 Až vytlačí křivýma nožkama orosený med. 135

¹⁵¹ Je pravděpodobné, že originální slova *cervice reflexa* si Angilbert vypůjčil z Ovidiova díla *Umění milovat*, kde doslovná fráze taktéž zazní (*Ars Am.* 3, 779).

Stejně tak Frankové utíkají městem vpřed.¹⁵²

Nedaleko města se rozprostírá širý poklidný les,
zelené pastviny, čerstvá lučina, kde potok omílá orosenou mez.
Uprostřed toho žijí němí tvorové,
své listnaté hradby mají již dávno hotové. 140
Opeřenci všeho druhu poletují kolem vody, odpočívají na břehu,
hledají potravu, zobáčky mají stále ve střehu.
Chvilku daleko od břehu, hned zase spěchají zpět.
A tam v trávě u lesa zase žije jiný tichý svět.
Stádo jelenů se pase na lahodné louce v dalece se táhnoucím údolí, 145
vyplašená srnčí mláďata se slabýma nohama zápolí.
Lehkomyslně pobíhají sem a tam,
divoká zvěř se bojácně vydala k hustým houštinám.
A tady, ve stínu lesa, otec Karel, představitel velikého hrdiny,
pouští se na lov do vyprahlé lučiny. 150
Se smečkou psů tu loví zvěř, svištící šípy děsí vysokou.
Jakmile se Phoebus se svými paprsky objeví za zátokou
a jeho záře s ohnivým odleskem putuje přes hory,
světlo klouže po skalách a lesem proniká jeho temnotě navzdory,

---

¹⁵² V Cáchách vznikne kostel skutečného křesťanského boha, který je známý jako nový Šalamounův chrám (112); téměř doslovný citát najdeme u básníka ze 4. stol. n. l. Gaia Vettia Aquilina Juvenca v díle *Evangeliorum libri IV - constructum veteris regni molimine templum* (2, 171), který těmito slovy popisuje chrám Šalamouna v Jeruzalému. Tak, jak je Karel zástupcem boha, je jeho palác obrazem dómu, ční právě tak k nebi jako kostel (95 - 96). Podobné vyjádření můžeme spatřit i v poémě *Carmen Paschale* básníka Coelia Sedulia - *radians ubi regia fulvis emicat alta tholis* (carm. pasch. 1, 284 - 285). Křesťanský charakter Cách je zmiňován ještě ve verších 97 - 98. Povšimneme si ještě obsahové stránky Aeneidy, kde vedle stavby Kartága jsou zmiňována další dvě založení měst:

- Segesty - *interea Aeneas urbem designat aratro sortiturque domos - pluhem jim vymezí město a losem stavební místa stanoví* (Aen. 5, 755 - 756)
- a prvního tábora po přistání v Latii - *ipse humili designat moenia fossa moliturque locum - zatím příkopem mělkým sám Aenéás vyznačí hradby, upraví k stavbám místo* (Aen. 7, 157 - 158).

Na obou citovaných místech najdeme výraz slovesa *designare*, které se v Karlově eposu vyskytuje v podobě *signans*. Avšak ani v jednom z obou latinských textů nenajdeme synonymní výraz *disponere*. Právě ale slova *disponere* a *dispositio* nejsou jenom terminus technicus architektury, ale v pozdně antické literatuře jsou používána velmi často pro vyjádření božské činnosti, především k tomu, že koncipují svět před konkrétním stvořením. Pokud by se totiž v Angilbertově eposu teologicko-filosofická představa skutečně objevila prostřednictvím výrazu *disponere*, osvědčil by se Karel, který koncipuje budoucí nový Řím, i v tomto malém detailu jako důstojný zástupce boha na zemi. V každém případě ale vytváří ve své křesťanské *pietas* město, které je pohanským a papežským novým Římem v jednom. Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 26 - 30.

připraví se vybraná družina k odchodu z tábora na královském dvoře, 155
 skupinky šlechticů, jež čekají na krále, krotí své bujné oře.
 Hlasy a řehtání se městem šíří,
 od střech se odrazí, zpátky k hemžení míří.
 Koně nedočkavě přešlapují,
 pěšáci hlasitě pokřikují. 160
 Svě zbrojnoše páni hledají v tom zmatku.
 Stojí tu i oř, jenž na hřbetě nese vyzdobenou látku.
 Uzdu má bohatě pobitou zlatovím,
 poveze toho nejmocnějšího, napovím.
 Vestoje potřásá svou ohnivou hlavou, 165
 oči mu dychtivě po projížděce planou.
 Z komnaty konečně vychází nejvyšší,
 jeho družina tvoří věrné zátiší.
 Spokojeně vyhlíží urozená jeho tvář,
 okolí pohltní z královy čelenky zář. 170
 Nad všemi ční,
 o úspěchu honitby sní.
 Mladíci snášejí s železnými hroty těžká kopí,
 ze čtyř nití upletené sítě se chopí,
 na krátkém provazu vedou dychtivých psů smečku, 175
 zdatné slídiče, lovce, pro zvěř smrtící léčku.

Karel konečně překročil vysokého chrámu posvátný práh,
 družina se těší na den strávený v loveckých hrách.
 Brána města se radostně otvírá,
 skupinka mladíků neúspěch popírá. 180
 Lovecké rohy hlasitě znějí
 a nezkušení lovci odhodlaně písňe pějí.
 V překotném shonu se již žene k břehu řeky výprava
 i královnu Liutgardu, královu překrásnou choť, přiláká tradiční oslava.
 Již vychází ze své komnaty malebné, 185
 doprovází ji její věrné služebné.

Šperkem ozdobený krk, ohnivý purpur prosvítá pletencem vlasů,
 kolem bledých spánků se vine nachová stuha až do jejího pasu,
 plášť protkaný zlatými pentlemi, zářící drahokam na hlavě,
 královský diadém třpytí se do všech stran zlatavě. 190

Šaty utkané z dvojitého jemného plátna a útlý krk jak z barevných kamínků.
 Královna poctí svou krásou líbezných dívek skupinku.
 Spokojeně vyhlížejícího muže svého následuje Liutgarda na hrdém oři,
 družina dychtivých mládenců odhodlaně boty do země boří,
 urození mládenci u brány stojí, 195
 věrnost ke královským synům a dcerám je pojí.

Průvod se věrně synu Karlovi kloní,
 on, vzhledem tak podobný otci, již sedí na koni,
 je následován svým bratrem Pipinem,
 jméno po dědovi, otce zas připomene svým počinem, 200
 je odhodlaným bojovníkem, nebojácný, ve zbrani schopným, je hrdinou,
 vždy pevně, rozhodně stojí za svou rodinou,
 v čele své družiny hrdě kráčí,
 královský plášť za sebou majestátně vláčí,
 jeho zlatožlutá přilba do daleka září, 205
 poutá pozornost svou hezkou tváří,
 pyšní se urostlou postavou.

Ulice se plní vzrušenou rozpravou,
 rohy zvučí,
 smečka psů lačná po lovu nedočkavě skučí, 210
 celé hemžení až ke hvězdám radostně hučí.

Skupinka dcer překrásných kráčí za nimi,
 jako první Rhodrud doprovázena svými bližními
 na krásném koni sedí,
 v čele průvodu vznešeně kupředu hledí. 215
 Na barevné látce skví se drahokamy zářící,
 zlatý diadém vrhá záři na líci,
 přezka púlí její plášť a plavé vlasy protne ametystová stuha,

za Rhodrud kráčí Karlova dcera druhá.
 Berta je prý jejím jménem, 220
 jede skupinky krásných dívek středem,
 srdcem, hlasem, gesty tak otci podobná,
 stejné oči, tvář i ústa lahodná,
 zlatý diadém vznešeně nese na hlavě,
 zlaté šňůrky se ztrácí ve zlatých vlasů záplavě, 225
 bíle se skvoucí kožešina vine se kolem šíje,
 skvostný oděv s kamínky se v jeden pestrý třpyt slije.
 A za její tváří veselou
 vykračuje družina s třetí dcerou Giselou.
 Mezi líbeznými pannami vyniká princezny krása, 230
 její plášť že hýří barvou slezu, hlásá,
 červeně září jemný závoj protkaný purpurovou nití,
 obličej i vlasy krásou široko daleko svítí.
 Bílý krk v jasném svitu září,
 bílá jako stříbro prostupuje její tváří, 235
 její oči zahanbí i Phoeba mocného,
 vesele pobídne svého koně zlatého,
 hrdý oř hryže do uzdy zpěněné,
 děvče je pannami i muži ze všech stran chráněné.
 Kolem ozývá se koňů řehtání, 240
 netrpělivě se hlavami ohání,
 rodina kráčí ve stopách krále,
 dcera Rhodhaid následuje dále.
 V lesku zlatých šperků kráčí v popředí,
 nejeden se na její šíji a vlasy plné barevných kamínků zahledí, 245
 hedvábný oděv zahaluje útlá ramena,
 čelenka osázená drahokamy vyniká zejména.
 Pestrý plášť spínají knoflíky a zlatá jehla,
 krásná panna na svém oři je čerstvým vzduchem zkřehlá.
 Výprava míří k jelenů úkrytu. 250
 Další dcera Theodrada poodhalí svou krásu, doposud skrytu,

vyzařuje její půvabné čelo
 a líce se chladem rozkošně rdělo.
 Na útlém krku září smaragdy z dalekých zemí,
 obličej, ruce, nohy, tvář jsou opěvovány všemi. 255
 Veselé oči se blyští v tom opojení,
 hyacintu odstín zdobí její ustrojení.
 Semknutá skupinka mladých dívek povykuje do všech stran,
 šlechtičny se svými věrnými postupně vycházejí z palácových bran.
 Na běloušovi sedí pěkná panna, 260
 pobožná dcera krále Karla je větrem hnána,
 také ona chystá se na lesní podívanou,
 je Hiltrudou nazvanou.
 Také jí je přidělen doprovod ze dvora,
 drží se uprostřed až do připraveného tábora.¹⁵³ 265
 Zakrátko výprava zastaví svůj rychlý krok nedaleko břehu,
 lovící smečka ustrne ve stěhu,
 celá družina se shromáždí kolem krále Franků,
 psi z řetězů vyrazí dle příznivého vánku.
 S čumáky u země po skrýších divoké zvěře slídí, 270
 snad svou kořist už vidí,
 smečka dychtivě pátrá v hustém houští,
 pobíhají ve stínu lesů pach oběti nespouští,
 všichni se ženou po krvavé stopě své kořisti,
 jezdci houští obklíčí, náhončí zabrání úniku, psi cení své čelisti. 275
 Tmavý kanec¹⁵⁴ je konečně vystopován v údolí,

¹⁵³ Na Karlův odchod naváže jeho rodina, jež následuje otce - panovníka ve třech hierarchicky seřazených skupinkách po třech osobách. V první je Karlova manželka Liutgarda a oba synové Karel a Pippin (184 - 207), následují tři starší dcery Rhodrud, Berta a Gisela (212 - 239), které jsou stejně jako bratři Karel a Pippin dětmi dlouholeté Karlovy předchozí manželky Hildegardy; nakonec kráčí tři mladší dcery (jejichž matkou byla nejspíš jedna z Karlových konkubín) Rhodhaid, Theodrada a Hiltruda (243 - 265). Poslední tři zmiňované nejsou v textu tak zřetelně odděleny od dalších třech výše jmenovaných dcer, jako jsou všechny dívky vyčleněny od chlapců. Toto dělení odpovídá realitě dvorní společnosti; je také doloženo v autorově jiném díle, básni *Ecloga ad Carolum* (Angilbert, carm. 2, 33 - 54), nebo v básni Theodulfa *Versus ad Karolum regem* (carm. 25, 69 - 114). Přísné hierarchické členění osob do tří trojic, které jsou dle své hodnosti a pořadí veršů Karlovi čím dál více vzdáleny, jsou patrné i ve vyobrazení devíti zástupů andělů v Isidorově kapitole *De angelis* (etym. 7, 5). Tímto se nám také nabízí myšlenka zobrazení Karla a jeho rodiny jako pozemský obraz boha a nebeské struktury. Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus*. Wien 1997, s. 34 - 37.

jezdci vjedou do křoví, bojový křik údolím hlaholí,
 za prchající kořistí utíkají jak o závod psi dychtiví,
 běží tichým stinným lesem s vidinou obživy.
 Tudy bez dechu běží za rychlým kancem, přes celý kraj, 280
 hlasitý štěkot protkne klidný háj,
 jeden zaběhne do temného křoví, však chybně zavěťtí,
 druhý zmateně pobíhá dokola, kanec je chytřejší,
 další kořist zahlédne, jiný čenich u země nese,
 hluk se šíří, řev se ozývá v hlubokém lese, 285
 zvuk rohu podnítí nebojácné psy k prudkému boji,
 rozzuřený kanec všechny své síly naposledy spojí,
 pustou krajinou prchá, stromy se chvějí, padá listí,
 brzy však v překotném běhu neschůdným terénem zjistí,
 že úkryt nenajde, a vyčerpán dlouhým během, 290
 brání se před psy s posledním dechem,
 smečka jej však ale dožene,
 pronásledují už jen funění krví zčeřené.
 A vtom, ze středu družiny zaútočí samotný král pak,
 je rychlejší než kdejaký pták 295
 a kopí do srdce bestie boří,
 chladná ocel se hluboko do těla zvířete noří.
 Kanec se hroutí k zemi, krev z útrob vytéká do žlutého písku,
 královi synové jsou otci nablízku,
 Karel kořist odnést nechá, 300
 a s těmito slovy za svou družinou spěchá:
 „Pro dnešní den nám osud přál štěstí,
 začátek honu má pro nás mnoho příznivých zvěstí,
 to vše nám pomůže k dokonání tohoto lovu
 a s laskavostí vám nadělí schopnost lovit znovu!“ 305
 Sotva král toto řekne,
 skupina lovců s hlasitým pochvalným voláním si před Karla klekne

¹⁵⁴ Označení *tmavý kanec (fulvus aper)* je zřejmě přejetý od Ovidia, u něhož se taktéž objevuje stejné pojmenování (Ars Am. 2, 373).

a pak vyrazí znovu do lesa na lov prchající zvěři,
odvážný panovník zase kopí své pěsti svěří.
Na nespočet prasat divokých vydržel číhat, 310
k zemi padají těla mnoha zvířat,
pak Karel úlovek rozdělí mezi své poddané,
vítězná kořist na voze zůstane.
Do lesa vydá se zpátky,
kde zůstaly ještě ostatky, 315
zamíří k chladivému proudu pod mohutné větve do stínu ke kameni,
vzdálí se jejich společného ležení,
co leskne se na všechny strany.
Franků král svým společníkům připraví hostinu mezi honosnými stany.
Na ni pozve všechny bez ohledu na hodnost, 320
nechybí důstojní starci, dospělí, ani povykující dorost,
král podává k hostině zralé falernské.
Slunce už zapadá, noc zahalí tábor do temnoty přátelské.
Znavení lovci se na zem uloží,
svěří své myšlenky do snových rozkoší.¹⁵⁵ 325

Tehdy se králi ve spánku podivné, zlověstné znamení zjevilo:¹⁵⁶
papeže od smrti jen málo dělilo,

¹⁵⁵ Celá pasáž o lovu se dělí na přípravu k lovu (137 – 166), odchod Karla a jeho rodiny z paláce (167 – 265), pronásledování a zabití kance (266 – 298) a na závěrečnou hostinu (300 – 325). Pro tuto scénu byl vzorem jednak lov, který uspořádala Dido pro Aenea (Aen. 4, 129 – 159), a jednak hon, v jehož průběhu zachrání svatý Martin život štvaného zajíce (Mart. 3, 326 – 367). Angilbert tak propojuje tuto pasáž s Venantiem, větší vliv zde ale uplatnila Vergiliova Aeneida. Viz kap. 2.1.1.1

Zároveň je tato scéna křesťansky převýšena ve verši 169 přízviskem *Europae veneranda pharus* a následně veršem 171, který poukazuje na citát ze Sedulia - *nobile perpetua caput amplectente corona* (carm. pasch. 2, 253). Ale Karel není jenom Aeneem či Martinem, je zároveň novým Justinem, to básník zřetelně dokazuje narážkou na Corippa – *clara coruscantem lux auxerat altera, cum terris gaudente polo prodibat uterque, sol radians et consul ovans. Nova Roma nitebat.* (laud. Iust. 4, 99 – 101). Ratkowitsch, C.: *Karolus Magnus - Alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus.* Wien 1997, s. 34. Udolání kance se zde může jevit jako symbol Karlova vítězství nad germánským kmenem Sasů, kdy po urputném a vysilujícím nahánění divočáka zasazuje franský panovník rozhodující ránu, a zvíře se tak stává kořistí celé výpravy. Pravděpodobnější je jednoduchý výklad lovu kance jako vznešené zábavy dvorní společnosti a přehlídky loveckého umu královské družiny.

¹⁵⁶ Počínaje veršem 326 se odehrává poslední událost *Paderbornského eposu*. Jedná se o tzv. oddíl o papeži, jenž líčí atentát na svatého otce, jeho útěk k franskému králi a závěrečnou scénu jeho přijetí na panovníkův dvůr. Karel je zde bez pochyby zobrazen jako papežův zachránce a vůdce křesťanského lidu. Ani v této pasáži se autor eposu nevyhnul průkaznému čerpání z děl svých předchůdců, jak se přesvědčíme v následujících komentářích.

vidí, jak papeži, stoje před ním, trpké slzy kanou,
oči a tváře zbrocené krví tou hanou planou.

Jazyku zbavený, tělo pokryté strašnými ranami zas, 330
panovníka o pomoc prosí úpěnlivý hlas.¹⁵⁷

Vytržen ze snu posílá posly do Říma kvapem,
zda byl mocný pastýř skutečně krutě lapen,
pátrá po důvodech děsného vidění,
svou nabídku na pomoc papeži nezmění. 335

Vyslanci zdolají cestu rychlými kroky;
sám král zatím vyráží podrobit opět své saské soky,
armáda pochodem brázdí rozličnou krajinu,
Karel již překročil úrodnou rýnskou dolinu,¹⁵⁸
aby si podmanil odbojné Sasy 340
a chladnou ocelí srazil zpupnost té divoké rasy.

Již z dálky poslové spatří vysoké věže Říma,
kde skryté zlo napjatě dřímá,
a pak zachytí krutou zprávu – město žije v domnění,
že skon svatého otce zapříčinila mnohačetná zranění. 345

Zkázonosný a krutý dav, dřív svorní bratři i v boji,
rozeseli zhoubný jed, co se v jejich srdcích rojí,
a nově příchozí trousili ničivou zlost,
až způsobili papeži bolestivou nevidomost.

Služebníky s jejich pány zlákali lstí, 350
ze srdcí vyrvali všechno, co ctí,
rozryli mysl jejich věrnou,
všude teď šíří svou zhoubu černou.

Zuřící bestie spějí ke svému ďábelskému cíli
a bezbranného kněze bez milosti do krve zbili. 355

Tehdy se papež Lev vydal na svou obvyklou cestu,
nespatřil však klášter svatého Vavřince kvůli krutému trestu.

¹⁵⁷ Zde se Angilbert například inspiroval Lucanovým dílem *Farsalská bitva*, kde se objevuje verš *gelidos pavor occupat artus*, jež koresponduje s veršem *gelidus pavor occupat artus* (Phars. 1, 246).

¹⁵⁸ Stejně jako Lucanovo spojení *cognatasque acies* se téměř doslova objevuje i zde (Phars. 1, 4).

Do kroku vpadl mu šílený dav vrahů,
 tyčemi, meči a noži šířil vlnu strachu.
 Běsnící řinčení mocného pastýře obklopí, 360
 rozčileně, beze smyslů jej drsně uchopí.
 Posvátné tělo kněze bičováním mučí,
 krvežíznivý rej smrtonosně hučí.
 Kati jej do nekonečné tmy uvrhnou,
 tělo rozsápou, jazyk vytrhnou. 365
 Bezbožný lid, zasažen smrtícím virem,
 šíří zlo v okolí širém.
 Ale nadpozemského otce přívětivá ruka
 nechtěla, aby papeže sžírala další bolestivá muka.
 Uzdravil jeho oči, 370
 trýznitelé na svou oběť pohledy překvapivě stočí,
 i jazyk jeho tvoří nová slova,
 a papež již doufá, že se někam schová.
 Podroben těžké zkoušce, vzhlíží jako asketa,
 z posledních sil se vydá k Winigisovi¹⁵⁹ do Spoleta. 375
 Papež se dozví, že v Itálii jsou poslové franští, ale bojí se Říma,
 že tam kruté zlo ostražitě dřímá,
 a tak shromáždí davy,
 aby jim sdělil tyto zprávy;
 ústa již při síle zvučná slova tvoří, 380
 vzbouřenců vize jednou pro vždy boží:
 „Přísahám při Karlovi, veleváženém pánu,
 před jehož trůnem brzy stanu,
 ozbrojenou silou chrání mě, vyhnance,
 očistil důstojnost papeže, já bych byl bez šance. 385
 Ved'te mě s vámi k vašemu mocnému králi,
 jehož rozsudku se viníci báli,

---

¹⁵⁹ Winigis se roku 788 stává spoletským vévodou. Právě on poskytne papežovi zázemí, když se k němu Lev uchýlí po atentátu v Římě. Hägermann Dieter: *Karel Veliký, Vládce Západu*. Praha: Prostor, 2002, s. 236, 326.

nechť mi je dopřáno spatřit srdečnou tvář toho,
 jenž pro mě udělal opravdu mnoho,
 odlehčil mému zármutku a slzám, poskytnul útěchu, 390
 ušetřil mě této země posměchu,
 a tak mě odved'te před samotného Davida,
 co před neštěstím mě uhlídá.
 Pojd'te, připravte své doprovodné sbory
 a vydejme se přes sněhem pokryté alpské hory!¹⁶⁰ 395
 Taková slova pronesl papež Lev,
 Franky i Latiny ochromil tento pozoruhodný jev,
 s díky hold bohu vzdali,
 že navrátil zrak a slova církevnímu králi.
 Na to Germar pronesl tato slova 400
 a oslavné fráze opakovaly se znova:
 „Vyslechnout tvá přikázání je naší povinností, laskavý otče,
 spáso národů, pastýři boží, úctyhodný knězi na zemi,
 tobě náleží pocty největší mezi námi všemi!“

 Hned na to vyrazí, nadšení v radost přerůstá, 405
 brzy stanou před tvrzí franského Augusta.
 Již překonali neschůdné stezky, zdolali obtížné cesty,
 prošli mnohými cizími městy.
 Lidé se v nepřehledných davech tlačí,
 zahlédnout papeže a políbit nohy mu stačí, 410
 k předání darů jsou chtiví,
 jeho navracenému zraku se diví,
 naslouchají s údivem,
 co pro znetvořený jazyk stalo se léčivem.
 Zatímco král David sedí u chladivého pramene, 415
 Lev překonává nebezpečné rýnské břehy zpěněné.
 Papeže provází vojsko statné, mocné ve zbrani,

---

¹⁶⁰ Přes stejné alpské vršky se snažil přejít i Caesar v Lucanově díle - *iam gelidas Caesar cursu superaverat Alpes* (Phars. 1, 183).

na koních cválají, jen nejlepší jsou vybráni,
stále více lidí lemují cesty,
papeže zdraví přívětivými gesty. 420
Celá země strne v úžasu,
nikdy neviděla takovou okrasu.
Půda se otrásá pod tíhou tolika kovu,
hlasitý povyk se rozléhá až vysoko k obloze jako při lovu,
ozvěnou se od ledových vrcholků hor nese zpátky dolu znovu. 425

Na tom známém místě, kde se stéká řeka Pader s Lippe, je pustá planina,¹⁶¹
kol dokola se táhne do daleka krásná krajina.
Celé vojsko je vidět z vrcholků kopců,
skupina vévodů, hrabat, vojáků a lovců.
Výzbroj odráží světlo ostře 430
a tam Karel, válečný hrdina, tábor rozprostře.
Jeden sloužící papeži,
donese zprávu o zákazonosné loupeži,
oznamuje příchod velekněze svatého.
podá zprávu o vyhnání Lva z Říma vlastním lidem téměř padlého. 435
Mluví o mučení, jenž papež zakusil, strašném oslepení
a jazyka poškození,
teď ale svým obsahem
udiví, jak se Lev uzdravil božím zásahem.
Byl vyrván ze spárů zla. Celý dvůr se zaujetím zločince proklíná 440
a Karel, když na onen sen vzpomíná,
rozpozná pravý smysl té zvěsti,
jak měl papež opravdové štěstí,
ve snu viděl jej prolévat i slzy,
přikáže Pipinovi, aby zbožnému pastýři vyjel vstříc brzy, 445

¹⁶¹ Verše 426 - 427 zdůrazňují význam tohoto místa. Ačkoliv funkci centra veškeré vzdělanosti a kultury na území franské říše plnily Čáchy, zdá se, že právě Paderborn převezme tuto roli. Proč se setkání Karla Velikého a Lva III. odehraje zrovna na tomto místě, můžeme vysvětlit z pozice politicko-geografické. Na zámku v Sasku se franský panovník mohl prezentovat jako vítěz nad pohany a zástupce šíření křesťanství, kromě toho oblast Paderbornu skýtá vojenské přednosti právě kvůli svému výhodnému položení.

a vzkázal mu mír a přívětivé pozdravy,
 Pipin již připravuje výpravné sestavy.
 Vyrazil zvesela a se sty muži,
 u trůnu se dvořané mezitím sdruží,
 kol toho, co uzavírá spojení se svou říší, 450
 na planině ryk vojáků již pastýř apoštolů slyší.
 Vztáhne k nebi ruce a pronese krásná slova mluvená,
 celá Pipinova výprava třikrát padne na kolena.
 Dlouhou modlitbu Lev dořekne
 a vojsko v úctě opět poklekne. 455
 Papež pomůže Pipinovi ze země vstát,
 není potřeba se tak dlouho jemu kát,
 jeho ramena posvátná náruč objímá,
 objetí a polibek Pipina dojíká.
 Pipin přikročí k papežovu doprovodu, 460
 hlavu má pokorně sklopenou,
 všelijaké řeči a otázky společně vzpomenou.

Mezitím mocný Karel, předstoupí před lid,
 rychle utichne bujarý neklid:
 „Vždy prosíte temného Marta, ať vám přeje v bitvě štěstí, 465
 vždy spoléháte v boji na sílu svých pěstí;
 teď odložte zbraně, s nimiž bojujete ve válce tvrdě,
 a pojďme vstříc velkému knězi hrdě!“
 Sotva král vyřkne tato slova,
 vojsku se opatří výzbroj nová, 470
 vztyčují pancíře, dlouhé šípy, pohled skelný
 kovem pobité štíty, na hlavách helmy.
 Sbor jezdců pobíhá sem a tam,
 rozviřují prach až do tmavých oblaků, k nebeským výšinám.
 Tuby zní po okolí, zvuk válečných pozounů se kolem rozléhá, 475
 družina otevřené prostranství obléhá,
 válečníci září svými přilbami, zbraně se blyští,

dlouhým zástupem křik a hluk sviští,
 planoucí barva odvážnosti na jejich tvářích hoří.
 Uprostřed tohoto dění král Karel majestátně kopí do země boří. 480
 Na hlavě má zlatou přilbu, jeho brnění skvěle vyniká,
 statný oř nese vůdce v přítomností velikého publika;
 prapor s křížem duchovní nesou,
 koně se napětím a nedočkavostí třesou;
 slavnostně oblečený lid čeká 485
 na nebojácného a znovuzrozeného reka.

Již otec Karel na široké planině doprovod kněze spatří,¹⁶²
 Pipin a ctihodný pastýř společně kráčí jako bratři,
 lidé vyčkají jejich příchodu vzorně srovnání,
 vojsko dohlíží, že nikdo se nezraní. 490
 Karel předstoupí před všechny doprostřed,
 celá jeho výprava se do všech stran rozprostře,
 nad celým davem hrdě ční, na oři sedě.
 na papeže napjatě a nedočkavě hledě.
 Lev celé shromáždění s úžasem přehlédne, 495
 všimne si v řečech, šatech, výzbroji rozdílnosti nejedné,
 král papeži ihned úctu pokleknutím projeví,
 polibky přátelství se na tvářích obou objeví,
 pozvednou své pravice,
 kráčejíce bok po boku rozprávějí velice. 500
 Před knězem padne třikrát na zem vojsko celé,
 třikrát mu projeví úctu s pokorou a vřele,
 biskup zase pronese modlitbu tiše.
 Lev, nejvyšší kněz na zemi; Karel, otec Evropy a celé své říše,

¹⁶² Poslední pasáží eposu je setkání Karla Velikého a papeže Lva III. v Paderbornu. Angilbert opět uplatnil znalost Venantiova díla, když užil jeho citát *sternitur ante pedes sancti, veneranter adorans* (Mart. 3, 314) a rozdělil jej na dvě poloviny, z nichž se jedna *veneranter adorat* (497) vztahuje ke Karlovi, druhá *sternitur (...) supplex* (502) pak k přítomnému vojsku. Přivítací ceremonie se stupňují - Lva bezprostředně po atentátu vítá společný vévoda Winigis (375), po něm nedaleko Paderbornu Karlův syn Pipin (451 - 459) a nakonec franský panovník (486 - 500). Verše 455 - 456 jsou doslovně citovány opět v řádcích 501 - 502

kráčí společně, vedou řeči o věcech všelikých, 505
 Karel se zajímá o trýznivých událostech velikých.
 Vyprávění o rouhačství naslouchá s údivem,
 žasne na božím léčivem,
 jak Lev zpět nabyl ztraceného vjemu,
 za schopnost znovu mluvit děkuje jen a jen Jemu, 510
 když rozzuřený dav mu jazyk znetvořil.¹⁶³
 A tak cestou papež Lev stále hovořil,
 když společně kráčí nahoru k tvrzi,
 před branou posvátného chrámu je přeruší kněží již brzy
 svým zpěvem, vzdávají stvořiteli díky hymnou, 515
 navráceného zraku a jazyka si všimnou,
 on se bál, že si na postižení již nezvykne.
 Ale teď pro něj hlasitý povyk až na vysoký Olymp pronikne.¹⁶⁴
 Apoštol, veden urozeným Karlem, do božího chrámu vejde,
 brzy čas slavnostní bohoslužby nadejde. 520
 Jakmile dokončí svou roli při obřadu,
 odchází s Karlem do paláce dozadu.
 Tkané koberce nádherně září v hale,
 zlatem a purpurem jsou bohatě zdobená křesla pro krále.
 Oba se ve veselé náladě usadí ke stolu, 525
 aby si vychutnali lahodná sousta pospolu,
 uvnitř v paláci oslaví tuto událost,
 při hostině ocení falernského vína vyzrállost.
 Král Karel a Lev, na zemi nejváženější duchovní,
 i při hostině se uskrovní. 530
 Jen z milých darů boha Bakcha se těší,
 bohatými dary od Karla zhřeší.
 Po hostině se král vrátí ke svým zpět,

¹⁶³ Karel se divil papežově zázračnému uzdravení, především obměněné schopnosti mluvit; k tomuto zranění došlo i u Ovidia - *comprensam forcipe linguam* (Metam. 6, 556).

¹⁶⁴ Verše 507 - 518 jsou oslavnými slovy směřující k bohu, jenž navrátil papeži zrak a schopnost mluvit. Velice podobnou chvalořeč najdeme u Vergilia, která oslavuje činy Herkula (Aen. 8, 280 - 305). Další důkaz o velebení boha nám poskytne Venantius ve své básni *De virginitate - alternis vicibus divina poemata psallunt atque creatori mystica verba canunt* (carm. VIII, 3, 7 - 8).

také papež odchází k družině své bdět.

S takovými poctami byl papež Lev přijat králem;

535

ten, jenž Římanům uprchl, byl vyhnán ze své rodné země a postižen málem.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce byl překlad eposu *Karolus Magnus et Leo Papa* do českého jazyka, jenž ve své nové podobě čítá, stejně jako v originálu, 536 veršů. Celá interpretace eposu je opatřena rýmem typu *a a b b*. Bylo velice složité zachovat jak rozsah jednotlivých pasáží, co se počtu veršů týče, tak zároveň i význam celé Angilbertovy básně. Došlo k několika případům, kde bylo nutné zredukovat některá slova, abychom mohli vytvořit smysluplné verše, ale v každém případě byl respektován význam autorových myšlenek. Při překládání nám byl k dispozici především text německý,¹⁶⁵ jenž se stal nezbytnou pomůckou a oporou při tvoření českých veršů.

Zatímco první hlavní oddíl Historický přehled nás jednoznačně seznamuje s Angilbertovou dobou a s ní související předchozí epochou, druhá část práce nám nabízí nemalé množství literárních ukázek a příkladů, které epos a jeho inspirační zdroj obsahují a z nichž si sami můžeme utvořit vlastní náhled na to, do jaké míry a jakým způsobem autor našeho eposu čerpal z jiných materiálů. S jistotou bychom mohli říci, že tím hlavním spisovatelem, jehož Angilbert využil pro své účely, je antický básník Vergilius. Tento fakt dokládá výskyt značného množství odkazů právě na tohoto autora, konkrétně na jeho nejznámější dílo, epos Aeneidu. Verše středověkého básníka mnohdy doslova přejímají Vergiliovy citáty, stejně jako různé náměty pro Angilbertovy jednotlivé úseky ve vyprávění převážně o Karlu Velikém. Můžeme se opřít i o jiné tvrzení, které vede ke svědectví čerpání z Vergiliovy Aeneidy, a to o takové, kdy Angilbert záměrně užívá často doslovné fráze, aby poukázal na to, že je znalý takových zvučných jmen, jakým je zrovna Vergilius. Toto mínění potvrzuje i užití klasické formy latiny ze stejného důvodu, ačkoliv je tato podoba latinského jazyka ve středověkém období dávno vytlačena latinou středověkou s její mluvenou podobou - latinou vulgární. Třetím aspektem, jak dosáhnout úrovně autorů antického zlatého období, bylo užití metrické výstavby celého eposu. Stejně jako epos o Aeneovi se i *Karolus Magnus et Leo Papa* odehrává v rytmu hexametru, jenž taktéž dokazuje Angilbertovu výbornou znalost svých dávných předchůdců a jejich jazykových obrátů. Ačkoliv v žádném

---

¹⁶⁵ BEUMANN, Helmut: *Karolus Magnus et Leo Papa*. Ein Paderborner Epos vom Jahre 799, v: Studien und Quellen zur westfälischen Geschichte, 8, Paderborn, 1966.

případě nemůžeme Angilbertovi tyto vědomosti upřít, dopustil se v eposu několika drobných metrických odlišností, jenž jsou podrobně popsány v kapitole 2.3. I z tohoto důvodu, zkoumání odchylek jedné z nejtypičtějších latinských metrických forem - hexametru, jsem se na tento jev podrobně ve své práci zaměřila. Na druhou stranu bychom měli přihlédnout k tomu, že se latina, jako každý jiný jazyk, vyvíjela a dostávala novou podobu jak ve svém psaném, tak i fonetickém provedení, a proto uvádíme veškeré Angilbertovi neshody v hexametrickém provedení s notnou dávkou velkorysosti.

Bylo zajímavé pozorovat, jak se liší, či naopak jak si jsou podobné verše českého překladu s těmi Vergiliovými při zkoumání míry Angilbertova přejímání citátů z Aeneidy. Překlad byl totiž vytvořen bez jakékoli inspirační pomůcky. Prostřednictvím své práce jsem tak dala vzniknout eposu *Karel Veliký a papež Lev III.* sepsanému v našem rodném jazyce, jenž může být zase inspirací pro další amatérské překladatele.

SEZNAM PRAMENŮ

ANGILBERTUS: *Carmina*. Monumenta Germaniae Historica. Antiquitates, Poetae I, ed. Ernst Dümmler, Berlin 1881, s. 355 - 356. Dostupné z www: http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/display/bsb00000831_00363.html?sortIndex=050%3A010%3A0001%3A010%3A00%3A00&zoom=0.75

ANGILBERTUS: *Karolus Magnus et Leo papa*. Monumenta Germaniae Historica. Antiquitates, Poetae latini aevi Carolini, ed. Ernst Dummler, díl I., Berlin 1881, s. 366 - 379. Dostupné z www: http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/display/bsb00000831_00374.html?sortIndex=050%3A010%3A0001%3A010%3A00%3A00&zoom=0.75

EINHARDUS: *Vita Caroli Magni*. Monumenta Germaniae Historica. Scriptores, Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum separatim editi, edd. Georg Heinrich Pertz et Georg Waitz, díl 25., Hannover et Leipzig 1911, s. 1 - 41. Dostupné z www: http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/display/bsb00000728_meta:titlePage.html?zoom=0.75&sortIndex=010:070:0025:010:00:00

EINHARDUS: *Vita Caroli Magni*, přeložil Petr Daniš. Praha: SET OUT 1999.

FLAVIUS CRESCONIUS CORIPPUS: *De laudibus Iustini Augusti Minoris libri IV*. ed. , Bonn 1836, s. 1 - 208. Dostupné z www: http://www.dcoi.org/03d/0500-0600,_Flavius_Cresconius_Corippus,_De_Laudibus_Iustini_Augusti_Minoris_%28CSHB%29,_LT.pdf

GAIUS VETTIUS AQUILINUS JUVENCUS: *Evangeliorum libri IV*, ed. Carolus Marold, Leipzig: Teubner 1886. Dostupné z www: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost04/Iuvenus/iuv_eva0.html

GREGORIUS TURONENSIS: *Historiārum Francōrum librī X*. Monumenta Germaniae Historica. Scriptores, Scriptores rerum Merovingicarum, edd. Bruno Krusch et Wilhelmus Levison, Hannover 1951, s. 1 - 537. Dostupné z www: http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/display/bsb00000747_00043.html?sortIndex=010%3A020%3A0001%3A010%3A01%3A00&zoom=0.75

ISIDORUS: *Etymologiarum libri XX*. Dostupné z www: http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost07/Isidorus/isi_intr.html

MARCUS ANNAEUS LUCANUS: *De bello civili sive Pharsalia*. Dostupné z www: <http://www.thelatinlibrary.com/lucan.html>

MODOINUS: *Ecloga ad Karolum*. Monumenta Germaniae Historica. Antiquitates, Poetae I, ed. Ernst Dümmler, Berlin 1881, s. 384 - 391. Dostupné z www: http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/display/bsb00000831_00390.html?sortIndex=050%3A010%3A0001%3A010%3A00%3A00&zoom=0.75

NOVA VULGATA. *Versio Evangelii secundum Matthaem*. dostupné z www: http://www.vatican.va/archive/bible/nova_vulgata/documents/nova-vulgata_nt_evang-matthaeum_lt.html#top

PUBLIUS OVIDIUS NASO: *Ars Amatoria*. Dostupné z www: <http://www.thelatinlibrary.com/ovid.html>

PUBLIUS OVIDIUS NASO: *Metamorphoses*. Dostupné z www: <http://www.thelatinlibrary.com/ovid.html>

THEODULFUS AURELIANENSIS: *Carmina LXXX*. Monumenta Germaniae Historica. Antiquitates, Poetae I, ed. Ernst Dümmler, Berlin 1881, s. 437 - 581. Dostupné z www: <http://bsbdmgh.bsb.lrz->

muenchen.de/de/fs1/object/goToPage/bsb00000831.html?pageNo=437&sortIndex=050%3A010%3A0001%3A010%3A00%3A00&zoom=0.75

VENANTIUS FORTUNATUS: *De vita sancti Martini Libri quatuor*. Monumenta Germaniae Historica. Scripores, Auctores antiquissimi, ed. Fridericus Leo, Berlin 1881, s. 293 - 370. Dostupné z www: <http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/goToPage/bsb00000790.html?pageNo=293&sortIndex=010%3A010%3A0004%3A010%3A01%3A00&zoom=0.75>

VENANTIUS FORTUNATUS: *Opera poetica*. Monumenta Germaniae Historica. Scripores, Auctores antiquissimi, ed. Fridericus Leo, Berlin 1881, s. 1 - 270. Dostupné z www: http://bsbdmgh.bsb.lrz-muenchen.de/de/fs1/object/display/bsb00000790_00003.html?sortIndex=010%3A010%3A0004%3A010%3A01%3A00&zoom=0.75

PUBLIUS VERGILIUS MARO: *Aeneis*. P. Vergilii Maronis Opera, ed. R. A. B. Mynors, Clarendon Press, Oxford 1972. Dostupné z www: <http://www.thelatinlibrary.com/verg.html>

PUBLIUS VERGILIUS MARO: *Aeneas*, přeložil Otmar Vaňorský. Praha, 1933.

SEZNAM SEKUNDÁRNÍ LITERATURY

BECHER, Matthias: *Eid und Herrschaft*. Sigmaringen, 1993.

BEUMANN, Helmut: „Angilbert“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 634.

BEUMANN, Helmut: *Kaisergestalten des Mittelalters*. München, 1985.

BEUMANN, Helmut: *Karolus Magnus et Leo Papa*. Ein Paderborner Epos vom Jahre 799, v: *Studien und Quellen zur westfälischen Geschichte*, 8, Paderborn, 1966.

BULLOUGH, Donald: *Alcuin. Achievement and Reputation*. Oxford, 1999.

COLLINS, Roger: *Evropa raného středověku 300 - 1000*. Praha: Vyšehrad, 2005.

CURTIUS, Ernst Robert: *Evropská literatura a latinský středověk*. Praha: Triáda, 1998.

FLECKENSTEIN, Josef: „Einhard“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 1738-9.

FLECKENSTEIN, Josef: „Karl (I.) der Große“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 956 - 960.

FOLKERTS, Menso: „Alkuin“, in: *Lexikon des Mittelalters*. München, 2003, s. 417 - 420.

FRANZEN, August: *Malé církevní dějiny*. Praha: ZVON, 1995.

GELMI, Josef: *Papežové*. Praha: Mladá fronta, 1994.

HÄGERMANN, Dieter: *Karel Veliký, Vládce západu*. Praha: Prostor, 2000.

JAMES, Edward: *Frankové*. Praha: NLN, 1997.

KUŤÁKOVÁ, Eva; VIDMANOVÁ, Anežka: *Slovník latinských spisovatelů*. Praha: LEDA, 2004.

LE GOFF, Jacques: *Paměť a dějiny*. Praha: Argo, 2007.

LUTOVSKÝ, Michal: *Sámova říše*. Praha: Academia, 1995.

NECHUTOVÁ, Jana; HEJNIC, Josef: *Úvod do studia středověké latiny*. Brno, 1977.

OKÁL, Miloslav: *Antická metrika a prekladanie*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1990.

PATZELT, Erna: *Die karolingische Renaissance*, Štýrský Hradec, 1965.

RATKOWITSCH, Christiane: *Karolus magnus - alter Aeneas, alter Martinus, alter Iustinus. Zur Intention und Datierung des "Aachener Karlsepos"*. Wien, 1997.

SCHATZ, Klaus S. J.: *Dějiny papežského primátu*. Brno: CDK, 2001.

ZÁSTĚROVÁ, Bohumila a kol.: *Dějiny Byzance*. Praha: Academia, 1992.

SLOVNÍKY

FREUND, Wilhelm: *Wörterbuch der lateinischen Sprache*. Sv. 1. Leipzig: Buchhandlung, 1834. Dostupné z www:

http://books.google.cz/books?id=Kyq3AQAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

FREUND, Wilhelm: *Wörterbuch der lateinischen Sprache*. Sv. 2. Leipzig: Buchhandlung, 1844. Dostupné z www:

http://books.google.cz/books?id=Hsk3AQAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

FREUND, Wilhelm: *Wörterbuch der lateinischen Sprache*. Sv. 3. Leipzig: Buchhandlung, 1845. Dostupné z www:

http://books.google.cz/books?id=zJUCAAQAIAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

FREUND, Wilhelm: *Wörterbuch der lateinischen Sprache*. Sv. 4. Leipzig: Buchhandlung, 1840. Dostupné z www:
http://books.google.cz/books?id=Oyo3AQAAIAAJ&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

PRACH, Václav: *Řecko-český slovník*. Praha: Vyšehrad, 1998.

PRAŽÁK, Josef; SEDLÁČEK, Josef; NOVOTNÝ, František: *Latinsko-český slovník A - K*. Praha: SPN, 1980.

PRAŽÁK, Josef; SEDLÁČEK, Josef; NOVOTNÝ, František: *Latinsko-český slovník L - Z*. Praha: SPN, 1980.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

„*Charlemagne*“. Dostupné z www: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Charlemagne>>. [cit. 2011-05-20].

„*Fozio di Costantinopoli*“. Dostupné z www:
<http://it.wikipedia.org/wiki/Fozio_di_Costantinopoli>. [cit. 2011-08-08].

„*Ignazio I*“. Dostupné z www:
<http://it.wikipedia.org/wiki/Ignazio_I_di_Costantinopoli>. [cit. 2011-08-09].

„*Karolus Magnus*“. Dostupné z www:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Karolus_Magnus>. [cit. 2012-03-15].

„*Venantius Fortunatus*“. Dostupné z www:
<http://en.wikipedia.org/wiki/Venantius_Fortunatus>. [cit. 2011-09-16].

PŘÍLOHY

KAROLUS MAGNUS ET LEO PAPA

Rūrsus in | ambigu|ōs gravis | ammonet | anchora | callēs
Vēla da|re, ūnc̄er|tīs clas|sem con|crēdere | ventīs;
Languida | quae gemi|nās supe|rārunt | membra pro|cellās,
Ad nova | bella iu|bet las|sōs repa|rāre la|certōs,
Victrī|cemque ma|num gravi|dīs con|surgere | rēmīs, 5
Quō vocat | aura le|vis, placi|dīs supe|rāre pro|fundum
Flātibus, | aequore|ās temp|tandō | classibus | undās,
Tendere ad | ignō|tās cele|rīque per | aequora | terrās
Cursū et | praecipi|tēs scopu|lōs pul|sāre na|tātū.
Vēla mo|vet placi|dus tremu|līs cita | flātibus | Eurus, 10
Cōgēns | mē rapi|dō nunc | tendere in | ardua | gressū,
Eurō|pae quō | celsa pha|rus cum | lūce co|ruscat.
Spargit ad | astra su|um Karo|lus rēx | nōmen o|pīmum;
Sōl nitet | ecce su|s radi|īs: sīc | dēnique | David
Inlūs|trat mag|nō pie|tātis | lūmine | terrās. 15
Rēs tamen | ūna du|ōs vari|andō | sēparat | istōs,
Et vice | disiūn|ctī mū|tātā | saepe fe|runtur:
Illum ali|quando te|gunt nim|bōsō | nūbila | tractū,
Hunc ul|lae num|quam pos|sunt vari|āre pro|cellae;
Ille ca|ret propri|ō bis|sēnīs | lūmine | hōrīs, 20
Iste su|am aeter|nō cōn|servat | sīdere | lūcem;
Pāce ni|tet lae|tā, pari|ter pie|tāte re|dundāns
Nescit ha|bēre pi|ō lāp|sūrum | lūmine | cāsum.
Vultū hila|rī, ōre ni|tet, sem|per quoque | fronte se|rēna
Fulget et | aeter|nō pie|tātis | lūmine | Phoebum 25
Vincit, ab | occā|sū dis|pergēns | nōmen in | ortum.
Armipo|tēns Karo|lus, vic|tor pius | atque tri|umphāns

Rēx, cūn|ctōs supe|rat rē|gēs boni|tāte per | orbem;
 Iūstior | est cūnc|tīs cūnc|tīsque po|tentior | exstat.
 Ille du|cēs mag|nō et comi|tēs in|lustrat a|mōre; 30
 Blandus a|dest iūs|tīs, hila|rem sē | praebet ad | omnēs,
 Iūstiti|ae cul|tor cul|tōrēs | dīligit | omnēs,
 Iūstus in | exem|plum cūnc|tīs sē | dōnat ha|bendum.
 Ingredi|tur prior | ipse, se|quī quō | sē cupit | omnēs;
 Temptat i|ter, faci|le cūnc|tī quō | iūre se|quantur. 35
 Iniūs|tōs meri|tō dū|rīs con|stringit ha|bēnīs,
 Atque iu|gum in|pō|nit gravi|dum cer|vīce su|perbīs.
 Discere | iūstiti|am dī|vīnīs | ammonet | āctīs;
 Impia | colla pre|mit rigi|dīs con|stricta ca|tēnīs,
 Et docet | altithro|ni prae|cepta im|plēre to|nantis. 40
 Quod mēns | laeva ve|tat suā|dendō ani|musque si|nister,
 Hōc sal|tim cupi|ant im|plēre ti|mōre co|āctī;
 Quod nōn | sponte pri|us mise|rī fē|cēre re|bellēs,
 Exer|cēre stu|dent avi|dē in|stimu|lante ti|mōre.
 Quī pius | esse fe|rō iam | dūdum | mōre re|pugnat, 45
 Fitque ti|mōre pi|ō pius | impius | ille co|āctus.
 Ērigit | hinc humi|lēs, humi|lēsque ex|tollit in | altum;
 Prōna co|lit rele|vāns ad | celsa ca|lcūmina | colla;
 Ōra tra|hit sum|missa gra|dus rēx | iūstus ad | altōs,
 Colla su|prēma pre|mit, sub|dēns ex|celsa pe|tentēs; 50
 Et quan|tum mise|rī cō|nantur | surgere ad | alta,
 Rūrsus ad | īma fa|cit meri|tō dēs|cendere | tantum.
 Strēnuus | ingeni|ō Karo|lus, sapi|ēnsque, mo|destus,
 Īnsig|nis studi|ō, res|plendēns | mente sa|gācī,
 Nōmen et | hōc meri|tō Karo|lus sor|titur in | orbe. 55
 Haec cā|ra est popu|līs lūx | et sapi|entia | terrīs;
 Omne de|cus pari|ter famu|līs, or|nātus et | omnis
 Exstat, ho|nor popu|lī et plē|bis spēs, | glōria | summa
 Nōminis. | Hunc ō|lim ter|rīs prō|mīsīt o|rīgō
 Tam clā|rum ingeni|ō, meri|tīs quam | clārus o|pīmīs 60

Fulget in | orbe po|tēns, prū|dēns gnā|rusque, mo|destus,
 Inlus|ter, faci|lis, doc|tus, bonus, | aptus, ho|nestus,
 Mītis, | praecipu|us, iūs|tus, pius, | inclitus | hērōs,
 Rēx, rēc|tor, vene|randus a|pex, au|gustus o|pīmus,
 Arbitr | īnsig|nis, iū|dex, mise|rātor elgēnum, 65
 Pācifi|cus, lar|gus, sō|lers hila|risque, ve|nustus.
 Grammati|cae doc|tor cōn|stat prae|lūcidus | artis;
 Nūllō um|quam fue|rat tam | clārus | tempore | lēctor;
 Rethori|cā īnsig|nis vege|tat prae|ceptor in | arte;
 Summus a|pex rē|gum, sum|mus quoque in | orbe so|phista 70
 Exstat et | orā|tor, fā|cundō | fāmine | pollēns;
 Inclita | nam supe|rat prae|clārī | dicta Ca|tōnis,
 Vincit et | ēloqui|ī mag|num dul|cēdine | Marcum,
 Atque su|īs dic|tīs fā|cundus | cēdit Ho|mērus,
 Et prīs|cōs supe|rat dia|lectica in | arte ma|gistrōs, 75
 Quatuor | ast ali|ās ar|tēs quae | iūre se|cuntur,
 Discer|nit simi|lī rē|rum rati|ōne ma|gistra;
 Doctus in | hīs eti|amque mo|dō rēx | flōret e|ōdem.
 Sōlus i|ter meru|it doc|trīnae adi|piscier | omne,
 Occul|tās pene|trāre vi|ās, mys|tēria | cūncta 80
 Nosse, de|ō seri|em revē|lante ab o|rīgine | rērum.
 Omnem | quippe vi|am doc|trīnae in|vēnit et | omnem
 Artis o|pācum adi|tum sē|crētaque | clancula | verba.
 Omnia | sōlus e|nim meru|it pius | ille ta|lenta
 Suscipe|re et cunc|tīs prae|fertur in | arte ma|gistrīs: 85
 Scīlicet | imperi|ū ut quan|tum rēx | culmine | rēgēs
 Excel|lit, tan|tum cunc|tīs prae|pōnitur | arte.
 Quis pote|rit tan|tī prae|cōnia | prōmere | rēgis,
 Quisve pu|tat ser|mōne ru|dī sē | prīncipis | ācta
 Posse re|ferre, se|nēs cum | vincant | omnia | vātēs? 90
 Exsupe|ratque me|um ingeni|um iūs|tissimus | āctīs
 Rēx Karo|lus, caput | orbis, a|mor popu|līque de|cusque,
 Eurō|pae vene|randus a|pex, pater | optimus, | hērōs,

Augus|tus: sed et | urbe po|tēns, ubi | Rōma se|cunda
 Flōre no|vō, ingen|tī, mag|nā cōn|surgit ad | alta 95
 Mōle, tho|līs mū|rō prae|celsīs | sīdera | tangēns.
 Stat pius | arce pro|cul Karo|lus loca | singula | signāns,
 Altaque | dispō|nēns ven|tūrae | moenia | Rōmae.
 Hīc iubet | esse fo|rum, sānc|tum quoque | iūre se|nātum,
 Iūs popu|lī et lē|gēs ubi | sacraque | iussa ca|pessant. 100
 Īnsis|titque ope|rōsa co|hors; pars | apta co|lumnīs
 Saxa se|cat rigi|dīs, ar|cem mō|lītur in | altum;
 Ast ali|ī rū|pēs mani|bus sub|volvere | certant,
 Effodi|unt por|tus, statu|untque pro|funda the|ātrī
 Fundā|menta, tho|līs in|clūdunt | ātria | celsīs. 105
 Hīc ali|ī ther|mās cali|dās repe|rīre la|bōrant,
 Balnea | sponte su|ā fer|ventia | mōle re|clūdunt,
 Marmore|īs gradi|bus speci|ōsa se|dīlia | pangunt.
 Fōns nimi|ō bul|lentis a|quae fer|vēre ca|lōre
 Nōn ces|sat; par|tēs rī|vōs dē|dūcit in | omnēs 110
 Urbis. Et | aeter|nī hic ali|ī bene | rēgis a|moenum
 Cōnstrue|re ingen|tī tem|plum mō|līmine | certant.
 Scandit ad | astra do|mus mū|rīs sac|rāta po|lītīs.
 Pars super | in sum|mīs popu|lī procul | arcibus | ārdēns
 Saxa lo|cat, soli|dō con|ungēns | marmora | nexū; 115
 Altera | stat gradi|bus por|tantum | sorte re|ceptāns
 Pars one|ra, atque avi|dīs mani|bus prae|dūra mi|nistrat
 Saxa; ali|ī sube|unt, vol|vunt ad | moenia | rūpēs;
 Ingen|tēs pas|sim fas|cēs cer|vīce ref|lexa
 Dēpō|nunt hume|rīs, vali|dō sub | pondere | fessī; 120
 Plaustraque | dant soni|tum; vas|tus fragor | aethera | pulsat;
 Fit strepi|tus, mag|nā cōn|surgit | strīdor in | urbe;
 Itque re|ditque ope|rōsa co|hors, dif|fūsa per | urbem
 Māteri|am Rō|mae cer|tātīm | congregat | altae.
 Hīc ali|ī arma pa|rant, acu|entēs | ūtile | ferrum, 125
 Marmora | quō pos|sunt scul|pī et quō | saxa se|cārī.

Fervet o|pus; velu|tīque so|lent aes|tāte, fu|tūrae,
 Pulchra, hie|mis nōn | inmemo|rēs, ali|menta ci|bōrum
 Cum face|re, ōre le|gunt car|pentēs | floscula a|pēsque
 Per lati|cēs, per | thima vo|lant strī|dentibus | ālīs; 130
 Flōribus | īnsī|dunt ali|ae, prae|dāque re|dīre
 Accep|ta stude|ant, redo|lencia | castra re|vīsant;
 Aut foe|tus ali|ae cer|tant ē|dūcere a|dultōs,
 Aut cum | nectare|ās com|pōnunt | ordine | cellās,
 Rōscida | stīpan|tēs sinu|ōsō | poplite | mella: 135
 Haud ali|ter lā|tā Fran|cī spati|antur in | urbe.
 Nōn procul | excel|sā nemus | est et a|moena vi|recta
 Lūcus ab | urbe vi|rēns et | prāta re|centia | rīvīs.
 Obtinet | in medi|ō, mul|tīs cir|cumsita | mūrīs.
 Hīc am|nem cir|cumvoli|tat genus | omne vo|lucrum; 140
 In rī|pīs resi|dent rī|mantēs | pāscua | rōstrīs;
 Nunc procul | in medi|ō sum|mergunt | flūmine | sēsē,
 Nunc quoque | praecipi|tī prope|rant ad | lītora | cursū;
 Hōsque to|rōs iux|tā cer|vōrum | pāscitur | agmen
 Rīpā|rum in lon|gā per a|moenaque | pāscua | valle. 145
 Hūc il|lūc timi|dō dis|currit | dammula | gressū:
 Fronde re|tēcta va|cat; pas|sim genus | omne fe|rārūm
 Hīs latet | in sil|vīs. Ete|nim nemo|ra inter o|pāca
 Hic pater | adsidu|ē Karo|lus, vene|rābilis | hērōs,
 Exer|cēre so|let grā|tōs per | grāmina | lūdōs, 150
 Atque agi|tāre fe|rās cani|bus tremu|līsque sa|gittīs
 Sternere | cornige|ram ni|grāque sub | arbore | turbam.
 Exori|tur radi|īs cum | prīmum | Phoebus ho|nestīs,
 Et iubar | ignico|mō per|lūstrat | lūmine | montēs,
 Praecipi|tēs scopu|lōs et | summa ca|cūmina | tangēns 155
 Silvā|rum, thala|mō prope|rat dē|lecta iu|ventūs
 Rēgā|lī, par|te ex om|nī col|lēcta, re|sistit
 Nōbili|um manus | expec|tāns in | līmine | prīmō.
 Fit strepi|tus, clā|mor cōn|surgit | vastus in | urbe;

Dēsuper | ex al|tō res|pondent | culmine | tēcta 160
 Aerea; | praecipu|us cōn|scendit | strīdor in | aurās;
 Hinnit e|quusque ad e|quum, con|clāmat | turba pe|destris,
 Inque vi|cem propri|ō revo|cātur | pignore | quisque
 Ad domi|num famu|lusque su|um sequi|turque vo|cantem.
 Hic phale|rātus e|quus gravi|dīs au|rōque me|tallīs, 165
 Terga re|ceptū|rus rē|gem in sua | gaudet o|pīmum;
 Stāns movet | ācre ca|put, mon|tēs cupit | īre per | altōs.
 Egredi|tur tan|dem; cir|cum stī|pante ca|terva,
 Eurō|pae vene|randa pha|rus sē | prōdit ad | auram.
 Ēnitet | eximi|ō vul|tū faci|ēque co|ruscat; 170
 Nōbile | namque ca|put preti|ōsō am|plectitur | aurō
 Rēx Karo|lus; cūnc|tōs hume|rīs supe|rēminet | altīs.
 Lāta fe|runt iuve|nēs fer|rō vē|nābula a|cūtō,
 Rētia | quadrupli|cī coni|ūnctaque | līnea | limbō,
 Atque ca|nēs avi|dōs dū|cunt per | colla re|vinctōs, 175
 Ad prae|dam faci|lēs furi|ōsō|que ōre mo|lōsōs.
 Iam pater | excel|sī Karo|lus sacra | limina | templī
 Dēseru|it; mox | castra du|cum comi|tēsque pri|ōrēs
 Movēre; al|tē ur|bis pan|duntur | classica | portae;
 Cornua | concrepi|tant, fragor | ingēns | ātria | complet, 180
 Praecipi|tīque ru|unt iuve|nēs ad | lītora | cursū.
 Hīnc thala|mō cūnc|tāta di|ū rē|gīna su|perbō
 Prōcē|dit, mul|ta cir|cum comi|tante ca|terva,
 Liutgar|dis Karo|lī pul|cherrima | nōmine | coniūx.
 Fulgida | colla ni|tent rose|ō simu|lāta co|lōre; 185
 Cēdit o|pīmum ete|nim redi|mītīs | crīnibus | ostrum;
 Candida | purple|īs cin|guntur | tempora | vittīs;
 Aurea | fīla li|gant clami|dem, capi|tīque by|rillus
 Īnseri|tur, radi|āns clā|rō dia|dēma me|tallō
 Ēnitet, | et ves|tis bis|coccō | purpura | byssō; 190
 Ornan|tur vari|īs radi|antia | colla la|pillīs.
 Agmine | sē iun|git pul|chrīs stī|pāta pu|ellīs;

Magnani|mōs in|ter proce|rēs rē|gīna su|perbō
 Gaudet e|quō, et iuve|num cir|cum manus | ēmicat | ārdēns.
 Cētera | rēgā|lem pū|bēs pul|cherrima | prōlem 195
 Expec|tat fori|bus. Tur|mīs comi|tātus o|pīmīs,
 Mōre pat|rī et vul|tū simi|llis, prō|cēdere | tandem
 Temptat i|tem Karo|lus, geni|tōris | nōmine | pollēns:
 Terga fe|rōcis e|quī soli|tō dē | mōre fa|tīgat.
 Hinc Pip|pīnus a|vī sequi|tur dē | nōmine | dictus, 200
 Restau|rat propri|ī quī | pūblica | gesta pa|rentis,
 Bellipo|tēns, ani|mōsus hē|rōs, for|tissimus / armīs,
 Sēque su|ōs in|ter famu|lōs fert | ductor o|pīmūs.
 Coetibus | innume|rīs cir|cumdatus, | ēnitet | altō
 Vectus e|quō, eximi|ō vul|tū faci|ēque co|ruscāns, 205
 Tempora | cuī ruti|lō cin|guntur | pulchra me|tallō.
 Circum|fūsa ru|it comi|tantum | turba ro|tātū
 Per patu|llās por|tās; cer|tātīm e|xīre se|nātus
 Cōnā|tur mag|nō cum | murmuris | inde tu|multū.
 Cornua | rauca so|nant, avi|dō lāt|rātibus | aurās 210
 Conplent | ōre ca|nēs, fragor | ignea | sīdera | pulsat.
 Inde pu|ellā|rum sequi|tur mox | ordō co|ruscus;
 Rhodrud | ante ali|ās rapi|dōque in|vecta pu|ellās
 Fulget e|quō et placi|dum prior | occupat | ōrdine | gressum.
 Immix|ta est nive|īs ame|tistina | vitta ca|pillīs, 215
 Ōrdini|bus vari|īs gem|mārum | lūce co|ruscāns;
 Namque co|rōna ca|put preti|ōsīs | aurea | gemmīs
 Implicat | et pul|chrum sub|nectit | fībula a|mictum.
 Virgine|ōs in|terque cho|rōs tur|bamque se|quentem
 Proxima | Berta ni|tet, mul|tīs soci|āta pu|ellīs. 220
 Vōce, vi|rīlī ani|mō, habi|tū vul|tūque co|ruscō,
 Os, mō|rēs, ocu|lōs imi|tantia | pectora | patris
 Fert; caput | aurā|tō dia|dēmate | cingitur | almum.
 Aurea | sē nive|īs com|miscent | fīla ca|pillīs;
 Lactea | quippe fe|runt preti|ōsam | colla mū|rīnam. 225

Ornā|tur ves|tis vari|īs speci|ōsa la|pillīs
 Ōrdine, | gemmā|rum nume|rōsā | lūce co|ruscāt
 Bratea, | cr̄ysoli|tīs or|nantur | tegmina | gemmīs.
 Gisala | post is|tās sequi|tur can|dōre co|ruscāns;
 Virgine|ō comi|tāta cho|rō, micat | aurea | prōlēs. 230
 Tēcta me|lōcine|ō ful|gescit | fēmina a|mictū,
 Mollia | purpure|īs ruti|lant vē|lamina | fīlīs,
 Vōx, faci|ēs, cri|nēs radi|antī | lūce co|ruscant.
 Splendida | colla ni|tent rose|ō īnflam|māta ru|bōre,
 Argen|tō stat | facta ma|nus, frōns | aurea | fulget, 235
 Et mag|num vin|cunt ocu|lōrum | lūmina | Phoebum.
 Laeta su|per rapi|dum cōn|scendit | virgō ca|ballum;
 Frēna su|perbus e|quus spū|mantia | dente vo|lūtāt.
 Hinc comi|tāta vi|rīs, il|linc stī|pāta pu|ellīs
 Innume|rīs cir|cum, cir|cumstrepit | agmen e|quōrum. 240
 Hīs cumu|lāta bo|nīs prae|celsa so|lāria | linqūēs,
 Virgō pu|dīca pi|ī sequi|tur ves|tīgia | rēgis.
 Rhodhaid | inde mi|cat mul|tīs or|nāta me|tallīs;
 Agmen o|vāns rapi|dō prae|cēdit | fēmina | gressū.
 Pectora, | colla, co|mae lū|cent vari|āta la|pillīs, 245
 Sērica et | ex hume|rīs dē|pendent | pallia | pulchrīs;
 Īnseri|tur capi|tī niti|dō gem|māta co|rōna;
 Stringit a|cus clami|dem gem|mātīs | aurea | bullīs.
 Pulchra ve|hētur e|quō Rhod|haidis | virgō su|perbō,
 Quō lati|tāre so|lent hir|sūtō | tergore | cervī. 250
 Intere|ā ēgredi|tur vul|tū Theo|drada co|ruscō,
 Fronte ve|nusta ni|tēns et | cēdit | crīnibus | aurum;
 Pulchra pe|regrī|nīs con|lūcent | colla zma|racdīs,
 Pēs, manus, | ōra, ge|nae, cer|vīx radi|āta ni|tēscit.
 Clāra se|rēnā|tīs ful|gescunt | lūmina | flammīs, 255
 Pallia | permix|tīs lū|cent ia|chyntina | talpīs,
 Clāra So|phoclē|ōque or|nātur | virgō co|turnō.
 Turba pu|ellā|rum cir|cumstrepit | agmine | dēnsō,

Atque ve|nusta co|hors proce|rum nitet | ōrdine | longō.
 Et sedet | in nive|ō pul|cherrima | virgō ca|ballō; 260
 Ācrī | fertur e|quō Karo|lī pia | fīlia | rēgis;
 In nemus | īre pa|rat, sac|rāta pa|latia | linguēns.
 Agminis | extre|mam par|tem sibi | vindicat | Hiltrud,
 Illī | sorte da|tur dehinc | ultimus | ordō se|nātus;
 Ipsa au|tem medi|ō ful|gescit in | agmine | virgō: 265
 Temperat | exposi|tum spati|ī mode|rāmine | gressum
 Lītore|ī iux|ta ōra sō|lī. Plēbs | inclita | tendit
 Vēnan|dī studi|ō, rē|gīque ex|ercitus | omnis
 Iam soci|ātus a|dest; mox | ferrea | vincla ra|pācum
 Cūncta ca|dunt reso|lūta ca|num, lus|tra alta fe|rārūm 270
 Nāre sa|gāce pe|tunt, quae|rentēs | rīte ra|pīnam,
 Et lūs|trant avi|dī con|dēnsa fru|tecta mo|losi;
 Diffū|sī erran|tēs in o|pācīs | saltibus, | omnēs
 Sanguine|am sil|vīs prae|dam repe|rīre la|bōrant.
 Cingit e|quēs sal|tum, fugi|tīvīs | obvia | turbīs 275
 Turba pa|rātur; a|per ful|vus fit | valle re|pertus;
 Mox nemus | īnsili|unt equi|tēs et | vōce se|quuntur;
 Praedam agi|lēs cer|tant fugi|tīvam agi|tāre mo|losi,
 Et spar|sī cur|runt per o|pāca si|lencia | silvae.
 Iste ta|cendō vo|lat cele|rem post | rīte ra|pīnam, 280
 Ille au|tem vacu|ās com|plet lāt|rātibus | aurās;
 Errat hic | umbrō|sīs dē|lūsus o|dōre fru|tectis,
 Alter in | alteri|us hinc | saltibus | inde ro|tātur;
 Ille vi|det, hic | praedam | sentit o|dōre fu|gācem.
 Fit strepi|tus, sil|vīs cōn|surgit | strīdor in | īmīs, 285
 Et tuba | magnani|mōs in|cendit ad | ācra mo|losos
 Proelia, | dīrus a|per quō | sē fert | dente mi|nācī,
 Arbori|busque ex|cussa ca|dunt foli|a undique ab| altīs:
 Per loca | vasta fu|git rapi|dōque per | invia | cursū
 Tendit i|ter, fren|dēns tenet | alta ca|cūmina | montis; 290
 Cursibus | exhaus|tus las|sō pede | cōnstat an|hēlus.

Iam parat | arma ne|cis cani|bus tur|bamque se|quācem
 Sternit et | horren|dō rabi|dōs rotat | ōre mo|llosos.
 Mox Karo|lus pater | ipse vo|lat medi|umque per | agmen
 Ōcior | ālige|rīs avi|bus forat | ēnse fe|rīnum 295
 Pectus et | intin|guēns geli|dum in prae|cordia | ferrum.
 Corruit | ille, vo|mēns vī|tam cum | sanguine | mixtō,
 In flā|vā mori|ēns sē|sēque vo|lūtāt ha|rēna.
 Rēgā|lis mon|te haec prō|lēs specu|lātur ab | altō.
 Mox ali|am Karo|lus prae|dam iubet | inde mo|vēre, 300
 Et soci|ōs ver|bīs clā|rōs ita | fātur a|mīcīs:
 ‘Hanc for|tūna di|em nō|bīs dē|dūcere | laetam
 Annuī | auguri|s et | nostra in|cepta se|cundat;
 Ergo fa|vēte om|nēs is|tum exer|cendō la|bōrem,
 Vēnan|dī studi|ō cū|ramque adhi|bēte be|nīgnam!’ 305
 Vix haec | dīxit hē|rōs, subi|tō fremit | agmen ab | altō
 Monte; ne|mus repe|tunt proce|rēs hinc | inde ru|entēs
 Praecele|rēs agi|tāre fe|rās. Pater | inclitus | ipse
 Ante vo|lāns Karo|lus mani|bus fert | missile | ferrum
 Sternit et | innume|rās por|cōrum | strāge ca|tervās; 310
 Corpora | multa ca|dunt pas|sim prō|strāta fe|rārū.
 Tunc Karo|lus prae|dam proce|rēs par|tītur in | omnēs,
 Et spoli|s one|rat gravi|dīs soci|ōsque se|quācēs.
 Inde ref|lectit i|ter, cam|pum repe|tēnsque pri|ōrem,
 Frondō|sum lū|cum, patu|līs fon|tēsque re|centēs 315
 Rāmīs | praetex|tōs et o|pācam | frīgoris | umbram.
 Aurea | hic ter|rīs pas|sim ten|tōria | fīxa
 Stant, pom|pōsa du|cum hinc | inde et | castra ni|tēscunt.
 Laeta pa|rat Karo|lus soci|s con|vīvia | laetus;
 Convocat | hūc om|nēs lon|gaevōs | ōrdine | patrēs, 320
 Mātū|rum popu|lum nā|tum meli|ōribus | annīs,
 Inpū|bem pari|ter plē|bem cas|tāsque pu|ellās
 Conlocat; | inde iu|bet mēn|sis dō|nāre Fa|lerna.
 Sōl fugit | intere|ā, lū|cem nox | occupat | umbrīs;

Membra so|lō exo|tant placi|dum dē|fessa so|pōrem. 325
 Porten|tum rēx | trīste vi|det mōn|strumque ne|fandum
 In som|nīs, sum|num Rō|mānae ad|stāre Le|ōnem
 Urbis | pontifi|cem mēs|tōsque ef|fundere | flētus,
 Squālen|tēs ocu|lōs, macu|lātum | sanguine | vultum,
 Truncā|tam lin|guam hor|rendaque | multa ge|rentem 330
 Vulnera. | Sollici|tōs geli|dus pavor | occupat | artus
 Augus|tī. Rapi|dōs Rō|māna ad | moenia mi|ssōs
 Trēs iubet | īre, fo|ret sī | sānus | pāstor o|pīmus
 Explō|rāre gre|gis; quid | trīstia | somnia | signent
 Mīrā|turque; pi|am cū|ram gerit | ille fi|dēlem. 335
 Fēstī|nant rapi|dīs lē|gātī | passibus; | ipse
 Saxō|niam repe|tit cum | multīs | mīlibus | hērōs.
 Agmina | conveni|unt dī|versīs | partibus | orbis,
 Cognā|taeque aci|ēs prope|rant super | ardua | Rhēnī
 Lītora, | Saxō|num popu|lum domi|tāre re|bellem 340
 Et sae|vam geli|dō gen|tem res|cindere | ferrō.
 Culmina | iam cer|nunt ur|bis procul | ardua | Rōmae
 Optā|tumque vi|dent lē|gātī ā | monte the|ātrum;
 Trīstior | occur|rit vul|gātaque | fāma re|pente,
 Lūmen a|postoli|cum cru|dēlī | fūnere | plāgīs 345
 Occubu|isse fe|rīs; nam | serpēns | saevus et | atrōx,
 Quī solet | ūnani|mēs bel|lō com|mittere | frātrēs,
 Sēmina | pestife|rī iac|tāre no|cenda ve|nēnī,
 Suāsit in | innocu|um cae|cātīs | mentibus | omnēs
 Saevī|re, et famu|lōs domi|num trucī|dāre po|tentem. 350
 Dīra ani|mīs in|lāpsa lu|ēs et | sēnsibus | haesit;
 Vīrus | pestife|rum con|cēpit | pectus an|hēlum.
 Īnsidi|ās posu|ēre vi|rō mor|temque pa|rābant
 Īnson|tī trīs|temque ne|cem; plēbs | impia | tēlīs
 Pāstō|rem in propri|um sē|sēque ar|māvit i|nīquīs. 355
 Dum soli|tum tran|sisset i|ter Leō | pāpa be|nignus,
 Et sacra | Lauren|tī pete|ret pede | līmina | sānctī,

Plēbs dē|mēns popu|lusque vē|cors, male | sāna iu|ventūs,
 Fūstibus | et gladi|īs, nū|dātīs | ēnsibus, | omnis
 Inruit | in sum|mum pās|tōrem | turba tu|multū, 360
 Caeca fu|rēns, subi|tō dī|rīs com|mōta pro|cellīs.
 Sacra sa|cerdō|tis tor|quēbat | membra fla|gellīs,
 Ūnīus | in cā|sum mul|tōrum | saevit hi|ātus;
 Carnifi|cēs gemi|nās tra|xērunt | fronte fe|nestrās,
 Et cele|rem abscī|dunt lace|rātō | corpore | linguam. 365
 Pontifi|cem tan|tum sē|sē extin|xisse pu|tābat
 Plēbs pie|tāte ca|rēns ā|trīsque īn|fecta ve|nēnīs;
 Sed manus | alma pat|ris ocu|līs medi|cāmina a|dēptīs
 Obtulit | atque no|vō repa|rāvit | lūmine | vultum.
 Ōra pe|regrī|nōs stupu|ērunt | pallida | vīsus, 370
 Explicat | et cele|rem trun|cātaque | lingua lo|quēllam.
 Cum soci|īs mag|nus pau|cīs fugit | inde sa|cerdōs;
 Clam pete|re auxili|um Spuli|tinam | tendit ad | urbem.
 Ā duce | cum mag|nō fit | hic sus|ceptus ho|nōre
 Winigi|so et mul|tīs cumu|lātus in | ordine | dōnīs. 375
 Audit I|tali|am mis|sōs vē|nisse fi|dēlēs
 Francō|rum, et soli|tam Rō|mānīs | ferre sa|lūtem
 Nōn volu|isse, su|um quoni|am sine | culpa po|tentem
 Supplici|īs domi|num cruci|āssent. | Mox mani|festōs
 Ille ve|nīre vi|rōs ad | sē iubet, | atque īta | fārī 380
 Incipit | - et trun|cāta bre|vī infrā | lingua pallātum
 Cursū er|rat - placi|dam dē|prōmēns | vōce lo|quēllam:
 Vōs ego | per cā|ram Karo|lī con|iūrō sa|lūtem
 Rēgis, ut | eiec|tum mē | dēfen|dātis in | armīs,
 Fīnibus | ā propri|īs et | sēdis ho|nōre re|pulsum; 385
 Mē quoque | vōbīs|cum ad ves|trum du|cātis o|pīmum
 Rēgem, et | praecipu|ī lice|at mihi | prīncipis | ōra
 Cernere, | quī ius|tō nos|trōs e|xāminet | āctus
 Iūdici|ō et vin|dex sae|vissima | verbera | nostra
 Vindicet | īnsig|nis, lūc|tus gemi|tumque me|umque 390

Allevet, | adden|dō nos|trae sō|lātia | vītae.
 Ergō agi|te et, ves|tra sī | nunc mihi | grātia | certa est,
 Ēripi|te hīs ter|rīs, David | mē ob|tūtibus | almīs
 Praesen|tāte, vi|rī; iam | nōs mora | nūlla te|nendō
 Inpedi|at, geli|dās sepe|rēmus | cursibus | Alpēs.´ 395
 Haec Leō | pāpa. Co|hors Fran|cōrum | mixta La|tīnīs
 Obstipu|it, domi|nō grātēs lau|dēsque re|pendēns,
 Quī nova | pontifi|cī red|dēbat | lūmina | summō,
 Et dēs|pērā|tam con|dēbat in | ōre lo|quēllam.
 At Ger|mar con|trā brevi|ter sīc | vōcibus | ūsus: 400
 ´Lūx, decus | ēgregi|um, popu|lōrum | lūmen a|moenum,
 Pāstor a|postoli|cus, vene|randus in | orbe sa|cerdōs,
 Tē man|dāre de|cet, quod|cumque in | corde vo|lūtās;
 Nōs pā|rēre tu|īs fās | est, pater | optimē, | iussīs!´
 Inde iter | incipi|unt lae|tī rapi|dīsque mē|tīrī 405
 Passibus; | Augus|tī iuvat | īre ad | līmina | magnī,
 Diffici|lēs temp|tāre vi|ās, cal|lemque se|vērūm
 Vincere; | certā|tim dī|versa per | oppida | pergunt.
 Innume|rae occur|runt pas|sim ad spec|tācula | turbae,
 Pontifi|cis sac|rās gau|dentēs | lambere | plantās; 410
 Multaque | praetere|ā cumu|lantēs | mūnera | portant;
 Et capi|te in vete|rī vī|sus cer|nendō no|vellōs
 Obstipe|ant, lin|guamque lo|quī mī|rantur a|dēmptam
 Iam dū|dum, et cele|rem recre|ātā | vōce lo|quēllam.
 Rēx pius | intere|ā geli|dum trans|nāvigat | amnem 415
 David, | spūmō|sī supe|rāns vada | cērula | Rhēnī,
 Armā|tās aci|ēs in|ter prī|mōsque co|ruscāt
 Arduus, | arma te|nēns; equi|tātus | vertice | tōtō
 Exsue|rat comi|tēs. Ful|gentēs | āere ca|tervae
 Undique | collēc|tae prope|rant, at|que agmina | iungunt 420
 Cum fremi|tū vari|ō sē|sē, et stupet | īscia | tellūs
 Lōrī|cās, ēn|sēs, gale|ās, tot | scūta vi|rōrum,
 Ac con|cussa tre|mit sub | tantō | pondere | ferrī:

Vastus ad | astra fre|quēns cōn|scendit | clāmor, et | ēchō
 Rūpibus | ē geli|dīs, sa|xōsō ā | monte re|sultat. 425
 Est locus | īnsig|nis, quō | Patra et | Lipa flu|entant;
 Altus et | in nū|dō cam|pō iacet, | undique | largō
 Vestī|tus spati|ō; cel|sō dē | colle vi|dērī
 Namque po|test legi|ō omnis et | hinc e|xercitus | omnis,
 Castra du|cum et comi|tum, radi|antia|que arma vi|rōrum. 430
 Hūc Karo|lus, mul|tīs stī|pātus | mīlibus, | hērōs
 Advenit, | et tan|dem iuvat | hic suc|cēdere | tēctīs.
 Missus a|postoli|cī rē|gālem | tendit ad | aulam
 Intere|ā, et sum|num mani|festat | quippe ve|nīre
 Pontifi|cem, expul|sum Rō|māna ā | sēde Le|ōnem 435
 Cīvibus | ā propri|īs, et | tot tole|rasse re|cēnsent
 Verbera, | commemo|rāns ex|tinctum | lūmine | vultum:
 Narrat et | absce|sam liqui|dō dē | gutture | linguam;
 Nunc, medi|cante de|ō, sā|nātum et ab | omnibus | istīs
 Esse ma|līs. Ani|mīs stupet | ipse e|xercitus | omnis 440
 Audi|tū, et Karo|lus, reco|lendō | somnia | retrō,
 Praeteri|tī indici|ō agnōs|cēns ves|tīgia | vīsus
 Hoc fore | nōn dubi|tat, quod | trīstēs | fundere | flētus
 Pontifi|cem in som|nīs iam | dūdum | vīdit e|undem.
 Hinc iubet | extimp|lō Pip|pīnum oc|currere | magnō 445
 Pāstō|rī, pā|cem et placi|dam por|tāre sa|lūtem.
 Obvius | īre pa|rat geni|tōris | iussa fa|cessēns
 Pippī|nus; cen|tum lae|tus cum | mīlibus | īvit.
 Ipse se|det soli|ō Karo|lus rēx | iūstus in | altō,
 Dāns lē|gēs patri|īs, et | rēgnī | foedera | firmat. 450
 Utque vi|det patu|lō adver|sum sē | tendere | campō
 Pāstor a|postoli|cus cen|tum cum | mīlibus | altum
 Pippī|num, gemi|nās ex|tendit ad | aethera | palmās,
 Prō popu|lōque pre|cēs ef|fundēns | pectore | largās.
 Ante sa|cerdō|tem ter | summum e|xercitus | omnis 455
 Sternitur, | et sup|plex vul|gus ter | fūsus a|dōrat.

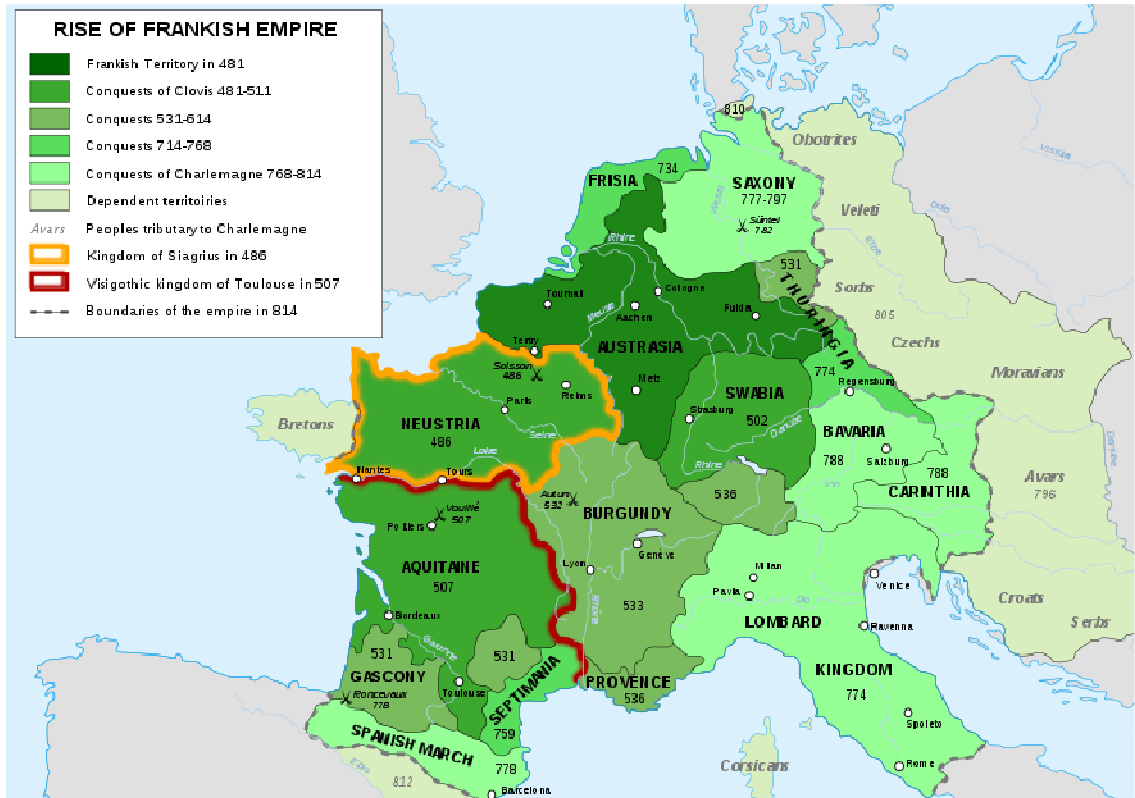
Mox Leō | pāpa sō|lō Pip|pīnum | mōre be|nignō
Excipit | et, sac|rīs cir|cumdāns | colla la|certīs,
Haeret in | ample|xūque di|ū placi|da ōscula | libāns.
It comes | et sup|rā sē | cōnfert | vertice | tōtō 460
Pippī|nus; vari|ās mis|cent ser|mōne lo|quēllās
Inque vi|cem dī|versa le|vant prob|lēmata | verbō.
Rēx pius | intere|ā soli|um cōns|cendit et | omnem
Alloqui|tur popu|lum Karo|lus, vene|rābilis | hērōs:
'Ergō agi|te; ō proce|rēs, ' in|quit, ' quibus, | indui|te arma, 465
Īre es|tis soli|tī ad bel|lum Mar|temque se|vērum
Temptā|re et crū|dō vōs|met cōn|fīdere | pugnō:
Pontifi|cī cele|rī cur|sū occu|rēmus o|pīmō!'
Vix haec | dīxit hē|rōs, fremit | undique | turba tu|multū,
Tēla ma|nū glome|rat mox, | lōrī|cāsque tri|licēs, 470
Et lā|tōs clipe|ōs, gale|āsque et | spīcula; | peltae
Aerā|tae reso|nant; aci|ēs hinc | inde vi|dentur
Īre equi|tum; spar|sō nig|rēscunt | pulvere | nūbēs,
Et tuba | lūgub|rī medi|ō strepit | aggere | vōce.
Classica | signa so|nant; cam|pī dēn|sentur a|pertī 475
Agmine, | cristā|tus ful|getque e|xercitus | omnis.
Tēla mi|cant pari|ter, ve|xilla le|vāta co|ruscant,
Armā|tī incē|dunt iuve|nēs et | frēta iu|ventūs
Gaudet e|quīs; sic|cus fer|vescit in | ossibus | ārdor
Auden|dī. At Karo|lus medi|ō micat | agmine | laetus: 480
Aurea | crista te|git fron|tem, et cōn|spectus in | armīs
Fulget; e|quō ingen|tī por|tātur | ductor o|pīmus.
Ante sa|cerdō|tum por|rō cas|tra agmina | ternīs
Stant dī|vīsa cho|rīs in | longīs | vestibus; | almae
Sacra cru|cis ve|xilla le|vant, et | praesulis | omnis 485
Adven|tum expec|tat clē|rusque et | candida | plēbēs.
Iam pater | in cam|pō Karo|lus videt | agmina a|pertō;
Pippī|num it sum|mum pās|tōrem | tendere | contrā
Cōnstat: it | inque mo|dum popu|lum expec|tāre co|rōnae

Praecipit | atque aci|em hinc | dīvidit | orbis ad | īnstar. 490
 Ipse au|tem medi|ō cōn|sistit in | orbe be|ātus
 Praesulis | adven|tum expec|tāns, et | vertice | tōtō
 Altior | est soci|īs, popu|lum supe|rēminet | omnem.
 Iam Leō | pāpa su|bit que ex|ternō | sē agmine | miscet.
 Quam vari|ās habi|tū, lin|guīs, tam | vestis et | armīs 495
 Mīrā|tur gen|tēs dī|versīs | partibus | orbis.
 Extimp|lō prope|rāns Karo|lus vene|ranter a|dōrat,
 Pontifi|cem amplec|tēns mag|num, et placi|da ōscula | libat.
 Inque vi|cem dex|trās iun|gunt, pari|terque fe|runtur
 Gressibus, | et mul|tō mis|centēs | verba fa|vōre. 500
 Ante sa|cerdō|tem ter | summum e|xercitus | omnis
 Sternitur, | et sup|plex vul|gus ter | fūsus a|dōrat,
 Prō popu|lōque pre|cēs ter | fundit | pectore | praesul.
 Rēx, pater | Eurō|pae, et sum|mus Leō | pāstor in | orbe
 Congres|sī, inque vi|cem vari|ō ser|mōne fru|untur. 505
 Exquī|rit Karo|lus cā|sus au|ditque la|bōrum
 Dīver|sōs; scele|ris popu|lī impia | facta stu|pēscit.
 Mīrā|tur gemi|nās iam | dūdum | lūce fe|nestrās
 Extinc|tās et | nunc repa|rātum | lūmine | vultum,
 Truncā|tamque lo|quī mī|rātur | forcipe | linguam. 510
 Alter in | alteri|us cōn|fīgunt | lūmina | vultus
 Et pari|lī sē|dis ten|dunt ad | culmina | gressū.
 Ante sa|cerdō|tēs sac|rī stant | hostia | templī
 Alter|nīs vici|bus modu|lantēs | carmina | laudum,
 Atque cre|ātō|rī grā|tēs lau|dēsque fre|quentant, 515
 Quī nova | pontifi|cī red|dēbat | lūmina | summō
 Et dēs|pērā|tam con|dēbat in | ōre lo|quēllam.
 Exori|tur clā|mor, vōx | ardua | pulsat O|lympum:
 Intrat a|postoli|cus, Karo|lō do|cente be|ātō,
 Tempa cre|ātō|ris, soli|tō sol|lemnia | mōre 520
 Concele|brāre pi|ō mis|sārum | sacra fa|vōre.
 Ex hinc | offici|īs dī|vīnīs | rīte pe|rāctīs,

Invī|tat Karo|lus cel|sa intrā | tecta Le|ōnem.
 Clāra in|tus pic|tīs con|lūcet | vestibus | aula;
 Aurō, os|trō ornan|tur hinc | inde se|dīlia | multō; 525
 Ad men|sās resi|dent lae|tī, vari|īsque fru|untur
 Dēlici|īs; medi|ō cele|brant con|vīvia | tēctō;
 Aurea | namque tu|ment per | mensās | vāsa Fa|lernō.
 Rēx Karo|lus simul | et sum|mus Leō | praesul in | orbe
 Vēscitur, | atque bi|bunt pate|rīs spū|mantia | vīna. 530
 Post lae|tās epu|lās et | dulcia | pōcula | Bachī
 Multa pi|us magnō Karo|lus dat | dōna Le|ōnī.
 Hinc lae|tus repe|tēns au|lae sēc|rēta re|vīsit
 Rēx, et a|postoli|cus repe|tit quoque | castra su|ōrum.
 Cum tā|lī ā Karo|lō Leō | fit sus|ceptus ho|nōre,
 Rōmā|nōs fugi|ēns propri|īsque re|pulsus ab | ōrīs. 535

MAPY

Mapa č. 1

Postupné pripojovanie dobytých oblastí k Franskej ríši. Svetle zelená farba označuje územie získané Karlom Veľkým v rokoch 760 - 814.

(Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Karolus_Magnus)